

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**AŞİRETLERİN SOSYAL YAPISI ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR İNCELEME
(İZOLLU AŞİRETİ MALATYA ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Yrd.Doç.Dr. Nazmi AVCI

Hazırlayan

Ahmet ÇETİNTAŞ

Isparta-2002

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
TABLolar LİSTESİ	V
GRAFİKLER LİSTESİ	VII
ÖNSÖZ	VIII
ABSTRACT	X
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1
Çalışmanın Amacı Ve Konunun Kapsamı	1
Araştırmanın Sınırları Ve Takip Edilen Metot	3
Araştırmanın Varsayımları	4
I. BÖLÜM: SOSYAL YAPI VE SOSYAL DEĞİŞME	6
1. Sosyal Yapı	6
2. Sosyal Değişme	10
2.1. Sosyal Değişme Kavramı	10
2.2. Sosyal Değişme Modelleri	13
2.2.1. Evrimci Model	14
2.2.2. Devri-Dalgalı Model	17
2.2.3. Yapısal-Fonksiyonel Model	18
2.2.4. Çatışmalı Model	21
2.3. Sosyal Değişmeye Etki Eden Faktörler	23
2.4. Sosyal Değişme Tipleri	24
2.5. Sosyal Değişme Ve Kültürel Değişme İlişkisi	25

2.6. Sosyal Değişme Sürecinde Kurumlar	26
2.6.1. Sosyal Kurum Kavramının Tanımı	26
2.6.2. Sosyal Kurumların Fonksiyonları	28
2.6.3. Sosyal Değişme Ve Temel Sosyal Kurumlar	29
2.6.3.1. Aile Kurumu	30
2.6.3.2. Ekonomi Kurumu	36
2.6.3.3. Din Kurumu	37
2.6.3.4. Siyaset Kurumu	38
2.6.3.5. Eğitim Kurumu	39

II. BÖLÜM: AŞİRET SOSYAL YAPISI VE SOSYAL DEĞİŞME

SÜRECİNDE AŞİRET	41
1. Aşiret Kavramının Tanımı	41
2. Aşiret Sosyal Yapısı Ve Aşiretlerin Organizasyon Boyutu	46
2.1. Aşiret Sosyal Yapısının Esasları	46
2.2. Aşiretlerde Sosyal Örgütlenme	49
3. Kimlikleşme Ve Aşiret	50
4. Sosyal Değişme Sürecinde Aşiret	52

III.BÖLÜM: SOSYAL DEĞİŞME SÜRECİNDE

AŞİRET SOSYAL YAPILARININ DURUMU (ALAN ARAŞTIRMASI

VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ)	54
1. İzollu Aşireti'nin Tarihçesi	54
2. Kale İlçesi Coğrafi Konumu	56
3. Örneklem Grubun Demografik Özellikleri	58
3.1. Nüfus	58
3.1.1. Yaş	58
3.1.2.Cinsiyet	59

3.2. Aile	59
3.2.1. Aşiret Mensuplarının Medeni Hali	59
3.2.2. Aile Nüfusu Ve Aile Tipi	60
3.3. Eğitim	61
3.3.1. Aşiret Mensuplarının Eğitim Durumu	61
4. Aşiret Ailesi	63
4.1. Aile İçi İlişkiler	63
4.2. Aşiret Ailesinin Kuruluşu	66
4.2.1. Ailede Evlilik Kararı Ve Eş Seçimi	66
4.2.2. Evlenmede Takip Edilen Usul Ve Akraba Evliliği	68
4.2.3. Nikah	70
4.3. Akrabalık İlişkileri	71
5. Ekonomik Yapı	73
5.1. Gelir Seviyesi Ve Mesleki Durum	73
5.1.1. Gelir Seviyesi	73
5.1.1.1. Sosyal Tabaka	74
5.1.2 Mesleki Durum	75
5.2. Üretim Yapısı	76
5.3. Tüketim Ve Tasarruf Eğilimi	78
5.4. Ekonomik Açıdan Şehir İle Olan İlişkiler	82
6. Tutum Ve Davranışlar Açısından Şehirlileşme Ve Aşiret	83
6.1. Şehir Hayatına Bakış Ve Şehir İle Olan İlişkiler	87
6.1.1. Şehir Hayatına Bakış	87
6.1.2. Şehir İle Olan İlişkiler	89
6.2. Şehire Özgü Tutum Ve Davranışlar	91
6.2.1. Eğitim	91
6.2.2. Sendika-Dernek-Kooperatif Üyeliği	93
6.2.3. Yararlanılan Bilgi Kaynakları	94

6.2.4. Anlaşmaların Yapılış Şekli Ve Anlaşmazlıkların Çözümü	96
7. Siyasi Katılım	99
7.1. Siyaset-Siyasetçi Ve Ülke Meselelerine Ait Aşiret İçi Genel Tutum	99
7.2. Siyasi Katılıma Etki Eden Sosyal Faktörler Bakımından Aşiret	102
7.2.1. Yaş	107
7.2.2. Cinsiyet	108
7.2.3. Gelir	110
7.2.4. Meslek	110
7.2.5. Eğitim	112
7.2.6. Kitle-İletişim Araçları	114
8. Aşiret Kimliği Ve Aşiret Dayanışması	114
 SONUÇ	 120
BİBLİYOGRAFYA	125
EKLER	132
1- ANKET FORMU	132
2- HARİTA	150

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Hane Nüfusu.....	57
Tablo 2. Görüşülenlerin Yaşı.....	57
Tablo 3. Görüşülenlerin Cinsiyeti.....	58
Tablo 4. Aşiret Mensubunun Medeni Hali.....	58
Tablo 5. Aile İçinde Kalan Akraba.....	59
Tablo 6. Fazla Çocuk Sahibi Olma Hakkındaki Düşünce.....	59
Tablo 7. Aşiret Mensubunun Eğitim Durumu.....	60
Tablo 8. Aşiret Mensubunun Eğitim Durumu İle Cinsiyeti Arasındaki İlişki	61
Tablo 9. Ebeveynlerle Çocuklar Arasındaki Anlaşmazlık Konuları.....	62
Tablo 10. Aile İçerisinde Kararların Alınış Şekli.....	62
Tablo 11. Mirasın Çocuklar Arasında Paylaştırılması.....	63
Tablo 12. Kadın Erkek Eşitliği Hakkındaki Görüş.....	63
Tablo 13. Bayanların Çalışması Hakkındaki Tutum.....	64
Tablo 14. Evlilikte Karar Mercii.....	65
Tablo 15. Erkek Çocuğun Eş Seçiminde Etkili Olan Taraf.....	66
Tablo 16. Kız Çocuğun Eş Seçiminde Etkili Olan Taraf.....	66
Tablo 17. Eş Seçiminde Din Milliyet Ve Aşiret Faktörlerinin Etkisi.....	67
Tablo 18. Evlenmede Takip Veya Tercih Edilen Usul.....	67
Tablo 19. Yaş İle Evlenmede Takip Veya Tercih Edilen Usul Arasındaki İlişki.....	68
Tablo 20. Yaş Grupları İle Akraba Evliliği Arasındaki İlişki.....	68
Tablo 21. Bekarların Akraba Evliliği Hakkındaki Tutumu.....	69
Tablo 22. Öncelikli Nikah Türü.....	70
Tablo 23. Akrabalarla Olan İlişkilerin Sıklık Derecesi.....	70
Tablo 24. İyi Ve Kötü Günlerde Karşılıksız Yardım Alınan Yer.....	70
Tablo 25. Gelirlerin Elde Ediliş Şekli.....	75
Tablo 26. Toprak Sahipliği.....	76
Tablo 27. Sahip Olunan Toprak Miktarı.....	76
Tablo 28. Gelir Getirmeye Yönelik Ev İçi Üretim Yapma Durumu.....	77
Tablo 29. Yıllık Temel İhtiyaç Maddelerini Üretebilme Seviyesi.....	77
Tablo 30. Ailelerin Ait Olduğu Tabaka İle İhtiyaçların Karşılandığı Yer	

Arasındaki İlişki.....	78
Tablo 31. Aşiret Mensuplarının Geleceğe Yönelik İstekleri.....	79
Tablo 32. Tasarrufları Değerlendirme Şekli.....	79
Tablo 33. Zenginliğin Göstergesi.....	80
Tablo 34. Ekonomik Açıdan Şehirle Olan İlişkiler.....	81
Tablo 35. Gelirlerin Elde Ediliş Şekli İle Ekonomik Açıdan Şehirle Olan İlişkilerin Derecesi Arasındaki.....	82
Tablo 36. Gelir Seviyesi İle Şehir Hayatının İmkanlarından En Önemlisi Arasındaki İlişki.....	86
Tablo 37. Şehir Hayatının En Önemli Problemi.....	87
Tablo 38. Sürekli Şehirde Oturma İsteği.....	87
Tablo 39. Aşiret Mensuplarının Şehre Gitme Sıklığı.....	88
Tablo 40. Aşiret Mensuplarının Şehre Gitme Sebepleri.....	89
Tablo 41. İlçeden Şehre Doğru Yaşanan Göçün Sebepleri.....	89
Tablo 42. Aşiret Mensuplarının Yaşları İle Eğitim Durumları Arasındaki İlişki.....	90
Tablo 43. Aşiret Mensuplarının Eğitimden Beklentileri.....	90
Tablo 44. Kız Çocuklarının Eğitimi Hakkındaki Görüş.....	91
Tablo 45. Sendika-Dernek-Kooperatif Üyeliği.....	92
Tablo 46. Yararlanılan Bilgi Kaynağı.....	93
Tablo 47. Tv İzleme Sıklığı.....	94
Tablo 48. Tv'de En Çok Takip Edilen Program.....	94
Tablo 49. Gazete Okuma Sıklığı.....	94
Tablo 50. Gazete Tercihinde Etkili Olan Faktör.....	94
Tablo 51. Anlaşmaların Yapılış Şekli.....	95
Tablo 52. Anlaşmazlıkların Çözümü.....	96
Tablo 53. Aşiret Mensuplarının Eğitim Seviyesi İle Şehirlilerden Olan Farkını İfade Etme Derecesi Arasındaki İlişki.....	97
Tablo 54. Siyasetle İlgilenme Derecesi.....	98
Tablo 55. Siyasetle İlgilenme Nedeni.....	98
Tablo 56. Ülke Meseleleriyle İlgilenme.....	99
Tablo 57. Dünyadaki Gelişmeleri Takip Etme.....	99
Tablo 58. Ülkenin En Önemli Meselesi.....	99

Tablo 59. Aşiret Mensuplarının Siyasetçiye Bakışı.....	100
Tablo 60. Ülke Meselelerinin Çözümü Hakkındaki Görüş.....	100
Tablo 61. Siyasi Katılım Seviyesi.....	103
Tablo 62. Siyasi Tercihlerde Karar Verme.....	103
Tablo 63. Siyasi Haberlerde Kitle İletişim Araçlarının Güvenilirliği.....	104
Tablo 64. Parti Seçiminde Etkili Olan Husus.....	105
Tablo 65. Yaş İle Siyasi Katılım Arasındaki İlişki.....	106
Tablo 66. Cinsiyet İle Siyasi Katılım Arasındaki İlişki.....	107
Tablo 67. Gelir İle Siyasi Katılım Arasındaki İlişki.....	109
Tablo 68. Meslek İle Siyasi Katılım Arasındaki İlişki.....	110
Tablo 69. Eğitim Durumu İle Siyasi Katılım Arasındaki İlişki.....	112
Tablo 70. Gazete Okuma Sıklığı İle Siyasi Katılım Arasındaki İlişki.....	112
Tablo 71. Aşiret Mensuplarının Yabancıyı Tarif Etme Şekli.....	113
Tablo 72. Aşiret Mensupları İçin Aşiretin Neyi İfade Ettiği.....	114
Tablo 73. Aşiretin Geleceği Hakkındaki Görüş.....	114
Tablo 74. Aşiret Örf Ve Adetlerine Verilen Önem.....	115
Tablo 75. Aşirete Ait Mensubiyet Duygusunun Derecesi.....	115
Tablo 76. Eğitim Durumu İle Aşirete Ait Mensubiyet Duygusunun Derecesi Arasındaki İlişki.....	116
Tablo 77. Aşiret Mensupları Arasındaki Dayanışmanın Seviyesi.....	116
Tablo 78. İşbirliği.....	117

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Gelir Seviyesi.....	72
Grafik 2. Sosyal Tabaka.....	73
Grafik 3. Meslekler.....	74

ÖNSÖZ

Özellikle doğu, güney ve güneydoğu bölgelerimizde halen hakim bir sosyal örgütlenme biçimi olarak karşımıza çıkan aşiretlerin sosyal yapısına dair bir alan araştırması olan çalışmamız, aşiret sosyal yapılarının günümüzün hızla değişen dünyasında hangi alanlarda nasıl bir değişim içerisinde olduğunu tespiti yönelmiştir.

Küresel ve post-modern söylemlerin yaygın bir hal aldığı günümüzde, modernleşmenin de ötesinde yeni bir süreç içerisine girdiğimiz oldukça açıktır. Bu süreç toplumları bir taraftan makro yaşantılar içerisine çekerken diğer taraftan da mikro yaşantılar içerisine itmektedir. Kimlik arama ve küçük gruplar içerisinde örgütlenme, mikro yaşantılar içerisine itilmenin en açık göstergeleri olurken, gelenekli yapıların bir değişim ve çözülme içerisinde olmaları da sürecin makro yaşantılar içerisine çekilme yönünü ortaya koymaktadır. Değindiğimiz bu iki hususu aşiret sosyal organizasyonlarında görmek oldukça basittir. Süreç ifade ettiğimiz şekilde aşiretler üzerinde de iki yönlü etkide bulunmaktadır. Bir taraftan aşiret sosyal organizasyonlarının dokularında değişme ve çözülme meydana gelirken, diğer taraftan da Orhan Türkdoğan'ın ifadesiyle “aşiret olgusu” diyebileceğimiz, aşiretli olma veya aşirete ait mensubiyet duygusu yani kimikleşme hadisesi varlığını koruma ve sürdürme eğilimindedir. Gelenekli sosyal bağların çözüldüğü bir ortamda kendisini bir yere veya bir guruba bağlama ihtiyacından doğduğunu söyleyebileceğimiz aşirete ait mensubiyet duygusunun güçlenmesi, ülke çapında sosyal bütünleşmenin gerçekleştirilmesinde büyük tehlike arz eden bir husustur.

Aşiret sosyal yapılarında görülen bu iki yönlü değişimin varlığını bilimsel olarak ortaya koymak, değişimden kaynaklanacak olumsuz etkileri bertaraf edebilmenin ilk ve en önemli koşuludur. Bu hedefe yönelen çalışmamız İzollu Aşireti Malatya örneği şahsında aşiret sosyal yapılarında meydana gelen değişimi görünümüleriyle izah etmeye çalışmaktadır.

Öncelikli olarak burada, çalışma sahamızı kapsayan Malatya-Kale'de ki İzollu Aşireti mensuplarına göstermiş oldukları ilgiden ve misafirperverliklerinden dolayı içten şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca çalışmamı yönlendiren, fikirleriyle çalışmamın her aşamasında bana yardımcı olan tez danışmanım, değerli hocam Sayın Yrd.Doç.Dr. Nazmi

AVCI'ya, yine çalışmam esnasında hiçbir zaman yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yrd.Doç.Dr. Taner TATAR'a ve sabrını en üst seviyeye kadar zorladığım eşim Çiğdem ÇETİNTAŞ'a her şey için teşekkür ediyorum.

Şubat-2002

Ahmet ÇETİNTAŞ

ABSTRACT

This study, on an analysis about one of the social structures of the nomadic tribe-social organizations includes, as an example, “İzollu Nomadic Tribe” in Kale, Malatya in Eastern Anatolia.

Nomadic tribes are the conventional communities, which depend on multi-family or widened relationship and have their own social organization structure protect their being, especially in the regions of Eastern Southern Anatolia, in the forms of emigrant, semi-emigrant and settled. Studying on nomadic tribes social organizations at the platform of the common symbols and being melt under the name of nation have a great importance.

It's been seen some denouement and changes in the nomadic tribe structure, go parallel with today's social-economical changes. The idea of what follows these denouement and changes ought to be the base-problematic of our study. On the other hand, we analysis that the sense of being a member of a nomadic tribe and how the members of the tribes protect their identifies under its inferior.

KISALTMALAR

- A.A.K.B.** : Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı
A.g.e. : Adı geçen eser
A.g.m. : Adı geçen makale
C. : Cilt
Çev. : Çeviren
D.İ.E. : Devlet İstatistik Enstitüsü
D.P.T. : Devlet Planlama Teşkilatı
D.T.C.F. : Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Haz. : Hazırlayan
İ.F.V. : İlahiyat Fakültesi Vakfı
M.E.B. : Milli Eğitim Bakanlığı
No. : Numara
S. : Sayı
s. : Sayfa
S.B.F. : Siyasal Bilgiler Fakültesi
T. : Tablo
T.D.A.V. : Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
T.İ.S.A.V. : **Tarih ve İslam Araştırma Vakfı**
T.O.D.A.İ.E. : Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
T.S.B.D. : Türk Sosyal Bilimler Derneği
T.T.K. : Türk Tarih Kurumu
vb.. : Ve benzeri
vd. : Ve diğerleri
Yay. : Yayınları

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı Ve Konunun Kapsamı

Çalışmanın konusunu teşkil eden aşiret sosyal organizasyonları, sosyo-kültürel tarihi temelleri olan idari, siyasi ve sosyal bir birliktir. Kendi içerisinde işlevsel bir yapısı bulunan aşiret sosyal organizasyonları üyeleri için yemek, barınma, savunma, adalet gibi gereksinimlerinin karşılanacağı, sıkıntı ve sevinçlerinin paylaşılacağı bir dayanışma çevresi, kendi içerisinde liderleri, ileri gelenleri ve kurumlaşmış bir takım ilişkileriyle de idari ve siyasi bir birlik görünümü arz eder. Aşiret mensuplarının kan akrabalığı fikirleriyle pekişen bu yapı töre ve geleneklerle de yaşatılır.

Günümüzün hızla değişen dünyasında ve doğal olarak ülkemizde de meydana gelen dönüşümler, aşiret sosyal organizasyonlarının yapılarında da değişmelere sebep olmaktadır. Geleneksel kurumlara olan bağlılık ve bağımlılığın çözülme sürecine girdiği bir dönemde aşiret sosyal organizasyonlarının değişmeyeceğini düşünmek ilmi gerçeklerle bağdaşmaz. Ancak, aşiret sosyal organizasyonlarının değişmeye karşı direneceklerinden söz edilebilir. Nitekim değişmeye karşı direnç olağan bir durumdur. Direnç ise, aşiretlerin kendini koruma isteğinden kaynaklanabileceği gibi, değişim sürecinde yalnızlaşan insanların kendilerine bir dayanışma çevresi bulma amaçlarından da kaynaklanabilir.

Belirtilmesi gereken bir diğer noktada aşiret sosyal organizasyonlarında meydana gelen değişimin yeni başlamış bir olgu olmadığı bunun bir süreç halinde geçmişten gelen kökleri bulunduğu. Sosyal değişim süreci içerisinde meydana gelen sanayileşme, nüfus yapısında meydana gelen değişimler, eğitim imkanlarının artması ve yaygınlaşması, haberleşme ve kitle-iletişim imkanlarının artması, karayollarında ve karayolu vasıtalarında meydana gelen gelişmeler gibi faktörler, aşiretlerin yerleşik hayata geçmelerini zorlamaktadır. Bu noktadan itibaren de yerleşik olmalarından dolayı, belirtilen faktörlerin etkisinde daha fazla kalarak değişimleri daha da hızlanmaktadır.

Bu çalışma, aşiret sosyal yapılarında meydana gelen değişimin görünümünü tespit etmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla, çalışmamızda ele almış olduğumuz sorun “Aşiret sosyal yapılarında meydana gelen değişimin görünümü nelerdir?” sorudur ve konu bu çerçevede ele alınıp incelenmektedir.

Ülkemizde aşiret ve kabile gibi olgularla ilgilenmenin Ziya Gökalp ile başlamış olduğunu söyleyebiliriz. Ziya Gökalp'in kaleme almış olduğu "Kürt Aşiretleri Hakkında İhtimai Tetkikler" isimli eser, Türk sosyolojisinde kabile ve aşiretler üzerinde yürütülen ilk sistematik çalışmadır. Ayrıca 1922'de başlayıp 1940 yılına kadar devam eden Toroslara yönelik geniş bir alan araştırması olan Ali Rıza Yalman'ın "Cenup'ta Türkmen Oymakları", 1963'de yayınlanan Cengiz Orhonlu'nun "Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı (1691-1696)", 1988'de yayınlanan Yusuf Halaçoğlu'nun "18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti Ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi", Cevdet Türkay'ın "Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret Ve Cemaatler", İsmail Beşikçi'nin "Doğu'da Değişim Ve Yapısal Sorunlar (Göçebe Alikan Aşireti)", Muhtar Kutlu'nun "Şavaklı Türkmenlerde Göçer Hayvancılık", Orhan Türkdoğan'ın "Güneydoğu Kimliği (Aşiret-Kültür-İnsan)", Musa Taşdelen'in "Göçerlerin Şehirleşmesi (Beritanlı Aşireti Örneği) gibi aşiret-kabile olgusunu ele alan daha bir çok araştırmadan söz edebiliriz. Bu alanda yapılmış olan çalışmaların fazlalığı aşiret-kabile olgusunun önemine işaret etmesi itibarıyla dikkat çekicidir. Alandaki çalışmaların fazlalığı yanıltıcı olmamalıdır. Nitekim bu alanda yapılmış olan bir çok araştırma tarih alanıyla ilgili olup, sosyolojik içerikli çalışmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca aşiret sosyal organizasyonları sosyal değişme sürecinde sürekli yeni görünümlere bürünmektedir. Bu durumun tespiti büyük önem arz eder.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. İki alt bölümden oluşan birinci bölümde, sosyal yapı ve sosyal değişimin sosyolojik açıdan teorik bir izahı yapılmıştır. Dört alt bölümden oluşan ikinci bölümde ise, kavram olarak aşiret, aşiret sosyal yapısının mahiyeti ve aşiretlerin örgütlenme boyutu, kimikleşme ve aşiret ilişkisi ile sosyal değişme sürecinde aşiret konuları ele alınmıştır.

Üçüncü bölüm ampirik niteliktedir. Bu bölümde ilk önce İzollu Aşireti'nin kısa bir tarihçesi ile İzollu Aşireti Malatya örneğinin meskun bulunduğu Malatya İli Kale İlçesinin coğrafi konumu verilmiştir. Daha sonra örnekleme teşkil eden aşiret mensuplarının demografik özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu aşamadan sonra aşiret sosyal yapısındaki değişimin görünümlerini tespit etmek amacıyla aşiret ailesi, ekonomik yapı, tutum ve

davranışlar açısından şehirlileşme ve aşiret, siyasi katılım ve son olarak da aşiret kimliği ve aşiret dayanışması konuları ele alınmıştır.

Araştırmanın Sınırları Ve Takip Edilen Metot

Ampirik araştırma, Doğu Anadolu Bölgesi, Malatya İli, Kale İlçesi sınırları içerisinde yaşayan İzollu Aşireti üyelerini kapsamaktadır. Ancak çalışmamızda aşirete ait mensubiyet duygusu da tahlil edileceğinden, araştırma evreninin tespitinde, seçmen listelerinde yazılı olan seçmen sayısı esas alınmıştır. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 18 Nisan 1999 tarihinde yapılmış olan mahalli idareler seçim sonuçlarını içeren Nisan 2000 tarihli yayınında*, Malatya ili, Kale ilçesi seçmen listelerinde yazılı olan seçmen sayısı 2205 olarak tespit edilmiştir. Böylece araştırmanın evreni 2205 kişiden oluşmuştur. Araştırma evreninin tespit edilmesinde, seçmen listelerinde yazılı olan seçmen sayısının (2205) esas alınması, aşirete ait mensubiyet duygusunun belirginleşmesinin 18 yaş ve üstü olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Soruların hazırlanması ve araştırma alanının tanınması için gerek il, gerekse ilçede ki aşiret üyeleriyle önceden temasa geçilmiştir. Örneklem büyüklüğü, belirlenen evren üzerinden (2205) %95 güven düzeyinde ve %5 göz yumulabilir yanılğıyla

$$n = \frac{Z^2 \cdot \pi(1-\pi)N}{Z^2 \cdot \pi(1-\pi) + (p-\pi)^2(N-1)}^{**}$$

formülü kullanılarak belirlenmiştir.¹ Böylece örneklem büyüklüğü,

$$n = \frac{(1.96)^2 \cdot 0.50(1-0.50) \cdot 2205}{(1.96)^2 \cdot 0.50(1-0.50) + (0.05)^2 (2205-1)}$$

$$n = \frac{3.8416 \times 0.50(0.5) \times 2205}{3.8416 \times 0.25 + 0.0025 \times 2204}$$

$$n = 2117.682 / 6.4704$$

$$n = 327.287 = 327 \text{ olarak tespit edilmiştir. Örneklem büyüklüğü evreni temsil}$$

etmekle birlikte, evreni temsil gücünü daha da artırmak için bu sayıya 28 daha eklenerek

* Geniş bilgi için bakınız. Devlet İstatistik Enstitüsü; Mahalli İdareler Seçim Sonuçları (18.04.1999), D.İ.E. Yay., Ankara-Nisan 2000, s.382

** Formüldeki simgelerin anlamları: **n**= Örneklem büyüklüğü. **Z**= Güven düzeyine göre standart değer. Normal dağılım tablolarından bulunur. %95 için= 1.96 - %99 için= 2.58. **π**= Evren içinde ilgilendiğimiz özellikteki birimlerin oranı. Bu oran 0.50 olarak alınır. **p**= Örnek içinde ilgilendiğimiz özellikteki birimlerin oranı. **p-π ya da π-p**= Göz yumulabilir yanılğı (%1, %3, %5 v.b.: 0.01, 0.03, 0.05 v.b.)

¹ BAL, Hüseyin; **Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri**, Süleyman Demirel Üniversitesi Yay., No: 20, Isparta-2001, s.113-114.

nihai örneklem büyüklüğü olan 355'e varılmıştır. Anket çalışması, araştırma evreni üzerinden sistematik tesadüfi örnekleme² yöntemiyle belirlenen 355 aşiret mensubu üzerinde yapılmıştır. Anket toplam 103 sorudan oluşmaktadır. Anketin uygulaması tarih olarak, Şubat 2001 ile Nisan 2001 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerden, kapalı uçlu soruların cevapları değiştirilmeden, yarı kapalı uçlu sorular da ise, şıkların haricinde verilen cevaplar anlamlı kavramlar haline getirilerek, sosyal bilimlerle ilgili araştırma programı olan SPSS programıyla, bilgisayarda değerlendirilmiştir. Sonuçlar araştırmanın amaçları doğrultusunda yorumlanmıştır. Anket soruları, daha önceden oluşturulmuş bir soru bankasından, araştırmanın amaçlarına uygun olanlarının seçilmesiyle elde edilmiştir. Araştırmanın uygulanması esnasında soruların açıklanması, araştırmanın konusu ve amacının anlatılması gibi bir takım problemlerle karşılaşmıştır. Özellikle bayanların anket çalışmasına katılmaktan çekindikleri görülmüştür. Buna karşın gençlik kesimi anket uygulamasına yoğun bir ilgi göstermiştir.

Araştırmanın Varsayımları

Yapmış olduğumuz araştırma, aşiret dokularının giderek zayıfladığı ancak, aşirete ait mensubiyet duygusunun bu çözülmenden bağımsız bir şekilde mevcudiyetini koruma ve devam ettirme eğiliminde olduğu temel varsayımından hareket etmektedir.

Aşiret dokularında görülen çözümlerin temelinde birer bağımsız değişken olarak yerleşik hayata geçişin ve değişen koşulların etkili olduğu söylenebilir. Aşiret sosyal organizasyonlarının mevcudiyetini sağlayan ve onu koruyan göçebeliliğin ortadan kalkması, aşiret sosyal organizasyonlarında doğal olarak bazı değişimleri de beraberinde getirecektir. Bununla birlikte nüfus artışı, tarımda makinalaşma ve kullanılan yeni teknikler, yeni kitle-iletişim ve ulaşım araçları, şehirle kırsal alanlar arasında artarak devam eden sosyal hareketlilik ve buna bağlı olarak gerçekleşen dış faktörlerle bütünleşme aşiret sosyal organizasyonlarında görülen değişimlerin sebepleri olmaktadır. Bu bağımsız değişkenlerin

² Bu tip örnekleme de bölge, şehir, mahalle, mesleki gruplar, yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik özellikler vb.. belli başlı tabakalandırma ölçütleridir. Bu tip örnekleme, önce evrenin tabakalara ayrılmasından sonrada basit tesadüfi örneklemeyle örneklemeye ulaşılması aşamalarından oluşur. Araştırmamızda evren bir bucak ve 18 köy olmak üzere tabakalandırılmıştır.(Gökçe, Birsen; **Toplumsal Bilimlerde Araştırma**, Savaş Yay., 2. Baskı, Ankara-1992, s. 139.)

ortak etkileriyle şekillenen araştırmada test edilecek olan alt varsayımlar ise aşağıdaki şekilde ifade edilebilirler. Bu alt varsayımlar aynı zamanda değişimin göstergeleri olarak da kabul edilebilir.

1.1. Aşiret ailesi aile tipi itibariyle, geleneksel geniş aile tipinden çekirdek aile tipine doğru bir değişim göstermektedir.

1.2. Aşiret ailesinin kuruluşu esnasında, seçilecek olan eşin aşiret içinden olması gereği önemini yitirmektedir.

1.3. Aşiret sosyal organizasyonlarında akraba evliliği, genç kuşaklara doğru gidildikçe azalır.

1.4. Aşiret mensupları arasındaki dayanışma çerçevesi, aşiret dayanışması şeklinde olmaktan çok akrabalar arası dayanışma şekline dönüşmüştür.

1.5. Aşiret mensupları çeşitli tutum ve davranışlarında şehirli bir takım özellikleri yansıtır.

1.6. Günümüzde aşiret mensupları kendi içine kapalı bir hayat sürdürmezler.

1.7. Aşiret mensuplarının siyasete katılma davranışı üzerinde, değişimin göstergeleri olarak cinsiyet faktörünün etkisi azalmakta, eğitim ve kitle-iletişim araçlarının etkisi belirginleşmektedir.

1.8. Aşiret mensuplarının aşiretin geleceğine dair kanıları karamsar bir tablo çizer.

1.9. Aşiret örf ve adetlerine verilen önem azalmaktadır.

1.10. Aşiret sosyal organizasyonlarında ki çözülmeye rağmen, aşirete ait mensubiyet duygusu aşiret mensupları arasında varlığını korumakta ve bu duygu eğitim süreci ile de silinememektedir. Aşirete ait mensubiyet duygusunun varlığını koruması, aşiretin kendini koruma eğiliminden veya değişen sosyal koşulların etkisiyle giderek kaybolan geleneksel dayanışma çevrelerinin yalnızlaşan fertler tarafından korunmaya çalışılmasından kaynaklanabilir. Aşirete ait mensubiyet duygusunun eğitim süreci ile silinememesi, mevcut eğitim sisteminin sosyalleştirme fonksiyonunu tam olarak yerine getirememesinin bir sonucu olarak da görülebilir.

I. BÖLÜM: SOSYAL YAPI VE SOSYAL DEĞİŞME

1. Sosyal Yapı

Kavram olarak sosyal yapı, toplumsal sistemi veya toplumun farklı ögeleri arasındaki ilişkileri anlatmakta kullanılan esnek bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal yapı hususunda üzerinde anlaşmaya varılmış bir tanım bulunmamasına rağmen toplumun farklı akrabalık, dinsel, iktisadi, siyasal ve diğer kurumlarının onun sosyal yapısını meydana getirdiğini, bu yapının bileşenlerinin de normlar, değerler ve rollerden oluştuğunu söyleyebiliriz. Sosyal yapının sosyolojideki kullanımlarında görülen başlıca ayrılık, yapının toplumsal sistemleri ya da toplumları oluşturan, gözlemlenebilir kalıplaşmış, toplumsal pratikleri (normlar, roller vb..) gösterdiğini düşünenler ile yapının bu pratikleri kalıplaştıran temel ilkeleri temsil ettiğini savunanlar arasındadır. Bu hususta Anthony Giddens yapıların ikili bir yönü olduğunu, yani yapıların “ sosyal sistemleri meydana getiren pratiklerin hem aracı hem sonucu” olarak işlev gördüğünü savunan, yapılaştırma dediği bir kuram ortaya atmaktadır. Bu kuramda toplumsal pratiklerin yapıları ürettiği ve toplumsal yapılar tarafından üretildiği vurgulanmaktadır.³

İlk defa Herbert Spencer tarafından kullanılan sosyal yapı kavramı, Spencer’in yapıyı açıklarken yaptığı biyolojik benzetmelerin fazlalığı sebebiyle tam bir açıklığa kavuşamamış, kavram daha sonra birçok sosyolog ve antropolog tarafından ele alınmıştır. Spencer biyolojideki fonksiyon görüşünü toplumla biyolojik organizma arasında bir analogi yaparak sosyal alana taşımıştır.⁴

Radcliffe-Brown sosyal yapıyı, aralarında müessesesevi olarak kontrol edilen ya ada tanımlanan ilişkiler bulunan insanlar arasındaki düzenleme olarak ele almaktadır.⁵ Radcliffe-Brown’un sosyal yapı tanımının çok geniş kapsamlı olduğunu ileri süren Firth, bu tanımın

³ MARSHALL, Gordon; **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev.: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim Ve Sanat Yay., Ankara-1999, s. 804-806.

⁴ GÖKÇE, Birsen; **Türkiye’nin Toplumsal Yapısı Ve Toplumsal Kurumlar**, Savaş Yayınevi Yay., Ankara-1996, s. 2.

⁵ DÖNMEZER, Sulhi; **Sosyoloji**, Savaş Yayınevi Yay., 9. Baskı, Ankara-1984, s. 162.

sosyal eylemde geçici ve devamlılık gösteren unsurlar arasında bir ayrımın yapılmayacağını ve yapı fikrinin toplumun bütününden ayrılamayacağını gösterdiğini belirtmektedir.⁶

Bazı sosyologlar ise sosyal yapıyı toplumdaki sürekli ve örgütlenmiş ilişkiler olarak ele almaktadır. Örneğin Ginsberg sosyal yapıyı, toplumu oluşturan temel grup ve kurumlar olarak görmektedir. Böylece sosyal yapı kurumsal düzenlemeleri ve sosyal guruplar arasındaki süreklilik gösteren ilişkileri kapsamaktadır. Bu anlayışa göre sosyal yapının unsurları nüfus, çevre, ve yerleşim, ekonomi, toplumsal sınıflar, eğitim siyaset, hukuk, aile ve dindir. Sosyal yapı bu görüşü savunanlar tarafından durağan bir yapı olarak ele alınmaktadır.⁷

Bir diğer sosyal yapı yaklaşımında ise sosyal yapı, sosyal rol ve sosyal statü ile açıklanmaktadır. Ernest Nagel'e göre sosyal yapıya, somut olarak nüfustan ve nüfusu ifade eden fertlerin davranışlarından, rol ifa güçlerinden hareketle varılabilir. Aynı şekilde C.W. Mills de sosyal yapıya kurumları meydana getiren roller sistemi olarak bakmaktadır. Mills'e göre kurum kavramının anahtar birimi rol olup, yapı kavramında temel birim olma özelliği taşır.⁸

Persons ve Merton ise sosyal yapıyı bir sistem olarak görmektedirler. Bu bakış açısında sosyal yapı, sosyal etkileşimlerden başlayıp, sosyal münasebetler, rol ve statüler, sosyal süreçler vasıtasıyla yaratılan olgular ve kurumlar, kültürel normlar ve değerler sisteminin fonksiyonel bir bütünüdür.⁹ Kişinin çevresini kültürel ve sosyal olmak üzere ikiye ayıran Merton kültürel yapıyı, bir toplumun veya grubun üyeleri için belirlediği normatif değerlerin organizesi, sosyal yapıyı ise, çeşitli düzeylerde organize olmuş sosyal ilişkiler bütünü olarak görmektedir. Sosyal ve kültürel yapı arasındaki bir bozukluk veya uyumsuzluğunda normsuzluğa doğru bir kaymayı başlatacağını ileri sürer. Bu durum kültürel normlar ve amaçlar ile sosyal yapının bu amaçlara uygun kapasitede olmamasından ileri gelen anomi olarak isimlendirilmektedir.¹⁰

⁶ GÖKÇE, Birsen; **A.g.e.**, s. 3.

⁷ GÖKÇE, Birsen; **A.g.e.**, s. 3.

⁸ ARSLANTÜRK, Zeki-AMMAN, Tayfun; **Sosyoloji (Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler)**, Kaknüs Yay., İstanbul-2000, s. 252.

⁹ ARSLANTÜRK, Zeki-AMMAN, Tayfun; **A.g.e.**, s. 252.

¹⁰ MERTON, Robert, K.; **Social Theory And Social Structure**, Free Press, New York-1968, s. 216-217.

Yapı hususunda sosyal yapı ve kültürel yapı olarak iki yapıdan söz etmektense sosyo-kültürel yapı şeklinde sosyo-kültür birlikteliğini savunanlar bunu zorunlu kılan şeyin Sorokin'in belirttiği, gerçekliğin iki yönünün yani mana ve kabuğun birlikte ifade edilmesi zorunluluğundan kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Buradan hareketle sosyo-kültürel yapı, kültür unsurlarının ve sosyal kurumların zaman içinde tekrarlanarak meydana getirdikleri ve onların karşılıklı etkileşimleri sonucu oluşan sosyal dengenin adı olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda kültür unsurları sosyo-kültürel yapı içerisinde genel-geçerlik kazandığı zaman kültürel normlar olarak düzenleme rollerini ortaya koymaya başlarlar. Sosyo-kültürel yapı içerisindeki etkileşimin düzenliliği temel normlar tarafından sağlanır. Temel normlar, insanlar arası etkileşimin yönelimini belirler. Böylece bir sosyo-kültürel yapıda yer alan sosyal ilişki ve etkileşimler tahmin edilebilir bir hal alır. Sonuç olarak bir örgü meydana gelir ve bu örgü aile, inanç, iktisat, eğitim, siyaset gibi sosyal kurumları olan ve bunların karşılıklı etkileşimi/bütünleşmesi sonucunda da sosyo-kültürel yapı karşımıza çıkar.¹¹

Sosyal yapı hakkındaki bu açıklamalardan yapı kavramının, toplumu oluşturan öğeleri, bu öğelerin toplum içerisindeki yerleri ve aralarındaki ilişkiler ile bu ilişkilerin işleyişindeki düzenlilikleri anlatması gerektiğini söyleyebiliriz. Bu yolla örneğin herhangi bir ekonomik sistemin hangi aile, eğitim vb.. düzenlemeleri gerektireceğini ve hangi siyasi ve dini kurumlarla bağdaşıp bağdaşamayacağını anlayabiliriz. Sosyal yapının neslin üretilmesi, gençlerin sosyalleştirilmesi gibi temel işlevleri ve onları yerine getiren öğeler bir bütün halinde sistemi oluştururlar. Bunların herhangi birindeki değişme diğerlerini de etkileyecektir. Her sosyal yapının kendi içinde bir dengesi ve göreceli bir sürekliliği vardır. Toplamlar dinamik bir yapıya sahip olduklarından değişen dengelerin yerini yenisi alır. Dolayısıyla farklılaşarak bütünleşme sonucu sosyal yapı meydana gelir.¹²

Sosyal yapı ile ilgili görüşlere baktığımızda bu görüşlerim benzer anlamlar ifade ettiklerini görmekteyiz. Bu benzer anlamdan kasıt, farklı öğeler arasındaki bağımlılık ilişkisidir. Örneğin aile denilince aile bireyleri arasındaki ilişki, otorite vb.. aklımıza gelirken, ekonomi söz konusu olunca tarım, sanayi, üretim örgütlenme biçimleri zihninizde

¹¹ YAZICI, Erdinç; "Türk Sosyo-Kültürel Yapısında Gözlenen Değişmeler: Karmaşık Bir Dönüşümün Hikayesi", **Yeni Türkiye (Cumhuriyet Özel Sayısı)**, Eylül-Aralık 1988, s. 1834.

¹² GÖKÇE, Birsen; **A.g.e.**, s. 4-5.

belirmektedir. Çoğaltılabilecek bu örnekler ayrı ayrı parçaların sistemli ve düzenli bir ilişkileri olduğunu, bir bütünlük meydana getirdiklerini göstermektedir. Buradan yola çıkarak yapıyı oluşturan parçaların farklı niteliklerinden dolayı, farklı yapıların ortaya çıkacağını söyleyebiliriz.¹³

Sosyal yapıyı oluşturan unsurlar ve fonksiyonların neler olduğu hususunda H. Stanley meselenin beş ayrı açıdan ele alınabileceğini belirtir.¹⁴

1. “Fert” yapıyı tamamlayıcı nitelik taşır.
2. “Sosyal grup” aynı görevi yerine getirebilir.
3. Yerleşme, iskan, barınma gibi nüfusun fiziki yapı özellikleri morfolojik bir tamlama şeklinde ele alınabilir.
4. Sosyal rolleri gerektiren farklı faaliyet dalları sistemli bir tamlamaya yol açabilir.
5. Kültürel tamamlayıcılar olarak paylaşılan ve fertten ferde intikal eden normlar, değerler, ve inançlar.

Sosyal yapının unsurlarını Amiran Kurtkan Bilgiseven ise bir tanım ile ortaya koymaktadır. Bilgiseven’e göre cemiyet “beşeri varlıklar tarafından meydana getirilip, değiştirilen ve değiştirilmesine rağmen devam ettirilen insanlar arası münasebetler organizasyonu” olarak ele alındığında sosyal yapı, cemiyetin hem karakteristik vasıflarını, grupların birbirleri ile ve fertlerin grup içinde ve dışında birbirleri ile ve gruplarla olan ilişkilerini, bütün bu ilişkileri düzenleyen organizasyon biçimlerini ve fiziki çevre şartları ile karşılıklı etkileşimleri gösteren şekillenmeleri ifade eder. Ona göre sosyal yapıyı inceleyebilmenin yolu, fiziki çevre şartlarını, kültürel çevrenin özelliklerini, fertlerin sosyal mevki ve rollerini, ilişkilerin organize ediliş şeklini tayin eden teşkilatlanma tarzlarını ele almaktan geçer.¹⁵

¹³ GÖKÇE, Birsen; **A.g.e.**, s. 5.

¹⁴ ERKAL, Mustafa; **Sosyoloji (Toplumbilimi)**, Filiz Kitapevi Yay., 3. Baskı, İstanbul-1987, s. 162-163.

¹⁵ BİLGİSEVEN, K. Amiran; **Genel Sosyoloji**, Filiz Kitapevi Yay., 4. Baskı, İstanbul-1986, s. 99.

Bütün bu açıklamalar ışığında sosyal yapıyı meydana getiren unsurları yedi başlık altında toplamak mümkündür.¹⁶

1. Fiziki Yapı

- a. Yer altı ve yerüstü zenginlikleri, iklim
- b. Yerleşme şekilleri (şehir, kasaba, köy)
- c. Ulaşım

2. Demografik Yapı

3. Üretim, Teknoloji, İşbölümü

4. Sosyal Örgütler (dernekler, mesleki ve ticari kuruluşlar...)

5. Sosyal Zümreler (cemaat, cemiyet, tabaka, sınıf...)

6. Sosyal Kurumlar (hukuk, eğitim, ekonomi...)

7. Kültürel Öğeler (normlar, değerler, yaptırımlar...)

Sosyal yapı ile ilgili olarak değinmemiz gereken bir diğer noktayı ise yapı ile sosyal grup ve kurumlar arasındaki fark oluşturmaktadır. Çeşitli sebeplerden dolayı bir araya gelmiş insanlardan oluşan sosyal gruplar ile belirli ihtiyaçlar etrafında birleşmiş davranışlar bütünü olan kurumlarında birer yapıları vardır. Sosyal davranış alanı içerisinde büyük küçük binlerce bütünlükten her biri bir yapıyı temsil eder. Örneğin köy sosyal grubu içerisinde köy sosyal yapısı, şehir sosyal grubu içerisinde şehir sosyal yapısı, aşiretlerde aşiret sosyal yapısı vb.. Bunların hiyerarşik düzen ve fonksiyonel ilişkilerinden de toplum denilen ana bütünün yapısı oluşur.

2. Sosyal Değişme

2.1. Sosyal Değişme Kavramı

Toplumun sürekli bir değişme içerisinde olduğu bütün düşünürlerce kabul edilmekle beraber;değişmeye tesir eden faktörler, değişmenin yönü ve bir süreç olarak değişmenin kendisine bulunacak isim gibi hususlar söz konusu olduğunda bazı farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda ilerleme, gelişme, ekonomik büyüme veya ekonomik gelişme kavramlarıyla izah edilmeye çalışılan değişmeye, bir yön ve değer hükmü biçilmeye

¹⁶ CELKAN, H. Yıldırım; **Eğitim Sosyolojisi**, Atatürk Üniversitesi Yay., No.: 664, 3. Baskı, Erzurum-1993, s. 67-68.

çalışılmıştır. Bu sebeple değişme hususunda söylenecek ilk şey, değişmenin hiçbir yön ve değer hükmü ifade etmediği hususudur.¹⁷

Bu durumda değişmenin ilerleme kadar gerilemeyi de temsil edebileceğini söylemek zorundayız. Sonuçta her iki kavramda bir değişmeyi ifade etmektedir. Bu noktada asıl olan değişme kavramının, uygulandığı sosyal realitede bir farklılaşmanın meydana geldiğini ifade ediyor olmasıdır.¹⁸ İlerleme ve gerileme dışında değişme ile ilgili bir diğer terimler takımını da ekonomideki kalkınma ve büyüme kavramları oluşturmaktadır. Bu kavramlarda ilerleme ve gerileme kavramlarında olduğu gibi bir yön ve değer hükmü ifade etmektedir. Nitekim kalkınma ve büyüme kavramaları, ekonomik bazı ölçütlere göre toplumun değişme yön ve miktarını belirtmektedirler. Evrim ve devrim gibi sosyal kültürel ve siyasal bilimlerin terminolojisinde kullanılan ifadelerde değişmenin özel şekillerini ifade etmektedirler. Halbuki değişme evrim ve devrimden daha genel bir durumu ifade etmektedir. Aynı şekilde değişme ile modernleşme arasında da böyle bir ilişki vardır. Daha çok az gelişmiş ülkelerin ileri derecede endüstrileşmiş ülke modeline uygun değişimleri ifade etmekte kullanılan modernleşme de değişmenin özel bir hali konumundadır.¹⁹

Sosyal yapılarda meydana gelen dönüşümleri ifade eden dinamik bir kavram olarak sosyal değişme, Sorokin'in "...fizyolojide kan dolaşımı ne ise sosyolojide de değişme odur." ifadesinden de anlaşılacağı gibi sosyoloji biliminde oldukça önemli bir yere sahiptir. Nitekim yine dinamik bir gerçeklik olan toplum, kendi içinden veya dışından gelen bir takım etkilere maruz kalmakta ve bu etkilerden kaynaklanan dönüşümlerden en muhafazakar toplumlar bile etkilenmektedir.

Sosyal değişme kavramının neyi kastettiğini açıklığa kavuşturmak için bir çözümleme yapmamız gerekmektedir. Bu bağlamda sosyal değişmenin aşağıdaki dört özelliği yansıtması gerektiğini söyleyebiliriz.²⁰

¹⁷ ERKAL, Mustafa; **A.g.e.**, s. 215.

¹⁸ BİLGİSEVEN, K. Amiran,; **Köy sosyolojisi**, Filiz Kitapevi Yay., 2. Baskı, İstanbul-1988, s.221.

¹⁹ KONGAR, Emre; **Toplumsal Değişme Kuramları Ve Türkiye Gerçeği**, Remzi Kitapevi Yay., 4. Baskı, İstanbul-1985, s. 59.

²⁰ SAYIN, Önal; **Sosyolojiye Giriş (Sosyolojinin Temelleri)**, Erdem Kitapevi Yay., İzmir-1985, s. 117-118.

1. Her şeyden önce sosyal değişme, zorunlu olarak kolektif bir fenomendir; bir birliği veya birlik sektörünü kapsamalıdır. Sosyal değişme, çok sayıda bireyin yaşam koşullarını ve biçimlerini, zihinsel evrelerini etkilemelidir.
2. Sosyal değişme bir yapı değişikliği olmalıdır. Toplumun bütününde veya bileşenlerinin birçoğunda, değişikliklerin olduğu gözlemlenmelidir. Sosyal değişmeden söz edebilmek için, değişikliğe uğramış sosyal grubun yapısal veya kültürel öğelerini belirtmek veya yeteri kadar açıklığa kavuşturmak gereklidir. Bir grev sonucunda, yaşam düzeyiyle orantılı olarak ücretler yükselebilir. Ancak burada söz konusu olan şey yapı değişikliği olmayıp denge değişikliğidir. Buna karşın grev işyeri örgütünde, otoritenin dağılımında, haberleşme kanallarında vb.. değişiklikler ortaya çıkardıysa ve bu iş yerine benzer diğer işyerlerinde de değişikliklere sebep olduysa bundan sosyal değişme diye bahsedilebilir.
3. Yapı değişimi, zamanla davranış kalıplarını aynileştirmeyi gerekli kılar; şekil değişimlerinin birliğini veya zaman içinde birbirini izleyen iki veya birçok nokta arasındaki değişimleri betimlemelidir. Yani sosyal değişme geçmişte referans olarak kullanılan bir noktaya göre değerlendirilip ölçülebilir. Bu referans noktaları da değişmeyi, değişenleri ve hangi ölçüde değiştiklerini ortaya koyabilir.
4. Sosyal değişimin devamlılık özelliği göstermesi gerekir. Ancak bu durumda yapı değişimi gerçekleşecektir. Gözlenen yapı değişiklikleri yapay ve çok kısa süreli olmamalıdır.

Sosyal değişmeyle ilgili olarak vermiş olduğumuz bu dört özelliğin birlikte varolması gerektiğini söylemek zorundayız. Bir başka ifadeyle sosyal değişme, bir birliği kapsadığı, bir yapı değişikliği olarak ortaya çıktığı, geçmişte referans olarak kullanılabilecek bir noktaya sahip olduğu ve değişimin devamlılık özelliği gösterdiği durumlarda söz konusu olabilmektedir.

Bu bağlamda sosyal değişme bir sosyal yapıdaki maddi ve normatif-düşünsel koşullar ve güçler arasındaki niceliksel ve niteliksel ilişki ve bağıntılar arasındaki değişim olarak

karşımıza çıkmaktadır.²¹ Bir başka ifadeyle sosyal değişme, sosyal yapıdaki ve normlardaki ya da düşünce, duygu ve eylem kalıplarındaki temel dönüşümleri içermektedir. Bunlar bilgi inanç ve değerlerde, teknoloji ve maddi kültürde, aile, eğitim, din, ekonomi gibi çeşitli sosyal kurumlarda, sosyal tabakalaşma ile gruplar arası ilişkilerde, aynı zamanda insanların dünya ve kendilerine ilişkin görüşlerinde ortaya çıkan değişmelerdir.²²

2.2. Sosyal Değişme Modelleri

Sosyal değişme modelleri değişme hususundaki çeşitli bakış açılarını ifade etmesi sebebiyle bu konuya değinmemizi zorunlu kılmaktadır. Değişme modellerini değiştirmeye açılan farklı pencereler olarak değerlendirmek mümkündür.

Sosyal değişme modelleri sadece değişmenin yönünü belirtmekle kalmayıp, değişmenin nasıl ve hangi sebeplerle meydana geldiği hakkında kendi bakış açılarıyla bize bir takım bilgiler verirler. Pek çok sosyal bilimci sosyal değişmenin niteliği ve sebepleri üzerinde birbirinden farklı ölçütler kullanarak çok farklı yaklaşımlarla sosyal değişmenin bireysel, grupsal, toplumsal hatta evrensel görünümelerini vurgulamışlardır. Ancak sosyal değişmeyi tanımlamada ki farklılıklar aynı zamanda, çeşitli sosyal değişme modellerinin birbirinin içinde yer alması, birbirinin izleyicisi veya tamamlayıcısı olması sonucunu da doğurmuştur.

Değişmenin yönünü belirtmekle kalmayan modelleri başlıca iki noktada toplamak mümkündür. Buna göre modelleri a. değişmeyi tek yönlü bir çizgi üzerinde takip eden teoriler b. değişmenin tek bir yön değil devri-dalgalı özellik taşıdığını öne süren teoriler olarak belirleyebiliriz. Ancak, birçok noktalarda farklılık gösterecekler de asgari müştereklerini dikkate alarak modelleri ;

1. Evrimci Model
2. Devri Dalgalı Model
3. Yapısal-Fonksiyonel Model

²¹ HİLLMANN, K. H.; **Wanderungen In: Wörterbuch Der Soziologie**, Stuttgart-1994, s. 919; zik.: Meral Durugönül, “Sosyal Değişme Göç Ve Sosyal Hareketler”, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi (Toplum Ve Göç), D.İ.E. Yay., No: 2046, s. 95.

²² BİESANZ, M. H.-BİESANZ, J.; **Introduction To Sociology**, New Jersey-1973, s. 402-403; zik.; Meral Durugönül, A.g.m., s. 95.

4. Çatışmalı Model olarak dört grupta daha ayrıntılı bir şekilde ele almış bulunuyoruz.

2.2.1. Evrimci Model

Bu grupta ele alacağımız teoriler, değişmeyi tek yönlü bir tekamül çizgisi üzerinde ele alan görüşlerdir. Sosyal değişmeye ilişkin fikirleri ile Comte, Marx, Weber, Durkheim ve Spencer gibi sosyal bilimciler evrimci model içerisinde ele alınabilir. Evrimci modeller olarak bir grupta topladığımız bu teoriler, toplumların belirli aşamalardan geçerek değiştiği fikrini savunmaktadırlar.

Evrimsel model içerisinde, değişmeyi bir doğru üzerinde hapseden ve sınırlayan “doğrusal teori”den başka, toplumdaki değişmelerin tek bir doğru üzerinde izlenmesini yetersiz sayan, az da olsa muhtemelciliğe kayan “çoklu doğrusal teori” ile her toplumun mutlaka aynı aşamalardan geçmesi gerektiğini, sosyal değişimin benzer şekillerde ortaya çıkacağını öngören “genel teori” de yer almaktadır.²³

Sosyolojisini dinamik ve statik olarak iki kısımda ele alabileceğimiz Comte sosyal değişmeyi, sosyal yaşamın biçimini ve sağlamlık derecesini belirleyen sosyal fikirlerdeki değişmelerde görmektedir. Diğer bir deyişle, sadece sosyal fikirlerdeki değişmelerin sosyal değişmeye sebep olabileceğini belirtir. Comte “üç hal kanunu” ile insanın entelektüel gelişimine tekabül eden üç ayrı toplum tipinden söz eder.²⁴ Bunlar;

1. Teolojik safha: Bu safhada bütün sosyal ve tabii olaylar dini bakımdan açıklanır. Bu tip toplumlarda askeri rejim ve tarım ekonomisinin hakimiyeti vardır.
2. Metafizik safha: Bu safhada ise sosyal ve tabii olaylar ayrı ayrı tanrı iradesiyle açıklanmayıp, eşyanın tabiatı ve mahiyeti araştırılmaktadır. Bir geçiş özelliği taşıyan bu safhada mevcut sistem yıkılmakta yeni bir toplum tipinin zemini hazırlanmaktadır.
3. Pozitif safha: Sosyal ve tabii olayların akıl ve gözlem yoluyla ele alındığı, aralarındaki değişme kurallarının bulunmasına ve yeni kanunların keşfedilmesine çalışıldığı bir dönemdir.

²³ ERKAL, Mustafa; A.g.e., s. 217-218.

²⁴ ESERPEK, Altan; **Sosyoloji**, Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Yay., No: 303, Ankara-1981, s. 16-17.

Comte'un ortaya koyduğu bu evrimci değişme modelinde insanın entelektüel olarak ilerlemesinin yanı sıra ahlak alanında da ilerlemenin olduğu kabul edilmektedir. Bencillığe karşı diğerkâmlığın güçlendiği diğer toplumsal kurumlarda da değişiklikler meydana gelmiştir. Bu bağlamda Comte'un fikirlerini değişme yasalarını bulmuş olma savından dolayı eleştirebiliriz.²⁵ Bütün toplumların, ileri sürmüş olduğu bu üç safhadan geçerek değişmiş olduğu fikrini savunmak mümkün değildir. Comte yalnızca Avrupa tarihini incelemiş ve Avrupa'nın kendine özgü bir tarihsel gelişimle vardığı toplumsal düzeni bütün toplumlara genelleyerek büyük bir yanılgıya düşmüştür. Başka bir deyişle Comte, sosyolojinin temel kavramlarından biri olan görecelik anlayışını dikkate almamıştır. Bu sebeple Comte'un fikirlerinin tek yönlü bir determinizmin temelleri üzerinde olduğunu söyleyebiliriz.²⁶

Darwin'in etkisiyle topluma uyguladığı organik analojinin direkt evrimsel çerçevede olduğunu gördüğümüz Spencer'a göre ise, yaşamını devam ettirmek için gerekli fonksiyonları yerine getiren önemli parçalardan oluşmuş bir bütün olan toplum, temel karakteristikleri devletin egemenliği, boyun eğdirmesi ve aşırı derecede merkezileşmesi olan askeri toplumlardan, bireysellik, serbest irade ve merkezileşmeden uzaklaşma niteliklerine sahip olan endüstriyel toplumlara doğru değişmektedir.²⁷

Evrimsel modeller içerisinde ele alınabilecek görüşlerden bir diğeri de Tönnies'e aittir. Ona göre toplumlar cemaatten cemiyete doğru değişmektedir. Ferdiyetin yokluğu, cemiyet menfaatlerinin ferdin menfaatlerinin daima önünde bulunduğu, töre ve adetlerin hakimiyetinde, kollektif mülkiyet ve organik dayanışma özellikleri ile beliren cemaat tipi sosyal yapıdan cemiyet tipi sosyal yapıya geçildiğinde bütün bu özellikler tersyüz olmakta, yerini ferdi irade, ferdi mülkiyet ve mekanik dayanışmaya bırakmaktadır.²⁸

Tönnies'in modeline benzer bir sosyal değişme modelini de Durkheim'de görmekteyiz. Durkheim ortaya çıkışını nüfus sıklığına bağladığı işbölümünü sosyal değişme hususunda bir değişken olarak ele almakta ve diğer toplumsal olaylar üzerindeki sonuçlarını izah

²⁵ BOTTOMORE, B. Tom; **Toplum Bilim**, Çev.: Ünsal Oksay, Beta Yay., 2. Baskı, İstanbul-1984, s. 308.

²⁶ TOLAN, Barlas; **Toplum Bilimlerine Giriş**, Gazi Üniversitesi Yay., No:49, 2. Baskı, Ankara-1985, s. 14-15.

²⁷ KIZILÇELİK, Sezgin; **Sosyoloji Teorileri-2**, Mimoza Yay., Konya-1992, s. 14-19.

²⁸ KAYA, Yaşar; **Sosyal Değişmenin Yeni Bazı Boyutları**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul-1985, s. 13-14.

etmektedir. Ona göre işbölümünün zayıf olduğu zamanlarda, bireylerin inanç düşünce ve kanaatlerinde homojenlik, hukuk, ahlak ve toplumsal kontrolde güçlülük ve genellik, her cinsten toplumsal işlerin ve adalete bağlı eylemlerin zümreyi oluşturan insanların tamamı tarafından yerine getirilmesi, kollektif mülkiyetin hakimiyeti, totem gücüne inanç ve yöresel yurtseverlik gibi özellikler hakimdir. Tarihsel bir eğilim olarak işbölümünün gelişmesiyle birlikte inanç, düşünce ve kanaatlerde homojenlik azalır, toplumsal kontrol gücünü kaybeder, toplumsal görevler uzmanlaşır, kişisel mülkiyet gelişir, çoktanrıçılıktan tektanrıçılığa geçilir ve yöresel yurttaşlık yerini uluslar arası ilişkilere ve kozmopolitliğe bırakır.²⁹ Durkheim'e göre her iki toplum tipine tekabül eden birer dayanışma şekli vardır. Bu toplum tiplerinden birincisinde Tönnies'in aksine mekanik dayanışma ikincisinde ise organik dayanışma hakimdir. Mekanik dayanışma zihinlerin benzerliğine ve fikirler ile duygular birliğine, organik dayanışma ise işlevlerin farklılaşmasına ve işbölümüne dayanır.³⁰

Sosyal değişmeyi evrimci çizgide ele alan bir diğer düşünürde Hegel'dir. Hegel, toplumlarda insan üstü bir "ide" nin, "ruh" un, yüksek bir gayeye doğru sevk ettiği sosyal değişmelerin meydana geldiğini belirtir. Ona bu değişmeler, zıtların çatışması ve ondan yeni bir ünite doğması şeklinde, evrimci bir yönde olmaktadır. Bu evrim tez, antitez ve sentezden ibaret bir sürecin işlemesi ile diyalektik bir değişim içerisinde cereyan etmekteydi. Daha sonraları Marx "ruh" un yerine "madde" yi koyarak meseleyi daha sağlam temeller üzerine oturttuğunu iddia edecektir. Marx'ın sosyal değişme teorisinde değişmeler hafif zikzaklar çizse de, yine tek yöne doğrulup gitmektedir. Buna göre toplumlar, determinist bir evrim ve gelişme seyri içerisinde, belirli aşamalardan geçerek, komünizme ulaşacaktır. Değişmelerin ve merhaleler arasındaki geçişlerin düzenli ve ağır bir şekilde değil, birdenbire ve patlamalar halinde olacağına inanıldığı için değişme prensiplerine "diyalektik kanun" adı verilir. Bunu sağlayan şeyde ihtilalci davranışlardır. Bu görüşe göre toplumdaki her tezin karşısına, bir süre sonra bir antitez çıkacak, ikisinin çatışmasından da yeni bir yapı, yeni bir cemiyet olan yeni bir sentez doğacaktır. Marx'a göre bu çatışma neticesinde doğan sentez Hegel'de olduğu gibi yüksek bir konumu temsil eder. Ancak Hegel sentezin sonunda bir milli devletin

²⁹ KÖSEMİHAL, N. Şazi; **Sosyoloji Tarihi**, Remzi Kitapevi Yay., 4. Baskı, İstanbul-1989, s. 182-183.

³⁰ BOTTOMORE, T.-NISBET, R.; **Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi**, Haz.: Mete Tunçay-Aydın Uğur, Ayraç Yay., 2. Baskı, Ankara-1997, s. 204.

doğacağını söylerken, Marx komünizm aşamasında devletin ortadan kalkıp, sınıfsız bir toplumun doğacağını belirtir.³¹ Değişmenin tek yönlü bir evrim çizgisini takip edeceğini iddia eden Marx, diyalektik yürüyüşte her bir safhanın birbirini takip edeceğini, bu sıranın da bozulmayacağını benimser. Örneğin olgun kapitalizm çağına gelmemiş bir toplumda komünizm cereyanı doğmaz, doğsa bile gerçekleşmez. Çünkü sosyalist safha geçilmemiştir.

Max Weber’de, toplumları çok tanrıcılıktan tek tanrıcılığa, büyü alışkanlığından ilmi metotlara geçiş süreci ile değişmeye uğradığını açıklamakla evrimci bir yaklaşım sergilemektedir.

Buraya kadar izah ettiğimiz benzer teorilerin genel zaafı, farklı toplumların farklı sosyo-kültürel şartlarını dikkate almamaktan kaynaklanmaktadır. Gerek her toplumda aynı yönde bir değişimin meydana geleceğini iddia etmek gerekse, farklı toplumlardaki benzer olayları aynı sebeplere bağlamak ilmi realiteyle bağdaşmaz.

2.2.2. Devri-Dalgalı Model

Bu model içerisinde ele alacağımız teoriler, toplumdaki değişmelerin devri bir süreç içerisinde gerçekleştiğini, toplumların daima evrim, ilerleme ve gelişmesini kabul etmezler. Böyle bir değişim modelinin belki de en güzel örneğini Spengler’de görmekteyiz. Spengler bütün kültürlerin İlkbahar, Yaz, Sonbahar, Kışa tekabül eden aşamaları geçirdiğini “... büyük kültürler yüce devirlerini başarırlar. Aniden görünür, fevkalade çizgilerle şişerler, yeniden yassılaşırlar ve ortadan kaybolurlar ve suların yüzü tekrar uyuyan bir boşluk.” Sözleriyle ifade etmiştir.³²

Bu model içerisinde ele alabileceğimiz bir diğer düşünürde Vilfredo Pareto’dur. İleri sürmüş olduğu seçkinlerin dolaşımı teorisine göre, her toplumda en azından iki kat bulunmaktadır. Bunlar aşağı ve yüksek katlardır. Bu katlar arasında aşağıdan yukarıya, yukarıdan aşağıya doğru sürekli bir dolaşım vardır ve her grup, bir süre sonra yerini yeni bir gruba bırakacaktır.³³ Böylece toplumun devamlı bir hareket halinde olduğunu belirtmeye çalışan Pareto, toplumda ki dengenin sürekli olarak yinelandığını vurgular. Her seçkinler

³¹ ERÖZ, Mehmet; **İktisat Sosyolojisine Başlangıç**, Filiz Kitapevi Yay., 3. Baskı, İstanbul-1982, s. 153-154.

³² SPENGLER, Oswald; **Batının Çöküşü**, Çev.: G. Scognamillo, İstanbul-1978, s. 113; zik.: Yaşar Kaya, A.g.e., s. 18.

³³ KÖSEMİHAL, N. Şazi; **A.g.e.**, s. 224.

grubunun belirli bir süre sonra yerini aşağıdan gelen yeni bir gruba terk etmesiyle yeni bir denge oluşmaktadır.

Toynbee ise uygarlıkların büyüme, durgunlaşma ve gerilemesine dayanan fikri ile devri-dalgalı model içerisinde ele alınabilir. Ancak Toynbee'nin çeşitli uygarlıkların ayrı ayrı varlıklar olmalarına rağmen, hepsinin aynı olan tek bir türün temsilcileri olduğuna dair görüşü, onun fikirlerini doğrusal teoriler arasına sokmamızı da gerektirmektedir.³⁴

Sorokin'i devri-dalgalı model içerisinde ele almamız ise, onun hudutlu değişme teorisine dayanmaktadır. Bu teoriye göre değişme maddeci sınır ile maneviyatçı sınır arasında ritmik gidip gelme ile gerçekleşir. Sorokin'e göre toplumun yapısını bir bütün olarak ele aldığımızda, bu bütünün ne bir yığın ne de tam anlamıyla bütünleşmiş bir sistem olmadığını görürüz. Eğer bir kültür büyük ölçüde bütünleşmiş ise bu kültürün unsurları birlikte değişmeye uğrayacaktır. Yani değişimin birlikte gerçekleşmesi bütünleşme oranına bağlıdır. Tersi bir durumda ise, birbiriyle bütünleşmemiş kısımlar diğerlerini etkilemeden kendi kendine bağımsız olarak değişebilir. Sistemin birlikte değişmesine rağmen bazı unsurlar, maddeci kültür safhasından maneviyatçı kültür safhasına geçerek değişirken diğer bazı kısımlarda maneviyatçı kültür safhasından maddeci kültür safhasına doğru değişebilir. Sorokin'e göre maneviyatçı veya maddeci kültür sınırına varılıp olgunluğa erişildikten sonra devam etme sosyo-kültürel yapının yıkılması sonucunu doğurur. Çünkü her kültür sisteminde yoğunlaşmanın belirli bir sınırı olup, o sınıra gelindiğinde ideal kültür yönünde bir dönüşün sağlanması gerekir.³⁵ Sorokin'in görüşlerinde de yapısal-fonksiyonel model içerisinde ele alacağımız Parsons'un fikirleriyle bir takım benzerliklerin bulunduğunu söyleyebiliriz. Sorokin'in sosyo-kültürel sistemin unsurları arasındaki ilişkileri ele alış tarzı bu görüşümüzü desteklemektedir.

2.2.3. Yapısal-Fonksiyonel Model

Sosyal yapı ile fonksiyonlar arasındaki ilişkilerden hareket eden bu modele göre, yapıyı meydana getiren unsurlar ve bunların fonksiyonları sayesinde sosyal sistem işlemektedir. Topluma işleyen bir bütün olarak bakan yapısal-fonksiyonel model, değişmeyi fonksiyonel

³⁴ BOTTOMORE, Tom; **A.g.e.**, s.312.

³⁵ KAYA, Yaşar; **A.g.e.**, s. 19.

olarak yapıyı oluşturan unsurlardaki farklılaşmada ve yenileşmede görmektedir.³⁶ Bir başka ifadeyle bu model, bir sistemin parçalarının birbirleriyle bağımlılık, dayanışma ve karşılıklı uyum içerisinde bulundukları veya en azından bu parçaların kendi aralarında birbirlerini sürekli olarak yeniden düzenleme sürecinde oldukları düşüncesi üzerine yapılanmıştır.³⁷

Yapısal-fonksiyonel model içerisinde Parsons, Merton, Ogburn, ve Malinowski'ye ait teorileri ele alabiliriz. Fonksiyonalistlerin en belirgin temsilcilerinden olan Parsons'a göre sosyal yapı, aktörlerin(sosyal bir pozisyon ve dolayısıyla bir rol sahibi olan bireylerin) sosyal etkileşimlerinin kalıplaşmış sistemi, davranışı yönlendiren karşılıklı ilişkili roller, birliktelikler, normlar ve değerlerin bir kümesi olarak bir sistem görünümü arz eder. Bu sistem çevresiyle belirli bir etkileşim içerisinde olup, bazı dengeleme işlemleri yoluyla varlığını sürdürme eğilimindedir. Bir sistemde bulunması gereken özellikler şu şekilde sıralanabilir:³⁸

1. Sistemdeki parçaların karşılıklı bağımlılık ve düzenliliği.
2. Kendi düzenlerini devam ettirme ve dengesini koruma eğiliminde olma.
3. Statik olabilme.
4. Kendi çevrelerinin sınırlarını koruma.
5. Sistemin denge durumu için gerekli olan bütünleşme.
6. Kendi içinde alt sistemlerinin bulunması ve bu alt sistemlerin kendi aralarında ve sistemin bütünüyle ilişkili olması.

Parsons bir sistemin korunması için gerekli olan birtakım işlevsel ön gereklilikler ileri sürer. Bu işlevsel ön gereklilikler arasında bireyin çevreyle asgari bir düzeyde ilişki kurması, rol farklılaşması ve rol dağıtımı, iletişim, ortak ifade edilmiş hedefler, araçların normatif bir düzene sokulması, duygusal tavırların düzenlenmesi, sosyal denetim gibi unsurlar yer almaktadır.³⁹

Yapı ve sistem fikirlerini kısaca izah ettiğimiz Parsons'a göre, sosyal farklılaşma ile karmaşıklaşan sosyal yapı değişmeye uğramaktadır. Farklılaşma bütünleşme problemlerine

³⁶ ERKAL, Mustafa; **A.g.e.**, s.227.

³⁷ KIZILÇELİK, Sezgin; **A.g.e.**, s.144.

³⁸ KIZILÇELİK, Sezgin; **Sosyoloji Teorileri-1**, Mimoza Yay., Konya-1992, s.279.

³⁹ SWINGWOOD, Alan; **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi**, Çev.: Osman Akınhay, Bilim Ve Sanat Yay., Ankara-1998, s. 273.

yol açar. Çünkü, sistem karmaşıklaşır ve koordine edilerek bütünleştirilmesi gereken birim sayısı fazlalaşır. Bunun için, yeni sistemin bütünleşebilmesi için yeni değerlere ihtiyaç vardır ve bu ihtiyaçlar değişmeyi sağlar.⁴⁰

Merton'da sosyal değişmeyi fonksiyonel ilişkiler içerisinde ele almaktadır. Ancak Merton açık ve gizli fonksiyonlar arasında bir ayrım yapmaktadır. Açık fonksiyonlar sistemin ayarlanmasını ve adaptasyonunu kolaylaştıran ve bireyler tarafından fark edilen nesnel sonuçlardan oluşurken, gizli fonksiyonlar maksatsız ve fark edilmezdir. Örneğin tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılaması işlevi açık fonksiyonu, malların faydaları sebebiyle değil sosyal statüyü güçlendirme amacıyla tüketilmesi gizli fonksiyonu ifade eder. Ayrıca Merton'a göre, bir unsur çok çeşitli fonksiyonlara sahiptir ve herhangi bir fonksiyon sistem içerisindeki farklı unsurlar tarafından da değişik biçimlerde yerine getirilebilir.⁴¹ Bu bağlamda Merton'un, sosyal sistem içerisindeki unsurların sadece bir fonksiyona sahip olduğu görüşünü reddettiğini söyleyebiliriz.

Kişinin çevresini kültürel ve sosyal olmak üzere ikiye ayıran Merton kültürel yapıyı, bir toplum veya grubun üyeleri için belirlediği normatif değerlerin organizesi, sosyal yapıyı ise, çeşitli düzeylerde organize olmuş sosyal ilişkiler bütünü olarak görmektedir. Sosyal ve kültürel yapı arasındaki bir bozukluk veya uyumsuzluğunda normsuzluğa doğru bir kaymayı başlatacağını bu durumun da kültürel normlar ve amaçlar ile sosyal yapının bu amaçlara uygun kapasitede olmamasından kaynaklanan anomi olduğunu belirtir. Anomi durumunun şiddetli olması halinde yapının yıkılma tehlikesi ortaya çıkar ki bu durumda anominin sosyal değişmede bir araç olabileceğini gösterir.

Değişmeyi kültür yönünden ele alan Ogburn ve Malinowski'de bu model içerisinde ele alınabilir. Kültürü maddi ve manevi olarak iki kısımda ele alan Ogburn, maddi kültürle manevi kültür arasındaki ahenksizlik ve aksaklığı "kültürel gecikme" teorisiyle açıklar. Ona göre değişme esnasında kültürün unsurları arasında bir boşluk doğar. Bunun sebebi ise maddi kültürdeki değişmelerin manevi kültürdeki değişmelerden daha hızlı gerçekleşmesidir. Buradan da kültürel gecikme kavramına varır. Dengeli bir toplumda maddi kültürle manevi

⁴⁰ KAYA, Yaşar; **A.g.e.**, s. 23.

⁴¹ SWINGWOOD, Alan; **A.g.e.**, s. 282-283.

kültür arasındaki mesafe kısadır. Ancak böyle bir durumun yakalanması her zaman mümkün değildir.⁴² Ogburn bu noktada değişmeyi hazırlayan ve buna uyan ferдин zihniyetini dikkate almaması sebebiyle eleştirilmektedir. Kültürü kısmen özerk kısmen de eşgüdümlü kurumların oluşturduğu bir bütün olarak ele alan Malinowski ise değişmeyi, bir toplumun mevcut düzenini bir halden başka bir hale çeviren süreç olarak ele almaktadır.⁴³

2.2.4. Çatışmalı Model

Sosyal değişmeye olan bakış açılarından bir diğerini de çatışmalı model oluşturmaktadır. Bu model toplumu birbirleriyle çatışan unsurlardan meydana gelmiş olarak kabul etmekte, ancak bu unsurları bir bütünün kapsamında ele almaktadır. Kısaca bu modelin bütünün unsurları arasındaki çatışmayı incelediğini söyleyebiliriz. Bu durum çatışmalı modelin, yapısal-fonksiyonel modelin izah ettiği ilişkileri bir başka açıdan ele aldığını gösterir.⁴⁴ Hatta bu hususta Lewis A. Coser yapısal fonksiyonel kuram ile çatışmacı kuramın birleştirilebileceği görüşünü benimser. Coser, bazı yapısal düzenlemelerin, yapısal fonksiyonalistlerin belirttiği gibi, anlaşma ve uzlaşma sonucu olduğunu kabul eder, fakat aynı zamanda, sosyal grubun kurulabileceği ya da korunabileceği diğer bir sürece değinir ki, bu süreç çatışmadır.⁴⁵

Coser gibi yapısal-fonksiyonel modelin değişmeyi açıklamakta yetersiz kaldığını öne süren Dahrendorf toplumu, bir yüzü işbirliği diğeri çatışma olan bir madalyona benzetir. Buradan hareketle yola çıkan Dahrendorf ilk önce, Marx'ın kuramını kısmen red kısmen de kabul eden fikirleriyle kendi kuramını oluşturmaya başlar. Ona göre 19. yy.dan bu yana sanayi toplumlarında ortaya çıkan bazı değişmeler vardır. Bunlar; sermayenin ayrışması, emeğin parçalanması ve yeni orta sınıfın ortaya çıkışıdır. Dahrendorf'a göre Marx'ın kapitalizmle ilgilendiği dönemlerde, üretim araçlarının mülkiyeti ve onlar üzerindeki kontrol aynı bireylerin elindeydi. Ancak 20. yy.da üretim araçlarının mülkiyeti ile bunların kontrolü

⁴² ARSLANTÜRK, Zeki-AMMAN, Tayfun; **A.g.e.**, s. 240-241.

⁴³ MALINOWSKI, Bronislaw; **İnsan Ve Kültür**, Çev.: Fatih Gümüş, Verso Yay., Ankara-1990, s. 42.

⁴⁴ ERKAL, Mustafa; **A.g.e.**, s. 229-230.

⁴⁵ POLOMA, M. Margaret; **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, Çev.:Hayriye Erbaş, Gündoğan Yay., Ankara-1993, s. 97-98.

birbirinden ayrılmış ve Marx bunu öngörememiştir. Hiçbir hissedarın tek başına kontrol edemediği büyük şirketlerin ortaya çıkışının sermayenin ayrışması adını verdiği tezini desteklediğini ileri sürer. Dahrendorf yalnızca sermayenin değil emeğinde bu süreç içerisinde parçalandığını belirtir. Ona göre proleterya artık homojen bir grup değil, kalifiye işçilerin yukarıda ve kalifiye olmayanların aşağıda olduğu bir gruptur. Bu iki grubun aldığı ücretlerde de doğal olarak farklılık bulunmaktadır. Bunların sunucunda da yeni bir orta sınıf meydana gelmiştir. Dahrendorf bu üç hususun Marx tarafından tahmin edilemediğini ortaya koyar. Her ne kadar sınıf çatışmasının bir toplumsal çatışma biçimi olduğunu ve bunun sosyal değişimde rol oynadığını kabul etse de Dahrendorf, Marx'ın sınıf ayrımlarının temelinde gördüğü üretim araçlarının mülkiyeti kavramını değiştirerek yerine, hükmetme ve hükmedilmenin ortaya çıkardığı, hükmedenle hükmedilen kavramlarını koyar. Bu bağlamda Dahrendorf'un tartıştığı sınıf yapısının üretim araçlarının mülkiyetinden çok otoriteye dayandığını söyleyebiliriz.⁴⁶

Dahrendorf'a göre çatışma ile karakterize edilen her yapıda otoriteyi paylaşanlarla bunlara tabi olanlar arasında daima bir gerilim mevcuttur. Ancak çatışmalar kurumlaşma aracılığıyla düzenlenmiştir. Zaten Marxist bir devrimin olmayışının sebebi de burada yatmaktadır. İşçi-işveren ilişkilerini düzenleyen sendikaların ortaya çıkışı bu kurumlaşmanın en güzel örneğidir. Kişilerin otoriteye sahip olmayan ve çıkarlarını tanımayan bir sınıfa üye olabileceğini(1960'lar Amerika'sında ki siyahlar ve kadınlar gibi...) ancak, zamanla bu gizli ya da tanınmayan çıkarların bilinçli amaçlar olarak ortaya çıkabileceğini belirten Dahrendorf, böylelikle açık gruplar dediği örgütlenmelerin gelişmeye başlayacağını dile getirir. Bu noktadan itibaren otoriteye sahip olanlarla otoriteye tabi olanlar arasında bir çatışma belirir. Ancak çatışmanın süreç içerisinde kurumlaşmasıyla çatışma bastırılıp düzenlenir.⁴⁷

Buraya kadar ele almış olduğumuz sosyal değişme modellerinin her biri değişimin belirli bazı yönlerini dikkate alarak değişmeyi izaha çalışmışlardır. Her bir modelin tek başına sosyal değişimde etkili olan sabit sebep-sonuç ilişkilerini ortaya koyamadığı açıktır. Bu bağlamda modellere bir bütün olarak bakmamız gerektiğini söylemek zorundayız. Sosyal

⁴⁶ POLOMA, M. Margaret; **A.g.e.**, s. 115-119.

⁴⁷ POLOMA, M. Margaret; **A.g.e.**, s.118-120.

değişme olayını ancak bu şekilde anlayabilir ve açıklığa kavuşturabiliriz. Sosyolojik tahlilde yeni ufuklar açan bu modelleri birbirinin tamamlayıcısı olarak görmek ve bir bütünün parçaları olarak kabul etmek izlenebilecek en mantıklı yoldur.

Aslında sosyal değişmeyi izah eden teorileri başka başlıklar altında toplamakta mümkündür. Ancak her sınıflama, bazı sakıncaları ve ilaveleri de beraberinde getirecektir. Nitekim Emre Kongar “Toplumsal Değişme Kuramları Ve Türkiye Gerçeği (İstanbul-1985)” isimli eserinde değişme teorilerini büyük boy kuramlar, orta boy kuramlar ve küçük boy kuramlar olarak üç kısımda ele alıp incelemiştir. Bu sebeple asıl olan şeyin, sosyal değişmeyi kavrayabilme ve onun çeşitli boyutlarını görebilme için sarf edilen çaba olduğunu söylemek zorundayız. Yapmış olduğumuz çalışmada böyle bir sınıflandırma içine girmemizin sebebini de burada aramak gerekir.

2.3. Sosyal Değişmeye Etki Eden Faktörler

Sosyal değişmeye ilişkin modelleri ele alırken gördük ki, değişme üzerinde etkili olan faktörler, çeşitlidir ve aynı anda birçok sebep değişme üzerinde rol oynayabilmektedir. Günümüzde sosyal bilimciler değişimin kaçınılmaz aşamalara sahip olduğu yolundaki evrimci görüşten uzaklaştıkları gibi aynı şekilde, sosyal değişimleri tek sebebe dayalı basit açıklamalara dayandırmaktan da vazgeçmişlerdir. Değişme faktörleri tek ve yeterli sebeplermiş gibi ele alınamazlar. Değişme üzerinde sosyal yapıdaki unsurların bütünü etkili olabilmekle birlikte, herhangi bir dönemde bu unsurlardan biri daha fazla rol oynayabilir. Ancak bu durum sosyal değişmeyi tek faktörle açıklamayı meşru kılmamaktadır. Bu sebeple değişimin sonuçlarını önceden tespit etme gibi bir lüksümüzde olamamaktadır. Yapabileceğimiz tek şey olası sonuçları tahmin etmekten öteye gidemez.

Bu noktada Ginsberg sosyal değişme sebeplerini şu şekilde sıralar.⁴⁸ Bunlar:

1. Fertlerin bilinçli istek ve kararları.
2. Değişik şartlardan etkilenen ferdi eylemler.
3. Yapısal değişmeler ve baskı altına almalar.
4. Dış etkiler.

⁴⁸ TÜRKDOĞAN, Orhan; **Değişme-Kültür Ve Sosyal Çözümle**, T.D.A.V. Yay., No.: 44, İstanbul-1988, s. 66.

5. Değişik kaynaklardan gelen unsurların belirli bir noktada iç içe girmeleri veya birbirlerini etkilemeleri.
6. Rastlantı sebebiyle meydana gelen oluşumlar.
7. Toplumlarda ortak bir amacın ortaya çıkmasıdır.

Ancak sosyal değişmeye etki eden faktörleri daha ayrıntılı olarak göstermekte fayda vardır. Buna göre sosyal değişme üzerinde, sürekli olarak fiziki çevrede meydana gelen değişmelerin, bir toplumu meydana getiren nüfusun nitelik ve niceliğine ilişkin özelliklerin, mensubu olan ferde uyulması gereken normlar ve tavırlar olarak tesir eden dinin, kültürün maddi kısmını meydana getiren ve bir insan eseri olan teknolojinin, aydınların, özellikle ideoloji haline gelmiş fikir ve düşüncelerin, toplumlarda kontrollü sosyal değişme, kalkınma ve modernleşme gibi çabalarda sosyal yapıların değişmesinde etkin rol oynayan liderlerin, kültürün gerek maddi ve gerekse manevi kısmında ortaya çıkan keşif ve icatların, toplumlarda meydana gelen buhranların, daha çok az gelişmiş ülkelerde etkili olan ordu veya askerlerin rol oynayabileceğini söyleyebiliriz.⁴⁹

2.4. Sosyal Değişme Tipleri

Genel olarak iki tip sosyal değişmeden söz edebiliriz; serbest sosyal değişmeler ve müdahale yoluyla sosyal değişmeler. Serbest sosyal değişmeler, kendiliğinden meydana gelen ve toplumun dinamizminin ürünü olan değişmelerdir. Müdahale yoluyla sosyal değişmeler ise değişmenin hızına, yönüne veya her ikisine birden demokratik planlı ya da baskı yoluyla müdahalede bulunma ile şekillenen değişmelerdir.

Serbest sosyal değişmeyi, değişmenin planlı olarak oluşturulmadığı, bir toplumun kendi yapısından doğan iç tesirler ile ya da herhangi bir baskı olamadan kültür temasları sonucunda, yabancı kültür öğelerinin yerli kültür bünyesine alınması veya başka bir kültür tarafından aktarılması olarak tarif edebiliriz.

Günümüzde teknolojinin büyük bir hızla ilerliyor olması toplumların değişimini daha da hızlandırmaktadır. Bununla birlikte nüfus hacminin artması, doğal çevreden gelen etkiler, kültür birikimi gibi daha bir çok faktörde değişim üzerinde rol oynamaktadır. Böyle bir

⁴⁹ KAYA, Yaşar; **A.g.e.**, s. 29-45.

dünyada değişim esas olarak çeşitli vesilelerle ortaya çıkan kültür temasları sonucunda olmaktadır. Yabancı ülkelere giden yenilik getirici insanların beraberlerinde getirdikleri kültür unsurları, misyonerlerin kültür taşımaları, kültür vermeleri veya kültür edinmeleri yoluyla giren yeni kültür unsurları sosyal değişmelere sebep olmaktadır.⁵⁰

Sosyal değiştirmeler olarak da isimlendirebileceğimiz müdahale yoluyla sosyal değişmeyi ise iki bakımdan ele alabiliriz. Bunlardan birincisi demokratik planlı değişme ikincisi ise baskı yoluyla değiştirmedir. Toplumun ortak faydası göz önünde tutularak yapılan ve toplum tarafından denetimi serbest olan değiştirmeleri ifade eden demokratik planlı değişme, belirli ihtiyaçlar dikkate alınarak gerçekleştirilmeye çalışılır. Devlet planlama teşkilatları v.b. kuruluşlar bu noktada önemli roller ifa etmektedirler.

Müdahale yoluyla sosyal değişimin ikinci tipi olan baskı yoluyla değişme ise “yeniliklerin değiştirme elemanları tarafından topluma zorla kabul ettirilmesi sürecini” ifade eder. Bu bağlamda değiştirme elemanları sömürgeci veya istila güçleri olabileceği gibi, belli ideolojileri benimsemiş lider ve kadrolar da olabilir.⁵¹ Daha çok, kısa sürede sonuç alma amacına hizmet edebilecek bu türden değiştirmelerin beraberinde bir çok sorunu da getireceği açıktır.

2.5. Sosyal Değişme Ve Kültürel Değişme İlişkisi

İnançlar, kurumlar, değerler ve sosyal ilişkiler arasındaki sıkı bağlar, sosyal ve kültürel kavramlarının da iç içe geçmesine sebep olmaktadır. Bu durum sosyal değişme ve kültürel değişme kavramlarının izahı sırasında çok açık bir şekilde görülmektedir. Her ne kadar sosyal değişme, sosyal ilişkiler sistemindeki değişimleri, kültürel değişme ise başta değerler ve normlar olmak üzere kültür öğelerinde meydana gelen değişimleri⁵² ifade ediyor gibi görünse de sosyal değişme ile kültürel değişmeyi kesin sınırlar ile birbirinden ayırmak mümkün değildir. Bu sebeple çoğu zaman sosyo-kültürel değişme veya kültürel değişmeyi de içerecek tarzda kısaca sosyal değişme kavramı tercih edilmektedir.

⁵⁰ ERÖZ, Mehmet; A.g.e., s. 159.

⁵¹ KAYA, Yaşar; A.g.e., s. 47.

⁵² ARSLANTÜRK, Zeki-AMMAN, Tayfun; A.g.e., s. 410.

Aslında sosyal değişmeden neyin kastedildiği temelde sosyal yapıdan neyi kastettiğimize bağlıdır. Çünkü sosyal değişmeden kastedilen şey bir yapı değişikliği ise ve kültürel öğeler sosyal yapının unsurlarından biri olarak ele alınıyorsa, kültür değişmelerini de içerecek tarzda kısaca sosyal değişme kavramını kullanmamızda bir sakınca olmadığı sonucu ortaya çıkacaktır. Buna rağmen iki tip arasındaki farkı da görmezlikten gelemeyiz. Nitekim kültür faktörü sosyal değişmeyi yönlendiren önemli bir etkidir. Sosyal değişimin ortaya çıkabilmesi, kültürün bir fonksiyonu olan doğal çevre ve teknolojinin, insan unsuru tarafından kullanılabilmesine bağlıdır.

Bu hususta Malinowski o kadar geniş bir kültür değişmesi tanımı vermektedir ki, kültürün dolayısıyla kültür değişmelerinin sosyal değişmede ki yeri ve önemini apaçık ortaya koymaktadır. Ona göre kültür değişmesi, “bir cemiyetin mevcut nizamını, yani içtimai, maddi ve manevi medeniyetini bir tipten başka bir tipe kalbeden bir prosestir. Böylece kültür değişmesi, bir cemiyetin siyasi yapısında, idari müesseselerinde ve toprağa yerleşme ve iskan tarzında, iman ve kanaatlerinde, bilgi sisteminde, terbiye cihazında, kanunlarında, maddi alet ve vasıtalarında, bunların kullanılmasında, içtimai iktisadın dayandığı istihlak maddelerinin sarfında az çok meydana gelen değişmeleri ihtiva eder.”⁵³

2.6. Sosyal Değişme Sürecinde Kurumlar

2.6.1. Sosyal Kurum Kavramının Tanımı

Sosyolojik anlamda kurum kavramı hakkında söylenebilecek ilk şey, kurumun ne bir kişi, ne bir grup ve hatta bir mekan olmadığıdır. Fakat günlük hayatta bunlarla ilgili benzeri kullanımlara oldukça sık rastlamaktayız. Bir kültürün unsurları, iyice yerleşmiş ve kültürün esas kısmı olarak kabul edilen daha büyük sistemler halinde organize olduklarında sosyal kurum halini alırlar.⁵⁴ Sosyal kurumlar, belli bir toplumun ve kültürün içinde vardırırlar ve kültürel norm özelliği dolayısıyla değer yüklüdürler. Belirli ihtiyaçları karşılamak üzere doğan sosyal kurumların süreklilikleri ve belirli bir yapıları vardır.

⁵³ TURHAN, Mümtaz; **Kültür Değişmeleri(Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik)**, Marmara Üniversitesi İ.F.V. Yay., No: 16, 2. Baskı, İstanbul-1994, s. 46.

⁵⁴ KRECH, David-vd.; **Cemiyet İçinde Fert**, Çev.: Mümtaz Turhan, M.E.B. Yay., No: 95, 2. Baskı, İstanbul-1983, s. 127.

Her toplumda varolan roller ve ilişkiler sistemi, yine sistemli bir şekilde kurumlar içerisinde düzenlenmiştir. Bazı temel sosyal kurumlar her yerde zorunlu olarak bulunur ve bu özellikleri dolayısıyla evrensel bir özellik taşırlar. Çünkü her toplumda evrensel olan sosyal bir takım ihtiyaçlar vardır. Tarihin en eski devirlerinden günümüze kadar olan süreç içerisinde temel sosyal kurumları olamayan bir toplum bulmak mümkün değildir.⁵⁵

Sosyal kurumlarla ilgili olarak ortaya koymuş olduğumuz bu özellikleri dikkate alarak sosyal kurum kavramını şu şekilde tarif edebiliriz. Sosyal kurum, kişilerin temel sosyal gereksinmelerini karşılama amacıyla onaylanmış ve birleştirilmiş, oldukça sürekli, sosyal örüntü rol ve ilişki yapısıdır.⁵⁶

Sosyal kurum ile ilgili olarak değinmemiz gereken önemli bir diğer hususu da sosyal kurum ve grup arasındaki fark oluşturmaktadır. Grubu, bir veya daha fazla ortak özelliği olan, bazı ortak ihtiyaçlarını veya beklentilerini karşılamak veya tamamlamak için bir araya gelen, bir varlık veya ünite olduklarının farkında olan, bazı kurallarla birbirlerine bağlı ve bağımlı bulunan ve bu kurallar çerçevesinde birbirleriyle dolaylı veya dolaysız etkileşimde bulunan bir ünite olarak tanımlayabiliriz.⁵⁷ Bu tanımdan yola çıkarak grubun özellikle belirli bir sayıda insana tekabül etmesi sebebiyle somut bir varlık olduğunu söyleyebiliriz. Halbuki kurumlar soyut olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada kurumsallaşan şeyin davranış örüntüleri, süreç ve roller olduğunu, kişiler ve grupların kurumsallaşmadığını belirtmek gerekir. Örneğin siyaset kurumu siyasetçilerden değil, siyasal olarak adlandırılan davranış çeşitlerinden oluşur.⁵⁸ Diğer bir ifadeyle, kurumların bir takım usul ve vasıtaları ifade ettiğini, grupların ise somut olarak üyeliği ifade ettiğini söyleyebiliriz. Çünkü bizler gruplara üye olabiliriz ancak kurumlara üyelik söz konusu olamaz. Bu durumda kurumlar fonksiyonlarını gruplar vasıtasıyla ifa edecektirler.

⁵⁵ FICHTER, Joseph; **Sosyoloji Nedir?**, Çev.: Nilgün Çelebi, Selçuk Üniversitesi Yay., No: 75, Konya-1990, s. 114.

⁵⁶ FICHTER, Joseph; **A.g.e.**, s. 111.

⁵⁷ KIZILÇELİK, Sezgin-ERJEM, Yaşar; **Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü**, Saray Kitapevi Yay., 4. Baskı, İzmir-1996, s. 493.

⁵⁸ FICHTER, Joseph; **A.g.e.**, s. 111.

2.6.2. Sosyal Kurumların Fonksiyonları

Sosyal alanda bulunan her şey gibi kurumlarında belirli bazı fonksiyonları bulunmaktadır. Fonksiyonlarını gruplar, dolayısıyla fertler aracılığıyla gerçekleştiren kurumların işlevlerini üç başlık altında toplamak mümkündür.⁵⁹

1. Kurumlar, insanların sosyal davranışlarını kolaylaştırırlar. Toplumdaki düşünce ve eylem tarzları daha önceden hazırlanmış halde bulunduğu için, insanoğlu nasıl yaşayacağını öğrenmek veya keşfetmek zorunda değildir. Bu kolaylık insana kurumlar tarafından sunulur. Böylece belirli ilişki ve rollerin nasıl yerine getirileceği ile ilgili kurallar kurumlar aracılığıyla öğretilir.
2. Kurumlar kültürün devamlılığı ve eşgüdümü için hizmet ederler. Kültürün devamlılık ve eşgüdümü temelde insan davranışlarının istikrarına ve uyumuna bağlı olduğu için, kurumsallaşmış düşünme ve davranma yolları insan davranışlarını düzenleyerek kültürün devamlılık ve sürekliliğini sağlar.
3. Devamlılık fonksiyonuyla da ilgili olarak kurumlar insan davranışlarını kontrol ederler. Toplum tarafından beklenen davranışlardan sapma noktasında sosyal kurumlar devreye girerek sosyal baskı mekanizmasını devreye sokar. Böylece kurumlar sadece belli ideal davranışları ortaya koymakla kalmaz, sosyal baskı yoluyla ideal davranışlardan sapmayı da kontrol altına alır.

Bu üç fonksiyonu, sosyal kurumların bütünleşmeyi sağlayan fonksiyonları olarak nitelendirmekte mümkündür. Sosyal kurumların değindiğimiz bu olumlu fonksiyonlarının dışında bir takım olumsuz fonksiyonlarının da olabileceğini söylemek zorundayız. Çalışmamız ile de ilgili olması münasebetiyle, sosyal kurumların özellikle gelişmeye yönelik bir sosyal değişmeyi engelleme noktasında olumsuz bir işlevi yerine getirebileceğini söyleyebiliriz. Bu durum, kurumların kültürü muhafaza etme ve sürdürme fonksiyonunun bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Geçerliliğini kaybetmiş değerlerin sosyal kurumlar tarafından korunması bu duruma bir örnek teşkil edebilir. Sosyal kurumlar gelişmeye yönelik bir sosyal değişmeyi engelleyebilme olumsuz fonksiyonu yanı sıra, fertlerin sosyal kişiliğini engelleyebilme ve sosyal sorumluluğun karıştırılması gibi sonuçlara da sebep olabilir. Sosyal

⁵⁹ FICHTER, Joseph; A.g.e., s.112-113.

kurumların fertlerin sosyal kişiliğini engelleme olumsuz fonksiyonu, bireyciliğin yüce bir ideal olarak tanındığı fakat aynı zamanda kurumların insanları uyuma zorladığı yerlerde sık karşılaşılan bir durumdur. Nitekim bu tip yerlerde kişiler kurumların kendilerini katı bir şekilde sakinleştirmesine izin vermeyebilir ve bu kişiler reformcu veya suç davranışları sergileyerek sapkın ve uyumsuz olabilirler. Ancak bu tip olumsuz fonksiyon kişilerin ferdiyet haline geldiği toplumlarda çok nadir rastlanan bir durum halini alır. Sosyal kurumların sosyal sorumluluğun karıştırılması olumsuz fonksiyonu ise, eski davranış tarzlarının değiştirilmesi gereğinin ortaya çıkması, ancak bu reformcu çabanın sorumluluğunu kimsenin almak istemediği durumlarda ortaya çıkar. Sosyal sorumluluğun karıştırılmasının göstergesi, kişilerin sistemden yakınmaya başlaması veya kişilerin davranışlarını yerleşmiş alışkanlıklara bağlaması olarak belirir. Bir kurumun kişiler üzerinde haksızlık yapması, ancak kurumun uzun geçmişi sebebiyle haklı kabul edilmesi bu duruma güzel bir örnek teşkil eder. Bir diğer örneği de değişmeden korkan kişilerin, yerleşmiş sistemin rahatsızlık ve uygunsuzluğunu kabul etmesi oluşturmaktadır.⁶⁰

2.6.3. Sosyal Değişme Ve Temel Sosyal Kurumlar

Sosyal değişimin sosyal yapıda veya belirli sosyal kurumlarda ve bu kurumlar arasındaki ilişkilerde meydana geliyor olması, sosyal değişim ve temel sosyal kurumlar adı altında bir alt başlık oluşturmamızı zorunlu kılmaktadır. Bu alt başlığın çalışmamız açısından önemi ise, değişim sürecindeki aşiretleri inceleyebilmek için bir kuramsal zemin hazırlama ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

Bütünsel bir toplumun kurumsal normları, statik ve saptanmış bir birlik oluşturmaları ancak herhangi bir kurumun geçmişini açıklamaya kalktığımızda, genel olarak bu kurumun bir yaratma olmadığını, bir başka deyişle aniden ortaya çıkmadığını, fakat varolan kurumların dönüşümleri yani değişimleri sonucunda bugün var olduklarını söyleriz. O halde yeni kurumlar ancak eskileri üzerine kurulur ve onlarla birlikte yaşar. Ancak onları dile getiren formüller ebedi olarak aynı kalırlar. Bu durum yaşayan kurumların, çeşitli zamanlarda

⁶⁰ FICHTER, Joseph; A.g.e., s. 113-114.

oluşan, işleyen ve dönüşümlere uğrayan biçimleriyle sosyal fenomenleri oluşturduklarını gösterir.⁶¹

Kurumların dönüşümü geleneksel ve modern toplumlarda farklılıklar göstermektedir. Kurumların belirleyiciliğinin daha ön planda olduğu geleneksel toplumlarda, kurumların değişmeye karşı olan mukavemeti daha fazladır. Çünkü bu toplumlarda kurumsal normlar, değişmediğine inanılan değerler tarafından belirlenmektedir. İdeal olanı ifade eden bu kurallara fert uymak durumundadır ve uymada fireler bir sapma olarak değerlendirilir. Buna karşılık modern toplumlarda belirleyici değerler daha içkindir ve buna paralel olarak birey ön plandadır ve dolayısıyla değişim daha hızlıdır. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi kurumların yapı taşları olan değerler salt biçimleriyle değişmezler. Değişen onların toplumsal şartlar içinde gerçekleşmeleridir. Örneğin salt biçimiyle özgürlük değişmeyen bir değerdir. Hemen bütün toplumlar özgürlüğe büyük bir önem vermiştir. Fakat yargı, norm ya da kurum olarak gerçekleşmesi toplumların imkan ve algılayış biçimlerine göre değişik olmuştur. Yani kurumsal değişim, kendini toplumsal oluşumlarda göstermektedir.⁶²

2.6.3.1. Aile Kurumu

Kültür ve ona ilişkin değerlerin ilk ve en somut olarak görüldüğü bir alan olarak aile, üyeleri arasındaki ilişkileri yönünden bir sosyal grup, bir takım usulleri ve muamele şekillerini barındırması bakımından bir kurum, özellikle ebeveynler açısından bazı gayelere ulaşma amacıyla kurulmuş olması itibarıyla de bir menfaat birliği olarak nitelendirilebilir.

Aileyi bütün yönleriyle ele aldığımızda ortak bir tanım üzerinde birleşmek oldukça güçtür. Çünkü yapılan tanımların her biri aileyi ayrı bir kategoride ele alıp incelemektedir. Başka bir deyişle yapılan aile tariflerinin her biri aileyi ayrı bir yönüyle ele alıp tanımlamışlardır. Ailenin toplum içerisinde yerine getirdiği işlev ve görevlerine göre, biyolojik özelliklerine göre, kan bağı esasına göre, yapılmış çeşitli tanımları bulunmaktadır. Bütün bu tanımlama girişimlerini birleştirici yönde tanımlar yapmak, mümkün olanın en iyisini vermek olacaktır.

⁶¹ SAYIN, Önal; **A.g.e.**, s. 149.

⁶² AYDIN, Mustafa; **Kurumlar Sosyolojisi**, Vadi Yay., 2. Baskı, Ankara-2000, s. 28-29.

Bu bağlamda Mustafa Erkal aileyi, “nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir müessese” olarak tanımlamaktadır.⁶³ Bir diğer tanıma göre ise aile, “kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan fertlerden oluşan, fertlerinin cinsel, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, fertlerin toplumsal uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal birimdir.”⁶⁴

Sosyal yapının temel unsurlarından biri olan aile, sosyal tarihteki bütün değişmelere ayak uydurabilmiş ve varlığını korumaya devam eden, çeşitli kültürlerdeki şekil zenginliği yanında hepsi için ortak karakter ve fonksiyonları olan bir zümredir.⁶⁵ Sosyal değişme süreci içerisinde ailede bir takım yapı değişiklikleri meydana gelmekle beraber ailenin varlığı ortadan kalkmamakta, gelişen sosyal organizasyonlar ağı tamamıyla ailenin yerini alamamaktadır. Bu durumda ailenin ortadan kalktığını veya kalkacağını söylemek yanlış olacaktır. Ancak, farklı aile tiplerinin ortaya çıkması muhtemel bir sonuç olarak görünmektedir. Zaten süreç içerisinde farklı aile tiplerinin ortaya çıktığını görmekteyiz.⁶⁶

Geleneksel toplumun aile modeli olan geniş aile, endüstri toplumu yönündeki değişme süreci başladığında küçülmeye başlamıştır. İlk aşamada evlenen kardeşlerin ayrı evlere çıktığı, ikinci aşamada ailenin karı-koca ve varsa çocuklardan ibaret kaldığı görülmüştür. Bu süreçte çocuk sayısında da sınırlamaya gidilmiştir. Evlilik geniş aileden farklı olarak aile büyüklerinin kararlarıyla değil, evlenecek olanların kişisel kararlarıyla gerçekleşmeye başlamıştır. Geçiş aşamasında bireyler kendi tercihlerinin yanı sıra aile büyüklerinin de rızasını almakta, bir sonraki aşamada ailelerden habersiz ya da onların muhalefetlerine rağmen evlilik gerçekleşmeye başlamıştır. Ayrıca bu değişim süreci içerisinde boşanmaların arttığı, ikamet edilen yerin baba toprağından ayrı bir yerde olması ve değişken olması, bu ikametgahın üretim işlevini kaybedip tüketim mekanı haline gelmesi gibi daha bir çok

⁶³ ERKAL, Mustafa, **A.g.e.**, s. 76.

⁶⁴ Devlet Planlama Teşkilatı; **Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, D.P.T. Yay., No: 2165, Ankara-1989, s. 4.

⁶⁵ ERÖZ, Mehmet; **A.g.e.**, s. 64.

⁶⁶ ERKAL, Mustafa; **Bölge Açısından Az Gelişmişlik**, Der Yay., 2. Baskı, İstanbul-1990, s.138-139.

değişmelerden de söz etmek mümkündür.⁶⁷ Ancak değişim sürecindeki aileye çizmiş olduğumuz bu tablonun genelleştirilemeyeceğinin yanı sıra, sözünü ettiğimiz değişmelerin kısmi olarak da gerçekleşebileceğini belirtmek zorundayız. Bununla birlikte bütün bu değişmelere rağmen, toplumu içerisinde ailenin yeri ve önemi kaybolmamıştır. Zaten aileden, zaman içinde ayakta kalmayı ve değişikliklere uyum göstermeyi başarmış esnek toplumsal bir birim olarak söz edebilmemizin temelinde de bu nokta yatmaktadır.⁶⁸

Aile, bütün toplumlarda hemen hemen aynı olan bir takım ortak karakter ve fonksiyonlara sahiptir. Bu bağlamda ailenin görevlerini beş başlık altında toplayabiliriz.⁶⁹

1. Ailenin varlığını koruyan ve neslin devamını sağlayan biyolojik görev,
 2. Aile üyelerinin her türlü maddi gereksinimlerine cevap veren ekonomik görev,
 3. Aile üyelerinin her türlü maddi ve manevi zarara karşı koruyan koruyuculuk görevi,
 4. Ailedeki duygusal dengenin geliştirilmesine olanak veren psikolojik görev,
 5. Aile üyelerinin yetiştirilmesi ve sosyalleştirilmesini sağlayan eğitim görevi.
- Eğitim görevi kapsamına üyelerin dini eğitimleri, dinsel pratiklerin organize edilmesi, özgür zamanın değerlendirilmesi ve aileye toplumsal statü kazandırılması yolundaki çabalarda girmektedir.

Ailenin tanımı ve sosyal değişme süreci içerisindeki konumundan sonra, aile tipleri hakkında da bilgi vermek gerekir. Geliştirilmiş olan aile tipolojilerinin çalışmamız açısından önemi, aşiret ailesini tahlil ederken bize yardımcı olacak bazı kriterleri vermesinden kaynaklanmaktadır.

Ülkemizdeki aile biçimlerini, hane halkı esasına ve yerleşim yeri esasına göre iki grupta toplayabiliriz. Hane halkı esasına göre aile, büyük aile ve küçük aile olmak üzere iki grupta incelenebilir. Büyük aile terimi sosyoloji terminolojisinde klasik aile, geniş aile, geleneksel aile terimleriyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda geniş aile, çok sayıda kandaş ya da çekirdek ailelerin aynı çatı altında oturmasından oluşan bir aile tipi olarak tarif edilebilir. Geniş aile kendi arasında ataerkil geniş aile ve geçici geniş aile olmak

⁶⁷ ARSLANTÜRK, Zeki-AMMAN, Tayfun; **A.g.e.**, s. 416-417.

⁶⁸ MARSHALL, Gordon; **A.g.e.**, s.7.

⁶⁹ GÖKÇE, Birsen; **A.g.e.**, s. 156-157.

üzere ikiye ayrılır. Ataerkil geniş aile, aile reisinin eşi, evli çocukları, evli oğullarının eşleri ve çocukları ile aile reisinin evlenmemiş erkek ve kız çocuklarından oluşan bir aile tipidir. Bu aile tipinde ailenin en yaşlı erkek üyesi ailenin reisidir. Aileyi idare eden bu kişidir. Ataerkil geniş aile tipinde biz duygusu hakim olup ben duygusu ikinci plandadır. Kişinin hareketleri grubun kontrolü altındadır. Geçici geniş aile ise, aile reisinin kendisi eşi, çocukları, aile reisinin anası, babası, bekar kardeşleri veya karısının bu tür yakınları ya da her ikisinin bu tür yakınlarının bir arada yaşamasından oluşan aile biçimidir.⁷⁰

Küçük aile veya çekirdek aile, anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan kuşak genişliği dar olan bir aile biçimi olarak tarif edilebilir. Çekirdek ailenin değişik bir biçimi olan parçalanmış eksik aile ise, ölüm, boşanma veya başka sebeplerden dolayı aile reisinin veya karısının ayrı ayrı yerlerde yaşadığı bir aile biçimidir.⁷¹ Bu tip ailenin özellikleri arasında aileyi teşkil eden elemanların özgürlüğü, aile fertlerinin sayısının en aza inmiş olması, aralarındaki bağların hukuki bir hal alması, mal tasarrufu konusunda aile fertlerinin hür ve müstakil olması gibi özellikler gösterebilir.⁷²

Yerleşim yeri ölçütüne göre Türkiye’de birbirinden farklı yapı ve fonksiyonlara sahip dört aile tipinden söz edilebilir. Bunlar kent, gecekondü, kasaba ve köy aileleridir.

Kent ailesinin özelliklerini şu şekilde özetleyebiliriz.⁷³

1.Kent ailesi, uzmanlaşmış ve farklılaşmış kurumlarla çevrili bireysel bir çevrede yaşar.

2.Oturulan yer ile çalışılan yer arasında genelde belirli bir mesafe vardır.

3.Kent ailesi, hane halkı oranının küçük olduğu çekirdek aile tipindedir.

4.Ailenin eğitim görevleri kentlerde, kamusal kuruluşlar ve karmaşık toplumsal çevre tarafından yerine getirildiğinden, kent ailesinin eğitim fonksiyonu bu kuruluşlar ve çevre tarafından bir bakıma zayıflatılmıştır.

5.Akrabalık ilişkileri kuvvetli değildir.

⁷⁰ MERTER, Feridun; **1950-1958 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler (Malatya Örneği)**, A.A.K.B. Yay., No: 2, 2. Baskı, Ankara-1990, s.27.

⁷¹ MERTER, Feridun; **A.g.e.**, s. 27.

⁷² CELKAN, Hikmet Yıldırım; “Türk Ailesinin Yeni Dönemlerde Ele Alınışı Gökalp ve Baltacıoğlu Örneği”, **Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, C. 1, A.A.K.B. Yay., No: 71, Ankara-1992, s. 259.

⁷³ KIRAY, Mübeccel; “Büyük Kent ve Değişen Aile” **Türkiye’de Ailenin Değişimi ve Toplumbilimsel İncelemeler**, C. 1, T.S.B.D. Yay., Ankara-1984, s. 69.

Türkiye’deki kentsel aile çekirdek yapıya sahip olmak beraber, yukarıda sözünü ettiğimiz bir takım hususlar bakımından, ileri derecede sanayileşmiş toplumlardaki çağdaş aileden bazı farklılıklar gösterir. Baba buyrultusunun hakim olması ve yeni evlenen çiftlerin ebeveynleri tarafından çeşitli hususlarda desteklenmesi gibi özellikler bu farklılıklar arasındadır. Ülkemizde büyük kent aileleri ile küçük kent aileleri arasında farklılık olduğu gibi, aynı kent içerisindeki aileleri arasında da farklılıklar görülmektedir.⁷⁴

Sanayileşme ve kentleşme süreci sonucunda, şehrin yeni iş ve eğitim imkanları yaratmasıyla birlikte köyden kente doğru olan yatay hareketliliğin bir sonucu olarak ortaya çıkmış aile tipi ise gecekondü aile tipidir. Çekirdek aile biçiminde kurulan bu aile tipi kimi nitelikleri açısından kırsal aileyi andırır. Her ne kadar kadın ve çocuklar geleneksel geniş aileye oranla daha çok özgünlüğe sahipseler de, babanın aile içindeki konumu oldukça güçlüdür. ⁷⁵ Gecekondü ailesi şehre yerleşmesine rağmen büyük ölçü de köy ailesinin özelliklerini gösterir. Ancak kent ailesiyle yüz yüze temasta olmaları, kent ailesinin bazı özelliklerini yansıtmalarına sebep olur. Evlenme yaşının köy ailesi ile kent ailesi arasında oluşu, ailesi içi dayanışmanın varlığını koruyor olması, medeni nikahın yaygınlaşması, ailenin toplumsal çevresinin genişlemesi gibi hususiyetler gecekondü ailesinin ilk bakışta beliren özellikleridir.⁷⁶

Yerleşim yeri esas alındığında karşımıza çıkan üçüncü aile tipi ise kasaba ailesidir. Gecekondü ailesi gibi kasaba ailesi de sanayileşmekte olan geçiş toplumunun ortaya çıkardığı bir geçiş ailesi olarak ele alınmaktadır.⁷⁷ Bu aile tipinde beliren özellikleri ise, kendi tüketimleri için sınırlı tarımsal üretim yapmaları, genellikle çekirdek aile tipinde olmaları, evlenme yaşının gecekondü ailesinden biraz daha düşük oluşu, eş seçiminde ana-baba etkisi, köy ailesine oranla baba otoritesinin biraz daha zayıf olması, kız çocuklarının erkek çocuklara oranla daha baskıcı ve disiplinli bir ortamda yetişmesi, hem dini hem de medeni

⁷⁴ KONGAR, Emre; **İmparatorluktan Günümüze Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, Remzi Kitapevi Yay., 9. Baskı, İstanbul-1995, s. 434-435.

⁷⁵ KONGAR, Emre; **A.g.e.**, s. 432.

⁷⁶ MERTER, Feridun; **A.g.e.**, s. 30.

⁷⁷ GÖKÇE, Birsen; **A.g.e.**, s. 160.

nikahın yapılması şeklindedir.⁷⁸ Ancak yerleşim yeri kasaba olan ailelerin günümüzde bütün bu özellikleri taşıdığını veya hepsinin aynı özellikleri yansıttığını söylemek imkansızdır.

Yerleşim yeri esasına göre belirlenmiş dördüncü aile tipi ise köy ailesidir. Anne, baba, evlenmemiş çocuklar, torunlar ve yalnız akrabaların bir çatı altında toplanmalarıyla şekillenen köy ailesi, esas olarak tarım ve hayvancılık yapan ve bunu değişen ölçülerde kendi tüketimi için kullanan bir aile tipidir. Aynı zamanda ekonomik bir işletme olması, evlenme ve eş seçiminde ana-baba etkisi, baba otoritesinin tartışılmazlığı, köy içinden evlenme, özellikler kızlar açısından evlenme yaşının çok küçük olması, miras hususunda erkek çocuğun daha çok pay alması, yüksek doğurganlık oranı, boşanma olaylarının çok nadir olması, erkek çocuğun kız çocuğa oranla daha fazla değer görmesi gibi özellikler köy ailesini belirleyici vasıflardır.⁷⁹

Türkiye'deki aile yapısını ortaya koymaya çalışan tipolojileri iki genel başlık altında toplamış bulunuyoruz. Bunların dışında incelemelerimiz esnasında karşılaştığımız bir başka aile tipolojisi dikkatimizi çekmiştir. Bu aile tipolojisine göre aile, sosyal ilişki bakımından dört tipe ayrılmıştır. Bunlar, sosyal ilişki açısından bağımsız aile, sosyal ilişki açısından bağımlı aile, sosyal ilişki açısından içeride bağımsız, dışarıda bağımlı aile ile sosyal ilişki ve ekonomik açıdan bağımlı ya da bağımsız ailedir. Sosyal ilişki açısından bağımsız aile, aile içi dışı bütün ilişkiler de karar organının ailenin kendisi olduğu aile tipidir. Bu aileden birden fazla evli çift veya tek evli çift bulunabilir. Sosyal ilişki açısından bağımlı aile ise, bir aileler grubundan oluşur ve kararlar ailenin onayı ile alınır. Bu aileler şurası ile birbirlerine bağlanmışlardır. Aile içi ilişkilerde bağımsızlık aile dışı ilişkilerde aile grubuna bağlılığın esas olduğu üçüncü aile tipi ise sosyal ilişki açısından içeride bağımsız, dışarıda bağımlı aile tipidir. Bu ailede evli çiftler ve onların evli çocukları ile bekar çocukları bir hanede oturabildiği gibi, sadece evli çift ve bekar çocukları da oturabilirler. Sosyal ilişki ve ekonomik açıdan bağımlı ya da bağımsız aile tipinde ise temelde iki yapı esastır. Bunlardan birincisinde mülkiyet babaya aittir ve çocuklar baba adına sermayeyi işletir. İkincisinde ise sermaye sahibi evli ya da bekar çocuklardır.⁸⁰ Bu aile tipinde diğerlerine ek olarak iktisadi

⁷⁸ MERTER, Feridun; **A.g.e.**, s. 30.

⁷⁹ MERTER, Feridun; **A.g.e.**, s. 31-33.

⁸⁰ AKSOY, Mustafa; **Kültür Sosyolojisi Açısından Doğu Anadolu**, T.İ.S.A.V. Yay., İstanbul-1996, s. 80.

durum ayrıca ele alınmış ve aile iki yapıdan meydana getirilmiştir. Anlaşılacağı kadarıyla herhangi bir aile bu aile tipi içerisinde belirlenen birinci veya ikinci iktisadi yapıya sahip olup, bağımlı ya da bağımsız aile tiplerinden birine girebilir.

Daha öncede belirttiğimiz gibi aile tiplerine değinmemizin sebebi aile tipolojilerini ortaya koymak ya da yeni bir tipoloji teklifinde bulunmak olmayıp, bu tipolojiler den aşiret ailesini değerlendirirken faydalanmaktır.

2.6.3.2. Ekonomi Kurumu

Ekonomi kurumu, sayesinde topluma maddi ürün ve hizmetlerin sağlandığı örüntüleşmiş davranışlar ünitesidir. Buna göre ekonomi kurumunun fonksiyonu mal veya hizmet üretimi, dağıtımı, mübadelesi ve tüketim ile ilgili işlemler olmaktadır. Bu işlemler çeşitli topluluklarda az ya da çok farklı şekillerde gerçekleştirilseler de, temel görev aynı kalmaktadır. Örneğin bütün toplumlar mübadele esastır. Fakat bu işlev takas, hibe ya da para ile gerçekleştirilebilir. Ekonomi kurumu aynı zamanda bazı alt kurumları da içerir. Örneğin mal veya hizmetlerin elde ediliş ve kullanımı işlevi üretim, dağıtım ve tüketim gibi üç bölüme ayrılabilir. Tarım ve sanayi gibi bölümleri içerisine alan üretimde ekim, hasat, işçi-işveren birer kurum olarak karşımıza çıkarlar. Dağıtım ve mübadelede para, sermaye, Pazar, pazarlık, reklam, rekabet, vb.. birer alt kurumdurlar. Tüketimde tutumluluk, gösteriş tüketimi birer alt kurumdurlar. Bu alt kurumlarda örüntüleşmiş ve süreklilik kazanmış belirli kurallar içerisinde yerine getirilirler.⁸¹

Bütün toplumlar ekonomik kurumlara sahip olmakla birlikte, bu kurumların oluşumu ve işleyişi toplumun ve kültürün organizasyon yoğunluğuna, mevcut kaynakların, teknoloji gelirin dağılımına göre farklılık gösterir. Genel olarak iş bölümünün durumuna göre ekonomik kurumların çoğaldığı ve farklılaştığı görülür. İlkel toplumlar ekonomik kurum nispeten basit ve çok fazla karmaşık değildir. Farklılaşmış ekonomik gruplar ve bunlara ait fonksiyonları yerine getiren işçiler, memurlar ve yöneticiler mevcut değildir. Buna karşılık daha fazla karmaşıklaşmış ve farklılaşmış toplumlar artan ve genişleyen bir iş bölümü, bir

⁸¹ AYDIN, Mustafa; **A.g.e.**, s. 72-73.

veya daha çok fonksiyonu yerine getiren kendi içerisinde işbölümü yapmış gruplar ve kurumlar vardır.⁸²

Geleneksel toplumlardan modern sanayi toplumlarına doğru olan değişme sürecinde sanayi ve hizmet sektörünün ön plana çıktığı, çalışan kesimin büyük bir bölümünün tarım ve hayvancılıktan uzaklaştığı halde, bu alandaki verimi artıran teknoloji gelişimi sayesinde üretimin düşmediği, insanların çoğunun ücretli hale geldiği görülmüştür. Yine bu süreç içerisinde sanayi toplumundan sanayi ötesi toplumlara doğru gidilirken hizmet sektörü çalışanları, sanayide çalışanlara oranla sayıca daha da artmakta, bu kesimin önemli bir bölümü orta sınıf değerlerini benimseyerek yeni orta sınıfları oluşturmaktadır.⁸³

2.6.3.3. Din Kurumu

Bir kurum olarak dini ele almadan önce dinin, bir kavram olarak tanımlanması gerekir. Herkesin üzerinde anlaşmaya vardığı genel-geçer bir din tanımı bulunmamakla birlikte, Hans Freyer'in ifadesiyle bütün dinleri içerisine alacak şekilde bir din tanımı Rudolf Otto tarafından yapılmıştır. Buna göre din, "mukaddes olanın yaşanması" olarak tarif edilmektedir. Bu tanım ferdin kutsal olanı yaşayabilme ve bu tecrübenin varlığının bir gereği olduğunun yanı sıra, dinin önce tek tek fertlerin zihninde yerleştiği gerçeğini de ortaya koyar. Daha sonra diğer fertlere de tesir eder.⁸⁴ İşte bu noktadan itibaren din, bir kurum haline dönüşmeye başlar.

İnsanla yaşıt bir olgu olarak din, toplum hayatında inanç, ibadet ve cemaatleşme olarak kendisini ifade eder. Başlangıçta bu duyguyu idrak eden fert olmasına rağmen, tebliğ edilmesiyle birlikte, toplum içerisinde de kabul görmeye başlamaktadır. Böylece din değer ve norm koyucu olmaya başlar. Bu sayede din bir taraftan toplumun dengesini korurken, diğer taraftan da dengenin bozulması halinde, buna katlanmayı ve bunu aşmanın yollarını sunar.⁸⁵

Din kurumunun başlıca fonksiyonu, "aşkın-varlık" hususunda insanın bulunduğu yeri tanımlamaktır. Buradan da birtakım zihniyet, tutum ve davranış şekilleri ortaya çıkar. Bu zihniyet tutum ve davranış şekilleri sosyal grup ve diğer sosyal kurumlar içerisinde yerleşir.

⁸² ARSLANTÜRK, Zeki-AMMAN, Tayfun; **A.g.e.**, s. 331-332.

⁸³ ARSLANTÜRK, Zeki-AMMAN, Tayfun; **A.g.e.**, s. 417-418.

⁸⁴ FREYER, Hans; **İndüstri Çağı**, Çev.: B. Akarsu-H. Batuhan, İstanbul-1954, s. 31-32.

⁸⁵ TATAR, C. Hüsnîye; **Nuh'un Gemisindekiler (Şehirleşme Ve Dini Cemaatleşme)**, Turan Yay., İstanbul-1999, s. 41-42.

Böylece dini kurumların etki alanı genişleyerek boş zamanları değerlendirme, estetik ve sanat alanlarında da etkili olur. Bunun yanı sıra dinin etkisindeki sosyal faaliyet alanları da oluşmaya başlar.⁸⁶ O halde din insanın belirli türden davranışlarını ihtiva eden bir kurum olmaktan çok, insanın hemen hemen bütün eylemlerini etkisi altına alan kapsayıcı bir kurum olarak değerlendirmemiz gerekir. Çünkü genel kültürel yapıyı oluşturan sosyal örüntüler dini değerler ile yakından ilgilidir.⁸⁷ Ancak sosyal değişme sürecinde dinin kurumsal niteliğinin değişen ölçülerde zayıflaması, kişiden kişiye değişen din anlayışlarının ortaya çıkması, dinin ibadet boyutunun azalması gibi bazı genelleştirilemeyecek dönüşümlerden söz etmek mümkündür.

2.6.3.4. Siyaset Kurumu

“Kamuyu veya belli bir grubu ilgilendiren meselelerde, karar verme, kararları etkileme veya uygulamaya yönelik mücadele etme veya mensup olma, işbirliği ve dayanışma içerisinde olabildiği gibi çatışma şeklinde de belirlenen değişen bir sosyal münasebetler bütünü” olarak tarif edebileceğimiz siyaset, küçük sosyal birimlerden en büyük sosyal birim olan devlete kadar giden bir süreci kapsamaktadır. Çünkü insanlar daima başkalarını etkileme ve idare etme gibi bazı istekleri kendilerinde taşırlar. Bu isteklerin değişen ölçülerde bütün fertlerde bulunması ise, bu insanların aynı hedefe doğru yönelmelerine sebep olmuş ve bunun sonucunda da bir mücadele ve işbirliği süreci başlamıştır. Bu mücadele ve işbirliğinin de sosyal hayatın tamamına yönelik olması, siyasetin en küçük sosyal birimlerden en büyük sosyal birimlere kadar giden bir süreci kapsamasına sebep olmuştur. Değişen bir sosyal münasebetler ağı olarak siyaset, sosyolojik bakış açısıyla kurumsal daire içerisinde yer almaktadır. Bu ise genel manası itibarıyla toplumdur. Ayrıca siyaset kurumu da bir takım alt kurumlardan oluşur. Parti, hükümet, iktidar gibi alt kurumlar bir taraftan siyaset, diğer taraftan da toplum tarafından kuşatılmıştır.⁸⁸ Bu bağlamda, sosyal münasebetler ağı içerisinde bulunan ferdin münasebetlerinin sadece bir yönünün ifade eden siyaset ile ilgili tutum ve davranışların kültür içerisinde şekillendiğini söyleyebiliriz. Bunun sonucunda da bir

⁸⁶ ARSLANTÜRK, Zeki-AMMAN, Tayfun; **A.g.e.**, s.328.

⁸⁷ AYDIN, Mustafa; **A.g.e.**, s. 100-101.

⁸⁸ TATAR, Taner; **Siyaset Sosyolojisi**, Turan Yay., İstanbul-1997, s. 24-26.

siyasal kültür ortaya çıkar ve siyasal kültür toplum üyelerinin siyasal nesneler karşısındaki değerleri ve diğer yönleriyle, tanımlanabilir semboller hakkındaki ampirik inançlardan oluşur.⁸⁹

Siyaset kurumunun temel fonksiyonu ise, yönetim işlerinin yürütülmesi ve kamu düzeninin sağlanmasıdır.⁹⁰ Bu fonksiyonu bir siyasi kurum olarak devlette çok açık bir şekilde görebiliriz. Max Weber'e göre devlet, kendine özgü somut araçlar açısından tanımlanabilir. Bu somut araçlarda fiziksel güç ve şiddet kullanımıdır. Ancak bu somut araçlar devletin tek ya da olağan araçları değildir. Burada kastedilen şey, şiddet kullanımının devlete özgü bir araç olması gerektiğidir. Bir siyasi kurum olarak devletin, anarşi ortamının doğuşunu engelleme ve kamu düzenini sağlama fonksiyonunu yerine getirebilmesi buna bağlıdır.⁹¹ Sosyal değişme sürecinde devlette de bir takım dönüşümler meydana gelmektedir. Bunların başında, devletin tüzel kişiliğe bürünmesi ve dolayısıyla seçilmişlerin atanmışlara üstünlüğü, kuvvetler ayrımı, demokrasi ve insan haklarının önem kazanması, devletin ekonomiden çekilerek organizatör konumuna geçmesi gibi bazı değişmeler gelmektedir.⁹²

2.6.3.5. Eğitim Kurumu

Eğitim bütün toplumlarda varolan bir sosyal kurumdur. En basitten en karmaşığına kadar hemen her toplumda teşkilatlanmış veya teşkilatlanmamış şekilde eğitim faaliyetlerinin varlığı gözlenmiştir.

Genel olarak toplumun benimsediğı tutum ve davranışların insana kazandırılması süreci olarak ele alabileceğimiz eğitimin birinci fonksiyonu, kültür birikiminin ve devamının sağlanmasıdır. Eğitim aracılığıyla her kuşak kendinden önceki kültür birikimini devralır, katkılarda bulunarak devam ettirir ve bir sonraki kuşağı devreder. Ayrıca eğitim sadece kültürel mirası nakletmekle kalmaz, vardığı en yüksek aşamasında yenilikler ve icatlar yoluyla teknolojik imkanları da kullanarak hem yeni hem de tam çözülememiş eski problemleri yeni ve yeterli çözümler teklif ederek kültürel mirasa katkıda bulunur. Böylece

⁸⁹ AVCI, Nazmi; **Türkiye'de Modernleşme Açısından Din-Kültür-Siyaset, (1839-1960)**, Pınar Yay., İstanbul-2000, s. 106.

⁹⁰ AYDIN, Mustafa; **A.g.e.**, s. 151.

⁹¹ WEBER, Max; **Sosyoloji Yazıları**, Çev.: Taha Parla, İletişim Yay., 2. Baskı, İstanbul-1998, s. 132.

⁹² ARSLANTÜRK, Zeki-AMMAN, Tayfun; **A.g.e.**, s. 418.

sosyal değişme sürecinde önemli bir rol oynar. Eğitimin ikinci fonksiyonu ise insanlara içinde yaşadıkları toplumun değerlerini ve normlarını öğretmek, yani fertler açısından bakıldığında sosyalleşme, toplum açısından bakıldığında sosyalleştirme sürecine katkıda bulunmaktır. Üçüncü önemli fonksiyon ise toplumun birlik ve beraberliğini sağlamasıdır. Dolayısıyla eğitimin sosyal bütünleşmeyi sağlamada da büyük bir rolü vardır.⁹³

Sosyal değişme sürecinde eğitim alanında ortaya çıkan başlıca değişmeler ise, eğitimin formelleşmesi, yaygınlaşması, eğitim almada cinsiyet farklarının ortadan kalkması, belli bir alanda uzmanlık kazanmaya yönelik olması, dini referanslardan uzaklaşması ve formel eğitim sürecinin uzaması şeklinde sıralayabiliriz.⁹⁴

⁹³ GÜNGÖR, Nevin; **Kültür-Eğitim-Dil Üzerine Görüşleri İle Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu**, Kültür Bakanlığı Yay., No: 1290, Ankara-1991, s. 57-59.

⁹⁴ ARSLANTÜRK, Zeki-AMMAN, Tayfun; **A.g.e.**, s. 417.

II. BÖLÜM: AŞİRET SOSYAL YAPISI VE SOSYAL DEĞİŞME SÜRECİNDE AŞİRET

1. Aşiret Kavramının Tanımı

Aynı zamanda Türk toplum yapısının hayat nizamı ve kültürel değerleriyle de yakından alakalı olan aşiretlerin incelenmesi noktasında öncelikli olarak aşılması gereken husus, bu organizasyonların tarihi temellerini ortaya koymaktır. Bu sebeple bir sosyal yapı özelliği olarak konar-göçerlik konusuna değinmek yerinde olacaktır.

Türk konar-göçerliliğinin izahı hususunda dikkat edilmesi gereken bazı noktalar vardır. Özellikle Türk konar-göçerliliğini coğrafi çevre ve bundan kaynaklanan hayvancılık üzerine tesis edilmiş bir sosyo-ekonomik yapının gereği olarak göstermek bünyesinde önemli hatalar barındırır. Her ne kadar toplumlar içerisinde yaşadıkları fiziki çevreden etkilenseler de fiziki çevre onların sosyal yapılarını tamamıyla karakterize etmez .Çünkü çevre şartları sosyal yapının başlıca dış özelliğini oluşturur ve bu özellik sosyal yapı ile karşılıklı münasebet halindedir. Coğrafi çevre toplumlara belirli bir istikamette gelişme alanlarını sağlar, ancak her toplum bu coğrafi çevreden ayrı olarak fertler için bir de tamamen sosyal karakter taşıyan bir iç çevre temin eder ki bu çevre o toplumun manevi kültürünü oluşturur.⁹⁵

İşte, manevi kültürünün temelinde hürriyet ve bağımsızlık gibi unsurlar bulunan Türk kültürü, bir sosyal yapı özelliği olarak konar-göçer yaşam tarzının benimsenmesinde belirleyici bir diğer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da sosyal yapının tek sebepli bir metodolojiyle izah edilemeyeceğini ortaya koyar. Bilindiği üzere sosyal bilimlerde tek sebepli izahlar, kendi karakterlerini terk etmeksizin, kalitatif ve kantitatif analizlere elverişli bir metodolojiyi geliştirmekte oldukça zorlanmaktadırlar⁹⁶.

Türk kültür tarihinde sosyal yapı üzerine verilen tanımlar arasında sıklıkla geçen “yaylak ve kışlak” kelimeleri “konar-göçerlik” ile bir arada kullanılmaktadır. “Konar-göçer” yaşantı tek başına iktisadi ve tabii şartların mutlak bir eseri değildir. Bu hayata gönül

⁹⁵ BİLGİSEVEN, K. Amiran; **Genel Sosyoloji**, Filiz Kitapevi Yay., 4. Baskı, İstanbul-1986, s. 100.

⁹⁶ BİLGİSEVEN, K. Amiran; **Sosyal İlimler Metodolojisi**, Filiz Kitapevi Yay., 4. Baskı, İstanbul-1994, s. 80.

vermenin, özgür ve bağımsız bir hayatı yaşama da, ona verilen değerin bir ifadesidir. Türk düşüncesinde bunun pek çok örneklerine rastlamak mümkündür. Öyle ise, bu kültür dokusunu yalnızca ilkel bir yaşam tarzı şeklinde görmekten öte, bir dünya görüşü, maşeri bir duygu ve töre gereği olarak ta yorumlamak gerekir⁹⁷. “Yaylamak ve kışlamak” için aynı grupların, aynı yerleri seçtiği konar-göçerliğe bağlı yaşam tarzını, Türk Kültür Tarihçisi İbrahim Kafesoğlu, Türkler’e ait “Bozkır Kültürü”nün bir ürünü olarak kabul etmiştir⁹⁸. Ona göre Bozkır Kültürü, her kültürün temelinde de yatan üç temel unsurdan kaynaklanmaktadır. Bunlar;

1. Coğrafi çevre (Ekolojik Durum),
2. İnsan unsuru,
3. Cemiyet’ tir.

Belirtmiş olduğumuz bu unsurlar, bir taraftan başka coğrafi çevrelerde yaşayan ve ayrı karakterlere sahip insan gruplarının farklı kültürleri olacağını gösterdiği gibi, diğer taraftan da aynı coğrafi çevre içerisinde yer almalarına rağmen insan unsuru ve cemiyet faktörleri dolayısıyla farklı kültürlerin doğacağını bir kanıttır.⁹⁹

Gelişi güzel bir hayat tarzı olarak nitelendiremeyeceğimiz, bir mana zemini üzerinde yükselen “konar-göçerlik”, “yaylak ve kışlak” kelimelerinde kendisini göstermektedir. Birbirinin tamamlayıcısı olan “yaylak ve kışlak” hayatı, eski Türkler de, kesin töre ve gelenekler ile bir düzen altına alınmıştı. Böylece her Türk topluluğunun nerelerde yaylayıp nerelerde kışlayacağı kesin törelerle belirlenmiş oluyordu¹⁰⁰. Konar-göçerler, kışın kışlakta tarım yaptıkları gibi, yazın da yaylada hayvancılıkla uğraşıldı. Her boyun belirli bir konumu(yerleşkesi) ve yaylağı vardı. Yaylalar, Boy’un mülkiyetinde bulunur, kışlaklarda ise daha çok özel mülkiyete rastlanırdı¹⁰¹. Bu da konar- göçerliğin ikili bir sosyo-ekonomik yapıyı ortaya koyduğunu gösterir¹⁰².

⁹⁷ ERÖZ, Mehmet; **Yörükler**, T.D.A.V. Yay., İstanbul-1991, s. 77-78.

⁹⁸ ÇAY, Abdulhaluk; **Her Yönüyle Kürt Dosyası**, Turan Yay., 2. Baskı, İstanbul-1994, s. 289.

⁹⁹ KAFESOĞLU, İbrahim; **Türk Milli Kültürü**, Boğaziçi Yay., 11. Baskı, İstanbul-1994, s.202.

¹⁰⁰ ÖGEL, Bahaeddin ; **Türk Kültür Tarihine Giriş-1**, Kültür Bakanlığı Yay., No: 638, 3. Baskı, Ankara-1991, s. 1-3.

¹⁰¹ ERKAL, Mustafa; **Sosyoloji (Toplumbilimi)**, Filiz Kitapevi Yay., 3. Baskı, İstanbul-1987, s. 373.

¹⁰² TÜRKDOĞAN, Orhan ; **Türk Tarihinin Sosyolojisi**, Turan Yay., İstanbul-1996, s.138.

Buraya kadar üzerinde durduğumuz Türk toplumunun tarihte var olan hayat tarzına ait kültür kodunu, günümüzde bu temeller üzerinde yükselen aşiretlerin sosyal yapısında görmekteyiz. Bugün ülkemizde hemen hemen bütün aşiretler, bazı önemli sebeplerden dolayı yerleşik hayata yönelmektedir. Büyük bir çoğunluğu da yerleşik hayata geçmiş durumdadır. Ancak, geçmişe ait “konar-göçerlik”ten kalma sosyal ilişkiler ağı farklı derecelerde kendini hissettirmektedir.

Türkiye’de sosyolojik açıdan aşiretler üzerine ilk sistematik araştırmalar Ziya Gökalp ile başlamıştır. Gökalp, aşiretlere “kavmi zümreler” adını vermiştir. Genellikle gerçek veya hayali bir akrabalığa dayanan aşiretlerin, bir taraftan aileye, diğer taraftan siyasi bir heyete benziyor olmaları sebebiyle Gökalp aşiretlere, “siyasiyen ailevi zümreler” adının da verilebileceğini belirtir. Gökalp, ağırlık noktasını elinde bulunduran, taşıyan zümreler esas olmak üzere aşiretleri beş kısma ayırır. Bunlar;

1. Semiyevi Aşiret,
2. Batni Aşiret,
3. Amarevi Aşiret,
4. Kabilevi Aşiret
5. Ağırlık noktası Şa’b’ da olan İl’dir.

Semiyevi Aşiret’in ağırlık noktası Klan da olup bunlara “basit totemli aşiretler” adı da verilir. Avustralya aşiretleri bu sınıfta yer alır. Batni Aşiret’in ağırlık noktası Semiyevilerin birleşmesinden doğan Batın’da olup bunlara “mütekamil totemli aşiretler” (gelişmiş totemli aşiretler) de denir. Kuzey Amerika Hintlileri, Gökalp’e göre bu sınıfta yer alır. Amarevi Aşiret’in ağırlık noktası ise Batn’ların birleşmesinden doğan Amere (Boy)’de olup Afrika aşiretleri ise bu grupta yer alır. Kabilevi Aşiret’ler ağırlık noktası ise Amare’lerin birleşmesinden doğan kabilededir. Arap ve Kürt aşiretleri Gökalp tarafından bu sınıfa dahil edilmiştir. Sonuncu olarak ta ağırlık noktası “Şa’b”da ise buna da “İl” adının verilebileceği belirtir. Ona göre Türk “İl”leri, bu sınıfta yer alır¹⁰³. Eski Türklerde birer siyasi cemiyeti olan “il” ler aşiretlerin birleşmesinden doğardı¹⁰⁴ Bu doğrultuda Gökalp’ in aşireti, devleti

¹⁰³ GÖKALP, Ziya; **Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler**, Haz: Şevket Beysanoğlu, Sosyal Yay., İstanbul-1992, s. 18-21.

¹⁰⁴ GÖKALP, Ziya; **Türk Medeniyeti Tarihi**, Haz: Yalçın Toker, Toker Yay., İstanbul-1989, s. 138.

oluşturan, içinde devletin ilk unsurlarının bulunduğu bir öz olarak kabul ettiğini söyleyebiliriz.¹⁰⁵

Kavram olarak “Aşiret”in sosyolojik açıdan net ve ortak paylaşımı olan bir tanımının bulunmadığını görmekteyiz. Bu sebeple çoğu zaman “Aşiret” kavramı, Kabile, Oymak, Cemaat, Boy gibi kavramlarla karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu konuda M. Halil Yinanç aşiretin Arapça’daki “Kabile” manasında değil de, Arapça da ki “aşıra” anlamında Türkçe’ye geçtiği kanısındadır. Böylece aşiretin Türkçe’de “Büyük Aile” manasında değil göçebe veya yarı göçebe hayatı yaşayan oymak ya da boy anlamında kullanıldığını belirtmiştir¹⁰⁶.

Aynı şekilde Cevdet Türkay’ da aşiretin Arapça bir kavram olduğunu, fakat Türkçe de göçebe veya yarı göçebe hayatı yaşayan oymak veya boy anlamında kullanıldığını belirtir. Türkay ayrıca, günümüzde Anadolu da yaşayan göçebe veya yarı göçebe cemaatlere aşiret denildiği gibi, göçebelikten kurtulup, belirli bir yere yerleşerek, bir arada köyler kurmuş olan boy ve oymaklara da aşiret denildiğine işaret etmiştir. Oymak, cemaat, aşiret kelimelerin aynı manada kullanıldığına dair örnekler Osmanlı arşiv kayıtlarında da rastlamaktayız. Örneğin bu kayıtlarda Kurutlu ve Kızılalili oymaklarından bazen Kurutlu aşireti, Kızılalili aşireti, bazen de Kurutlu cemaati, Kızılalili cemaati olarak bahsedilmektedir.¹⁰⁷ Ancak bu konuyla ilgili yapılmış başka çalışmalarda ise boy, kabile, aşiret, cemaat, oymak, vb.. kavramlar arasında bir ayrımın bulunduğu, birbirine benzer veya tamamen farklı sınıflamalara rastlamaktayız. Örneğin Yusuf Halaçoğlu’ nun yapmış olduğu bir çalışmada konar-göçerlerin sırasıyla, boy(kabile), aşiret, cemaat, oymak, mahalle, oba(aile) şeklinde bölümlere ayrıldığı belirtilmiştir.¹⁰⁸ Bu konuda Cengiz Orhonlu ise boy(aşiret), oymak(cemaat), oba(mahalle) şeklinde bir sıralamadan, dolayısıyla bir ayırmadan bahsetmiştir.¹⁰⁹

Kavram Kamüs-ı Türki de ise bir asıldan çıkmış, birlikte yaşayan birlikte konup göçen topluluk veya oymak biçiminde tanımlanmaktadır. Hatta kabile ve aşiret arasında bir farklılık

¹⁰⁵ NİRÜN, Nihat; **Sistematiik Sosyoloji Açısından Ziya Gökalp**, Kültür Bakanlığı Yay., No: 459, İstanbul-1981, s. 61.

¹⁰⁶ TÜRKDOĞAN, Orhan; **Güney Doğu Kimliği Aşiret-Kültür-İnsan**, Alfa Yay., 2. Baskı, İstanbul-1998, s. 20.

¹⁰⁷ TÜRKAY, Cevdet; **Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret Ve Cemaatler**, İstanbul-1979, s. 16-17.

¹⁰⁸ HALAÇOĞLU, Yusuf; **18.y.y’ da Osmanlı İmparatorluğunun İskan Siyaseti Ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, T.T.K. Yay., 2. Baskı, Ankara-1991, s.16.

¹⁰⁹ ORHONLU, Cengiz; **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı**, Eren Yay., İstanbul-1987, s. 14.

görülmemekte, birbirleriyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Çünkü kabile de, bir soydan türemiş ve bir reisin başkanlığında, birlikte yaşayan topluluk, aşiret, oymak olarak tarif edilmektedir.¹¹⁰ Ancak uygulamalı araştırmaların neticelerine baktığımızda kabile ve aşiret arasında bir ayrımın olduğu dikkat çekmektedir. Nitekim Orhan Türkdoğan'ın Hakkari ve Van yörelerinde hakim olan Ertuşi ve Bürikan aşiretleri üzerinde katılımcı gözleme dayalı olarak yapmış olduğu incelemelerde her iki aşiret ileri gelenlerinin kabile ile aşiret arasında kesin bir ayrımı dile getirdikleri, aşiretlerin kabilelerden meydana geldiği hususunda görüş bildirdikleri aktarılmıştır. Pinyanişi aşiretinde ise Ertuşi ve Bürikan aşiretlerinin aksine kabilelerin aşiretlerin birleşmesinden doğduğu hususunda görüş bildirdikleri, yine Türkdoğan tarafından aktarılmaktadır.¹¹¹ Aşiretlerin kabilelerden meydana geldiği hususu İsmail Beşikçi' nin göçebe Alikan aşireti üzerine yapmış olduğu çalışmada dile getirilmiştir.¹¹² Beşikçi ayrıca, aşiret yapısındaki başlıca kademeleri kabileler ve aşiret olarak belirledikten sonra birde aşiretlerin bağlı oldukları daha büyük bir aşiretin(ulu kişi) varlığından bahsetmiştir.¹¹³

Güneydeki Türkmen aşiretleri üzerine bir araştırma yapmış olan Ali Rıza Yalman (Yalkın) ise aşirete karşılık oymak kavramını, kabileye karşılık olarak da oba kavramını kullanmıştır. Yalman' ın "Cenup' ta Türkmen Oymakları" isimli bu araştırmasında örneğin Elbeyliler' den aşiret olarak bahsedildiği gibi oymak olarak bahsedildiği de görülmektedir. Bunun yanı sıra aşiret ve kabile ayrımını ortaya koyacak bir şekilde Elbeyli oymağının yedi obadan meydana geldiği, yani yedi kabileden oluştuğu belirtilmiştir.¹¹⁴

Beritanlı aşireti üzerine yapılmış bir çalışmada ise aşiret, "temel iktisadi faaliyetin avcılık- toplayıcılık veya hayvancılık olması nedeniyle, geniş bir coğrafya da hareket halinde bulunmak zaruretiinden dolayı, tasavvuri de olsa kan bağı ve soy birliğine dayalı olarak teşekkül eden bir topluluk" olarak tarif edilmiştir. Bu çalışmada aşiret, göçer topluluklarda ki sosyal örgütlenme olarak kabul edilmiş olup aşirette cemaatvari ilişkilerin son derece

¹¹⁰ TÜRKDOĞAN, Orhan; **A.g.e.**, s. 20.

¹¹¹ TÜRKDOĞAN, Orhan; **Etnik Sosyoloji**, Timaş Yay., 2. Baskı, İstanbul-1998, s. 502.

¹¹² BEŞİKÇİ, İsmail; **Doğuda Değişim Ve Yapısal Sorunlar(Göçebe Alikan Aşireti)**, Doğan Yay., Ankara-1969, s. 70.

¹¹³ BEŞİKÇİ, İsmail; **Kürt Toplumu Üzerine**, Yurt Yay., İstanbul-1993, s. 108.

¹¹⁴ YALMAN, Ali, Rıza; **Cenupta Türkmen Oymakları-1**, Haz: Sebahat Emir, Kültür Bakanlığı Yay., No: 256, 3. Baskı, Ankara-2000, s. 8-9.

güçlü olduğu belirtilmiştir. Ayrıca farklı kabilelerin bir araya gelerek bir konfederasyon aşiret grubunu oluşturabilecekleri yine bu araştırmada söz konusu edilmiştir.¹¹⁵ Burada aşirete bir göçebe açıklamasının getirilmiş olması, göç olayı ile aşiret olma arasında doğrudan bir ilişkinin varlığını kabul etmekten çıkan bir sonuç olarak görünmektedir. Aşiret olma özelliklerinden ayrılma ve sapmanın toprağa yerleşmeyle birlikte ortaya çıktığını dolayısıyla kavramın günlük dilde kullanımında çoğu zaman yanlış olduğunu belirten görüşler¹¹⁶, aşiret için bir göçebe açıklamasını getirmeyi destekler mahiyetteki fikirler olarak kendini göstermektedir.

Yapmış olduğumuz çalışmada aşireti genel görünümü itibariyle, konar-göçerliliğin tarihi temelleri üzerinde yükselen birden çok aile ya da geniş akrabalık tabanına dayalı, kendi içinde toplumsal bir örgütlenme gösteren geleneksel topluluklar¹¹⁷ olarak ele almış bulunuyoruz. Özellikle doğu, güneydoğu ve güney bölgelerimiz büyük ölçüde aşiret kimliğini devam ettiren göçebe, yarı göçebe ve yerleşik hayat tarzı sürdüren bu yapıyı kendi bünyesinde barındırmaktadır.

2. Aşiret Sosyal Yapısı Ve Aşiretlerin Organizasyon Boyutu

2.1. Aşiret Sosyal Yapısının Esasları

Geleneksel yapıda aşiret ve onun en küçük birimi olan aile , sosyolojik açıdan büyük önem taşımaktadır. Nitekim aşiret sosyal yapısını karakterize eden temel unsurlardan ikisini, aile ve akrabalık bağları oluşturmaktadır. Bu husus İsmail Beşikçi tarafından, aşiretin daha çok evlenme yolu ile meydana gelen akrabalıkların bütünü şeklinde ele alınması gereği ile açıklanmaya çalışılmıştır. Beşikçi'ye göre aşiret kabilelerin birleşmesinden meydana gelmektedir. Kabile ise birbirine kan akrabalığı ile bağlı olan bir yapıdır. Çünkü evlenmede esas kabiledir. Fakat ikinci derecede aşiret içindeki diğer kabilelerden de evlenme olabilir. Kabile içinden evlenme, aşiret içindeki kabilelerin bir varlık haline gelip kuvvetlerini

¹¹⁵ TAŞDELEN, Musa; **Göçerlerin Şehirleşmesi (Beritanlı Aşireti Örneği)**, Turan Yay., İstanbul-1997, s.22.

¹¹⁶ GÜLER, Ali; “Doğu Aşiretlerinde Göç Olgusu ve Bunun Doğurguları”, **II.Ulusal Sosyoloji Kongresi (Toplum Ve Göç)**, D.İ.E. Yay., No: 2046, Ankara-1997, s.321.

¹¹⁷ KUTLU, Muhtar; **Şavaklı Türkmenlerde Göçer Hayvancılık**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayını, No:84, Ankara-1987, s.4.

artırmalarına sebep olur. Aşiret içerisindeki kabile sayısı ise, o aşiretin büyüklüğüne göre artmakta veya çoğalmaktadır.¹¹⁸

Ataerkil geniş yapıyla iktisadi bir birim olma özelliği de gösteren aşiret ailesine hakim olan ilişkiler erkeğin otoritesi, kadının mirastan yeterince pay alamaması ve biz duygusunun hakimiyetine dayanır. Aileler arası ilişkiler ise kan bağı esaslı üzerine kurulmuştur. Akrabalık bağına dayalı bu ilişkilerde statü doğuştan gelir. Dolayısıyla kendinden yaşlılara ve otoriteye mutlak bağlılık söz konusudur. Yine bu akrabalık bağları, karşılıklı ilişki ve çelişkilerde bir tür sosyal güvenlik mekanizması sayılan, “birlikte saldırı-birlikte savunma mekanizması”nı geliştirmiştir. Bu mekanizma, kan davalarının sayısını ve şiddetini artıran bir unsur özelliği taşır. Kan davaları telkin geleneği ile pompalanır ancak ekonomik veya sosyal sebeplere dayanır.¹¹⁹ Ekonomik sebeplerin başında çeşitli sınır anlaşmazlıkları gelmektedir. Ayrıca fakirlik ve işsizlik gibi faktörlerde bu hususta etkili olabilmektedir. Namus, adaletin gerektiği gibi yerine getirilmediği inancı, şeref anlayışı, kabadayılık, yiğitlik mertlik gibi çoğaltılabilecek daha bir çok unsurda sosyal sebepler arasında gösterilebilir.

Aşiret ailesinin bir diğer özelliğini de, hanedeki toplam fert sayısının fazlalığı üzerinde etkili olan ve aşiretçi yapıdan kaynaklanan yüksek doğurganlık oluşturmaktadır. Aşiretlerde hakim olan temel şan, şeref, şöhrat, gibi temel değerlerin insan sayısının ortaya çıkardığı güç ile korunur durumdadır. Bu güç özellikle erkek sayısının fazlalığına bağlıdır. Eli iş veya silah tutan insan sayısının fazlalığının yarattığı maddi ve psikolojik üstünlük gerek en küçük birim olan ailede gerekse, daha sonraki kademeler olan kabile ve aşirette insan sayısının çokluğunu teşvik etmektedir. Fazla çocuklu kadınların (özellikle erkek) diğer kadınlara göre daha üstün görülmesi bu durumun en somut örneğidir. Hasımlara karşı olan üstünlüğün korunması da insan sayısının fazlalığına bağlıdır. Ayrıca eli iş tutan insan sayısının fazlalığı, ekonomik olarak da bir takım avantajlar sağlamaktadır. Ancak yüksek

¹¹⁸ BEŞİKÇİ, İsmail; “Doğu Anadolu’da Sosyal Ve Siyasal Değişmeye Etki Eden Dinamikler”, **Yavuz Abadan’a Armağan**, Ankara Üniversitesi S.B.F. Yay., No: 280, Ankara-1969, s. 425.

¹¹⁹ ÖZER, Ahmet; **Modernleşme Ve Güneydoğu**, İmge Yay., Ankara-1998, s. 113-114.

doğurganlık üzerinde, eğitim düzeyinin düşük olması ve sağlık koşullarının yetersizliği gibi faktörlerinde etkili olduğunu söylemek zorundayız.¹²⁰

Aşiretlerin ekonomik yapıları ise göçebe, yarı göçebe ve yerleşik olmalarına göre değişmektedir. Aslında toprağa yerleşmeyle birlikte aşiret olma özelliklerinden sapmaların meydana geldiği söylenebilir. Bu durumu aynı zamanda değişim süreci içerisinde de değerlendirmek mümkündür. Nitekim Ali Güler yerleşik düzene geçişle birlikte aşiretteki töresel davranışların değiştiğini bununla birlikte, hızlı törel değişimlerin bir takım sorunları da beraberinde getirdiğini belirtmektedir.¹²¹ Göçebe aşiretler, geniş arazilerde hızlı hareket edebilme yeteneğine sahip, yazları serin ve yüksek yaylalara çıkan, kışları sıcak ve ovalık bölgelere geri dönen hayvancılık yaparak yaşamlarını idame ettiren aşiretlerdir. Yarı göçebe aşiretler ise hayvancılıkla birlikte tarım ile de uğraşan aşiretlerdir. Yerleşik aşiretlere gelince, bunlar tamamıyla toprağa bağlanmış, tarımla uğraşan aşiretlerdir. Kendilerine ait arazi ve işletmeleri vardır. Ayrıca aşiretçi yapıda genel olarak görülen bir diğer özellikte üretimin tüketime yönelik olmasıdır. Tüketime yönelik bir üretim fonksiyonu, kapalı bir ekonomiyle birlikte kapalı bir toplum yapısının oluşumuna da kaynaklık eder.¹²²

Aşiretlerin siyasi yapıları ise daha çok aşiret reisliği kurumu etrafında belirmektedir. Zira aşiret reisliği bir çok fonksiyonu ile kurumlaşmıştır. Bu kurumun lideri ve temsilcisi olan aşiret reisinin belirli bazı görevleri vardır.

Aşiret reisi aşiretin yönetiminden, öteki aşiretlere karşı üstünlüğün korunmasından ve aşiretin diğer kabileleri arasındaki ilişkilerin düzenli bir şekilde yürütülmesinden sorumludur. Hatta diğer aşiretler arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde arabulucu rolünü üstlenerek bir birlik sağladığı ve bu birliğin başına geçerek büyük reis veya ulu kişi unvanına kavuştuğu görülebilir. Böylece nüfuz alanı da genişlemiş olur. Bunun sonucu olarak da milletvekili, belediye başkanı, siyasi parti il başkanı vb.. konumlardaki aşiret reislerine rastlayabilmekteyiz. Aşiret mensupları için aday olanın niteliği ve partisi değil, bağlı olduğu aşiret önemlidir. Özellikle kendi aşiretinden birisi aday olduğunda başka bir kişi veya partiye

¹²⁰ ÖZER, Ahmet; **A.g.e.**, s. 166-170.

¹²¹ GÜLER, Ali; "Aşiretten Millete Geçişte Milliyet Kavramının Sosyolojik Boyutu", **Dünya'da Ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Gelişmeler**, Sosyoloji Derneği Yay., Ankara-1994, s. 671.

¹²² ÖZER, Ahmet; **A.g.e.**, s. 114-115.

oy vermesi söz konusu bile olamamaktadır. Çünkü bu noktada kan bağları, akrabalık dürtüleri, biz duygusu, güç, şan ve prestij gibi mekanizmalar devreye girmektedir. Aşiretçiliğin üst düzeylerde hakim olduğu yerlerde siyasete fiili katılım yalnızca, aşiret reisliği kurumu ve bu kurumun etrafında oluşan aşiret reisinin yardımcıları ve danışmanları konumundaki aşiret ileri gelenlerine mahsustur. Aşiretin geri kalan çoğunluğu ise, destekleme ve oy verme yolu ile siyasete katılırlar.¹²³

2.2. Aşiretlerde Sosyal Örgütlenme

Aşiret sosyal yapısına dair yukarıda vermiş olduğumuz açıklamalar ışığında aşiretlerin, hiyerarşik bir şekilde (aile-kabile-aşiret-ulu kişi veya bir aşiret konfederasyonu) iç içe geçmiş gruplardan meydana geldiğini söyleyebiliriz.

Beritan aşireti üzerine yapılmış bir çalışmada aşiretin sosyal örgütlenmesi dörtlü bir sınıflamaya tabi tutulmuştur. Buna göre aşiret, gerçekte kara keçi kılından yapılmış büyük bir çadır olan ve aileyi, haneyi temsil eden “kon”, genelde 20, 30 veya 40 çadırdan oluşan ve obaya karşılık gelen “şeni” ve aşireti temsil eden “aşir” olmak üzere dörtlü bir sosyal örgütlenmeye sahiptir. Bu çalışmada aşiretin başında seçilmiş bir aşiret reisinin bulunmadığı, aşireti temsil eden ileri gelenlerin varlığından söz edilmektedir.¹²⁴ Bu husus liderlik yapısının aşiretten aşirete farklılık gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

Alikan aşireti üzerine yapılmış bir çalışmada ise, aşiretin sosyal örgütlenmesi beşli bir sınıflamayla açıklanmıştır. Bu örgütlenme “çadır”, “zoma”, “kabile”, “aşiret” ve “ulu kişi” şeklindedir. “Çadır”, evi ve haneyi temsil ederken “zoma”, farklı kabilelere mensup ailelerin bir araya gelmesiyle oluşan ve her yıl katılan ailelerle sayısı değişen bir konaklama düzeni olarak tarif edilmiştir. Aşiret ise, evlenme yoluyla meydana gelen akrabalıklar bütünü olup, kabilelerin birliği durumundaki ve başında bir aşiret reisi bulunan topluluktur. Bu sınıflamada “ulu kişi” ise aşiret örgütünün en üst katında yer alan bir otorite olarak ele alınmaktadır.¹²⁵

¹²³ ÖZER, Ahmet; **A.g.e.**, s. 118-119.

¹²⁴ TAŞDELEN, Musa; **A.g.e.**, s. 50-51.

¹²⁵ BEŞİKÇİ, İsmail; **Doğuda Değişim Ve Yapısal Sorunlar(Göçebe Alikan Aşireti)**, Doğan Yay., Ankara-1969, s. 76-77.

Burukan aşireti üzerinde bir inceleme yapmış olan Ahmet Özer ise aşiretlerin sosyal örgütlenmesi hususunda hanedan(aile), çadır, zom, oba, tayfa, kabile ve aşiret gibi bir sıra düzeninden bahsetmektedir. Bu sınıflamada bir çok ailenin bir araya gelmesiyle oluşan “zom”, çevre şartlarına adapte olma, hasım grup ve topluluklardan gelecek saldırılara karşı koymada birlikte hareket etmenin teminatı olarak ele alınmıştır. Zom’un mensupları hayvanlarını aynı sürüde birleştirmek, mera veya yaylak kira bedellerini ortaklaşa ödemek gibi bir takım birlikteliklere sahiptir. Birkaç zom’un bir araya gelmesiyle de oba oluşur. Oba zom’a göre daha güçlü bir birliktir. Obalar kabileyi, kabilelerde birleşerek aşireti meydana getirirler.¹²⁶

Aşiretlerin organizasyon boyutu ile ilgili yapılamış olan bu açıklamalar, bütün aşiretler için geçerli ve tamamıyla aynı olan sabit bir yapıdan söz etmenin mümkün olmadığını göstermektedir. Kendi çalışmamızda ele almış bulunduğumuz İzollu Aşireti Malatya örneğinde ise yukarıda değinmiş olduğumuz şekiller itibariyle herhangi bir sosyal örgütlenme biçimine rastlanmamıştır.

3.Kimlikleşme Ve Aşiret

Bir adlandırma, kişi yada kendilerini kendi dışındakilerle bir yere oturulması, adlandırma veya tanımlanan birilerine, bir şeylere yada bir yere göre yapılması, bir ilişkinin varlığı gibi durumlarda ortaya çıkan kimlik kavramı,¹²⁷ toplumsal bir olgu karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak kişinin kim olduğu sorusuna, kişinin kendisinin ve etkileşimde bulunduğu başkalarının o kişiye ilişkin olarak vermiş olduğu yanıtta oluşan kimlik, toplumsal bireyin kendisini algılayışı, tanımlayışı ve buna bağlı olarak yaşamındaki eylem pratiğiyle (yaşama biçimi) ve yine başkalarının o bireye ilişkin algısıyla doğrudan ilgilidir. Kimliğin algılanışının ve pratik edilişinin arkasında da, bireyin zihniyet dünyasını biçimlendiren bir dünya görüşü bulunmaktadır. Bu doğrultuda kültürel alan, bir yaşama biçimi olarak ele alındığında, kimliklerin somutlaştığı ve yansıdığı bir alan halini almaktadır. Dolayısıyla kimlik, somut yaşamdan, gündelik yaşam ve pratiklerden kopuk bir kavram değil,

¹²⁶ ÖZER, Ahmet; **A.g.e.**, s. 117.

¹²⁷ ERHAN, Selahattin; “Göç ve Kimlik”, **II. Ulusal Sosyoloji Kongresi** (Toplum ve Göç), D.İ.E. Yay., No: 2046, Ankara-1997, s. 241.

aksine hem yansıma olarak hem de kaynak olarak bu alanlara doğrudan bağlı bir kavramdır.¹²⁸

Belirli bir sosyal ve kültürel çevreyle aynileşmek olarak ta ele alabileceğimiz kimlik kavramı, belirli bir kültür çevresi içinde yoğrulmayı, sosyalleşmeyi, ondan pay almayı ve mensubiyet şuuru hissetmeyi ifade eder. Böylece insan kendi kültür çevresini temsil eden kimliği taşır hale gelir. Ya da bir başka ifadeyle kültür çevresi kendini fertte temsil ettirir ve ona kimliğini verir.¹²⁹ Nitekim kimliğin sosyolojik bir anlam kazanabilmesi fertler arası bir yapı kazanabilmesine bağlıdır. Bu da grup şuuruna yani birlikte mensubiyet duygusuna sahip olmakla mümkün olur. Ortak kültüre sahip olan ve bu kültürü hayat nizamı olarak benimseyen fertler ortak bir kimliğe de sahip olurlar. Bu anlamda sosyo-kültürel kimlik, ferdin sosyo-kültürel yapı içerisindeki yeri ve mensubiyetidir. Fertle toplum arasında mensubiyetten doğan, fertte gerçekleşmesine rağmen ferdi toplumla bütünleştiren tutum ve davranışların fertteki görünümü olmaktadır. Diğer bir tanımla sosyo-kültürel kimlik, mensup olunan kültürün fertte ve gruplarda bütünleşmesidir. Fert ise elde ettiği kimlikle kendini tanımlamakta ve ifade etmektedir.¹³⁰

Kimlik olgusunun milletleşme süreci ile de ilgili olduğunu söylemek zorundayız. Çünkü bireylerin doğuştan getirdikleri ile hayatlarının değişik aşamalarında karşılaştıkları sosyo-kültürel çevrenin ürettiği her türlü iletişim verilerinin ortak eseri olan kimlik, aynı kültürel çevreden etkilenme nisbetinde benzerlik, değişik kültürel çevrelerde sosyalleşen kişiler bakımından ise bir farklılık ve ayırdeicilik yönüne sahiptir. Kültürel sistemlerin sürekliliği aynı çevrede bulunan kişilerin birbirlerine yakın davranmalarına ve ilişkilerin devamına bağlıdır. Alt kültür sistemlerinden başlayarak, aşağıdan yukarıya doğru, birbirini besleyen ve destekleyen, alt kimlik dilimlerinin dengeli ve uyumlu bir bileşimi ile bir “milli kimlik” oluşur ki¹³¹ bu üst kimlik oluşmadığı sürece bir milletten söz etmek imkansızlaşır.

¹²⁸ GENÇ, Ernur; “Kentlileşme, Geleneksel-Modern Geriliminde Kimlikler” **II. Ulusal Sosyoloji Kongresi** (Toplum ve Göç), D.İ.E. Yay., No: 2046, Ankara-1997, s. 312.

¹²⁹ ERKAL, Mustafa; **Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü**, Der Yay., İst.-1997, s. 175.

¹³⁰ BİRKÖK, Cüneyt; **Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul-1994, s. 75-98.

¹³¹ EROĞLU, Feyzullah; “Küreselleşme Süreci Ve Kimlik Krizi”, **Türk Yurdu** (21.Yüzyıla Doğru Türk Milliyetçiliği Özel Sayısı), C. 19, S. 139-141, Mart-Mayıs 1999, s. 148.

Etnik kimlik, dini kimlik, bölgesel ve sosyo-ekonomik kimlikler ise daha çok aşiret-kabile yaşantısının birer yansımaları olup milletleşme sürecine olumsuz etkide bulunurlar.¹³²

Kendi içerisinde kabilelere ayrılan ve reis, ağa veya bey gibi unvanlara sahip liderler tarafından temsil edilen aşiretlerin dayanışma, birliktelik ve cemaatleşme gibi bir takım unsurları içeriyor olması, mensupları için bir aşiret kimliği temin etme sonucunu doğurmaktadır. Birer sosyal organizasyon olarak belirli bazı norm ve değerlere sahip aşiretler, kendilerine has bir sosyo-kültürel yapı oluştururlar. Bu yapıyla aynileşen fertler de, ben şu veya bu aşirettenim diyerek bir kimlik ortaya koyarlar. Bu husus aşirete ait mensubiyet duygusu olarak tarif edebileceğimiz aşiret kimliğini meydana getirmektedir.

Ferdin kendini bir aşiretten hissetmesi bilinci, aşiretlerin önemli dönüşümlere maruz kaldığı günümüzde dahi varlığını korumaktadır.¹³³ Bu durum aşiret, kabile ve ümmet hayatından modern bir toplum kimliğine ulaşmayı ifade eden milletleşme sürecine olumsuz yönde etki yapmaktadır. Nitekim standart kültür kalıpları etrafında fertlerin birleşmesi milletleşme süreciyle mümkün olabilmektedir. Aksi taktirde fertler milli meseleler karşısında kayıtsız kalacak, kendilerini yalnız kendi bölgesel çerçevelerine ve ilkel kurumlarına karşı sorumlu hissedeceklerdir.¹³⁴

4. Sosyal Değişme Sürecinde Aşiret

Çeşitli olayların etkisiyle aşiretlerin sosyal yapılarında bir takım değişiklikler olmakta, yapısal farklılaşma ile birlikte dışarı ile ilişkiler ve dış dünyanın değer sistemleriyle bütünleşme meydana gelmektedir. Sosyal değişmeye sebep olan olaylar nüfus artışı, yerleşik hayata geçme, şehirleşme, kitle iletişim ve ulaşım olanaklarında ki artış, sanayileşme, eğitim imkanlarının artışı, dış faktörlerle bütünleşme ve bazı bölge kalkınma çabalarıdır. Bütün bu faktörler aşiretlerin yerleşik hayata geçmesini zorlarken aynı zamanda da, yaşanan sosyal değişimin sebepleri olmaktadır.

¹³² TÜRKDOĞAN, Orhan; **Niçin Milletleşme? (Milli Kimliğin Yükselişi)**, T.D.A.V. Yay., No: 137, İstanbul-1995, s. 163-164.

¹³³ TÜRKDOĞAN, Orhan; “Doğu Ve Güneydoğu’da Aşiret Ve Sosyo-Antropolojik Yaklaşımlar”, **Sosyal Bilimler Kavşağında Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Sempozyumu Bildirileri**, Van-1997, s. 89.

¹³⁴ TÜRKDOĞAN, Orhan; “Türk Toplumunun Kültürel Dinamikleri”, **Dünya’da Ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik Gelişmeler**, Sosyoloji Derneği Yay., Ankara-1994, s. 684.

Ancak aşiretlerin yukarıda belirttiğimiz faktörler sonucunda yerleşik hayata geçmeleri veya değişime uğramaları, aşiretçilik diyebileceğimiz aşiret sistemlerinin hemen ortadan kalkması sonucunu doğurmamaktadır. Yani toprağa yerleşmeyle birlikte göçebelik ortadan kalkar fakat, toplumsal ve siyasal bir örgütlenme şekli olan aşiretçilik ortadan kalkmaz. Çünkü yerleşik hayata geçiş ile birlikte aşiretlerin temel özellikleri çok kısa bir süre içerisinde değişmemektedir. Hatta aşiret reisi veya ileri gelenlerinin toprak, kredi vb.. üretim araçlarını güçlü ve etkin bir şekilde kendi ellerinde toplaması gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.¹³⁵

Aşiretin toplumsal ilişkileri düzenleyen bir yapı, bir ilişkiler ağı, yüzyıllardır kendisini yaratan insanlara hizmet veren bir düzen, düzeni sağlayan kurallar ve yaptırımlar bütünü, bir yönetim biçimi, tabakalandırılmış bir toplumsal örgütlenme biçimi, günlük yaşam kuralları, sembolleri, iletişim araçları ve yolları sunduğunu, mensuplarının kişisel ve toplumsal kimliklerini biçimlendirdiğini ve koruduğunu dikkate aldığımızda, aşiret yapısının neden çok kısa bir sürede ortadan kalkmayacağını anlamış oluruz. Bu noktada sosyal, ekonomik ve siyasal yapılar boşluk bırakmadan devreye girmelidir. Aksi takdirde bırakılan boşluklar aşiret tarafından doldurulmaya devam edecektir.¹³⁶

Aşiretlerde ki değişimin hızı, yönü ve niteliği ise her yerde aynı olmamaktadır. Yerleşik aşiretlerin şehir merkezlerine ve yol kenarlarına olan yakınlık ve uzaklığı, yerleşik hayata geçilen zaman gibi faktörler değişim sürecinde etkili olmaktadır. Aşiretlerde ki değişimin izlenmesi veya tahlili ise aile ve akrabalık ilişkilerinin, ekonomik yapının, şehirli bazı tutum ve davranışların bulunup bulunmadığının, siyasi yapıda meydana gelen değişimlerin gözlenebileceği ve değişimin bir ölçütü olabilecek siyasal katılıma etki eden sosyal faktörler gibi hususların incelenmesiyle mümkün olabilir.

¹³⁵ ÖZER, Ahmet; **A.g.e.**, s. 383.

¹³⁶ DOĞANAY, Filiz; “Güneydoğu Anadolu Projesinin Uygulanmasından Önce Harran Ovasında Sosyal Ve Kültürel Değişme”, **Dünya’da Ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik Gelişmeler**, Sosyoloji Derneği Yay., Ankara-1994, s. 732.

III. BÖLÜM: SOSYAL DEĞİŞME SÜRECİNDE AŞİRET SOSYAL YAPILARININ DURUMU (ALAN ARAŞTIRMASI VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ)

1. İzollu Aşireti'nin Tarihçesi

İzollu Aşireti'nin kökeni ile ilgili bilgiler çok fazla ayrıntılı olmamakla birlikte elde edilen bulgulardan önemli sonuçlara varmak mümkündür. M. Şerif Fırat'ın "Doğu İlleri ve Varto Tarihi" isimli eserinde İzollu Aşireti ile ilgili önemli bilgilere ulaşılmıştır. Eserde Varto'nun yerli halklarını olarak bahsedilen Cibran, Lolan, Abdalan, ve Çerkesler isimli Türk oymaklarıyla beraber adı geçen Hormek oymağının Şarik soy kütüğünde İzollu Aşireti'nden de söz edilmiştir. Varto'nun Şarik köyünde ortaya çıkan sülale şeceresi üzerinde, Selçuklu hükümdarı Sultan Alaaddin Keykubat ve Osmanlı padişahları Orhan Gazi ile Murat Han'ın mühürlerinin bulunduğu dikkat çekilmiştir. Şecerenin belirttiğine göre aralarında İzollu Aşireti'nin de bulunduğu 12 Türk aşireti, Selçuklular devrinde Horasan'dan Erzincan'a, Bağın ve Hüsnü Mansur kasabalarına gelmiştir. Bu şecerede İzollu Aşireti'nden şu şekilde bahsedilmektedir: "Abdullah min kabileti İzol, elmusamma üç ayak bilakabı İki Bölük". Yani geldikleri yer olan "Üç ayakta adlanan lakabı İki Bölük olan İzol kabilesinden Abdullah " denilmektedir.¹³⁷ Yine bu eserden edindiğimiz bilgiye göre 15 Ağustos 1931'de Erzincan valisi Ali Kemal tarafından kaleme alınan Erzincan Tarihi'nde Kalmamsır adlı bir Kürt veya Seyyidin, Horasan'dan gelip Dersim'in Kalmamsır köyünde oturduğunu ve bu köyde kızını yanındaki hizmetçisi Şeyh Hasan adlı bir adama verdiğin, Şeyh Hasan ile bu kızıdan türeyen yaklaşık elli kadar aşiretten birinin de İzollu Aşireti olduğu belirtilmiştir. Eserde bütün bu aşiretlerin Şeyh Hasanlı ve Dersimli olarak iki şubeye ayrıldığı, aşiretlerin bir çoğununu Kürt birkaçının Emevi soyundan, bazılarının da Seyyit olarak vasıflandırıldığı görülmektedir. Erzincan Tarihi'nde Hazollu olarak adı geçen İzollu Aşireti, Ali-Kemali tarafından, Mazgirt civarında oturan bir Kürt aşireti olarak nitelendirilmiştir. Ancak Fırat bu esere atıfta bulunarak İzollu Aşireti'nin direkt olarak Horasan'dan geldiğini ve Dersim dağlarına sığındığını, bu durumunda Alaaddin Keykubat

¹³⁷ FIRAT, M. Şerif, **Doğu İlleri Ve Varto Tarihi**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 5. Baskı, Ankara-1983, s. 76-77.

tarafından Derviş Beyazî adlı bir zata verilen ve Şarıkte ortaya çıkan secere ile ispatlandığını ileri sürmektedir. Çünkü ona göre aralarında İzollu Aşireti'nin bulunduğu elli kadar aşiretin Horasan'dan gelip Dersim dağlarına sığınan bir ev halkından türemesi akla uygun değildir. Yani bu aşiretler Fırat'a göre Dersim dağlarında ortaya çıkmayıp Horasan'dan birer aşiret olarak gelmişlerdir. Adı geçen şahıslar da Türk boylarından birisinin başı olabilir.¹³⁸ Gerçekten de Fırat'ın yorumu akla daha uygun gelmektedir. Bu aşiretlerin çeşitli dönemlerde Horasan'dan gelip Dersim dağlarına sığındıkları kabul edilebilir bir görüştür.

Aşiretin kökeni ile ilgili olarak bir diğer kaynakta ise Edip Yavuz, İzollu Aşireti'nin Hicri 1186 tarihinden öncede Urfa'da bulunana Milli Oymağı ile birlikte Urfa'da bulunduğunu, daha sonraları bunlardan bir kolun Elazığ'a geldiğini ve Baskil'in İzol köyüne adını verdikten sonra, Malatya'nın Besni Merkez ve Keysun bucaklarına yerleştiklerini belirtmiştir. Günümüzde Besni Malatya il sınırları içerisinde olmayıp Adıyaman'a bağlıdır. Edip Yavuz Erzincan Tarihi'nde Hazollu diye adlandırılan aynı oymağın bir bölümünün de Diyarbakır-Siverek ve Elazığ-Malatya arasında yerleştiğini belirtmiştir.¹³⁹ İzollu Aşiretinin kökeni ile ilgili olarak Orhan Türkdoğan ise, aşiretin kökenini, M.Şerif Fırat'ın Horsan'dan gelen ve Harzem Türklerinden olduğunu belirttiği, Hormek kabilesine bağlamaktadır.¹⁴⁰

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü arşivinde 142 numarada kayıtlı olan, miladi 1560 yılında yazılmış tahrir defterinde ise, Baskil'e bağlı İzollu köyünden bahsedilmektedir. O dönemde Malatya livasına bağlı bir nahiye olan Baskil bugün Elazığ'a bağlıdır. Vergi nüfusları ile ilgili bilgilerden bulunduğu bu kaynaktan İzollu köyünde, 355 erkek ve 213 hanenin bulunduğu anlaşılmaktadır.¹⁴¹

18.yy'da Osmanlı İmparatorluğu'nun konar-göçer unsurlara yönelik olarak yürüttüğü iskan politikası çerçevesinde, İzollu Aşireti'nin de belirli bir yere iskanın yapılmaya çalışıldığını görmekteyiz. Bu bilgileri içeren kayıtlarda İzollu Aşireti'nden, Erzurum'da

¹³⁸ FIRAT, M. Şerif, **A.g.e.**, s. 27-28.

¹³⁹ RİŞVANOĞLU, Mahmut; **Doğu Aşiretleri ve Emperyalizm**, Boğaziçi Yay., 4. Baskı, İstanbul-1992, s.152.

¹⁴⁰ TÜRKDOĞAN, Orhan; **Güney Doğu Kimliği Aşiret-Kültür-İnsan**, Alfa Yay., 2. Baskı, İstanbul-1998, s.61.

¹⁴¹ YINANÇ, R-ELİBÜYÜK, M; **Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)**, Gazi Üniversitesi Yay., No: 31, Ankara-1983, s.110.

yaylayıp, Diyarbakır’da kışlayan, Malatya’nın Çobaş nahiyesinde sakin İzollu Aşireti olarak bahsedilmektedir. Yine bu kayıtlardan İzollu Aşireti’nin 1719 yılında reayanın yollarını kesip hayvanlarını ve mallarını gasp, hatta bazı kişileri katletmeleri sebebiyle Rakka’da uygun bir yere iskan edilmeleri gerektiğinin emredildiğini öğrenmekteyiz. O dönemde Rakka bu tip davranışlarda bulunan aşiretlerin sürgün edildiği yerlerden birisidir. İzollu Aşireti 1766 yılında 1000 çadıra sahiptir.¹⁴²

Aşiret üyeleriyle yapmış olduğumuz görüşmelerde aşiretin kökenine dair ayrıntılı bilgiler elde edilememiştir. Genel olarak bildirildiği şekliyle kendilerinin, Urfa’dan geldiklerine dair bir kanı hakimdir. Aşiret mensupları Urfa’da ve Adıyaman’da aşiretin kollarının bulunduğunu ancak, onlarla herhangi bir temas halinde olmadıklarını, hatta bazı aşiret üyelerinin belirtilen yerlerdeki nüfuzlu aşiret mensuplarının çeşitli konularda kendilerine sahip çıkmadıklarını belirtmişlerdir.

2. Kale İlçesi Coğrafi Konumu

Çalışmamızda ele alıp incelediğimiz İzollu Aşireti, Doğu Anadolu bölgesi, Malatya ili, Kale ilçesi sınırları içerisinde ikamet etmektedir. İlçe 1990 Tarihinde kurulmuş olup, kuzeyinde Karakaya Baraj Gölü, güneyinde Pütürge ilçesi, batısında Malatya Merkez ve Battalgazi ilçeleri bulunmaktadır.

Malatya-Elazığ karayolunun 33. Kilometresinde kurulmuş olan Kale ilçesi, yaygın olarak “İzollu” diye bilinmektedir. İlçe adını Beydağı’nın kuzey yamacında bulunan, Karakaya Barajına 5 kilometre, Malatya-Elazığ karayoluna 4 kilometre uzaklıktaki, şu anda birkaç taş duvardan ibaret olan kaleden almıştır. Malatya Ovası’nın doğusunda Fırat Nehri’nin dar ve derin bir vadi meydana getirdiği Kömürhan köprüsüne kadar uzanan kesimdeki araziler İzollu (Kale) Ovası olarak isimlendirilmektedir. İlçe merkezi ve ilçeye bağlı yerleşim birimleri dağlarla çevrili bu ovanın dağ eteklerinde bulunmaktadır. İzollu ovasının çok büyük bir bölümünün baraj gölü altında kalmış olmasına rağmen Malatya’da yetiştirilen meyve ve sebzenin büyük bir bölümü yine bu ovadan sağlanmaktadır.

¹⁴² HALAÇOĞLU, Yusuf; **A.g.e.**, s. 114.

Çok eski bir yerleşim birimi olan ilçe, bugün bir bucak (Bağlıca) ve 18 köyden (Akça, Akuşağı, Bentköy, Çanakçı, Erdemli, Gülenköy, İkizpınar, Karaağaç, Karahüseyin, Kıyıcak, Kozluk, Salkımlı, Sarıot, Tepeköy, Uyanık, Uzunhüseyin, Yeniadamlar) oluşmaktadır. Kale ilçesinin ikametgaha göre toplam nüfusu 8470'tir.*

* Nüfus hakkında geniş bilgi için bakınız. Devlet İstatistik Enstitüsü; 1997 Genel Nüfus Tespiti İdari Bölünüş, D.İ.E. Yay., Ankara-1999, s.8.

3.Örneklem Grubun Demografik Özellikleri

3.1.Nüfus

Tablo 1. Hane Nüfusu *

I

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid üç	4	1,1	1,1	1,1
dört	42	11,8	11,8	13,0
beş	127	35,8	35,8	48,7
altı	65	18,3	18,3	67,0
yedi	51	14,4	14,4	81,4
sekiz+	66	18,6	18,6	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Örneklem grubu toplam 355 kişiden oluşmaktadır. Grubun üyesi olduğu hanelerin toplam nüfusu ise 2090 olup, ortalama hane nüfusu 5.88’dir. Örneklem grubumuzda yer alan aşiret mensuplarının yüzde 35.8’i beş kişilik, yüzde 18.6’sı sekiz, yüzde 18.3’ü ise altı kişilik ailelerden oluşmaktadır.(Tablo 1)

3.1.1.Yaş

TABLO 2. Görüşülenlerin Yaşı

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 18-29	77	21,7	21,7	21,7
30-39	159	44,8	44,8	66,5
40-49	86	24,2	24,2	90,7
50-59	33	9,3	9,3	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Görüşülen aşiret mensupları içerisinde “30-39” yaş diliminde yer alanlar yüzde 44.8 ile en büyük grubu oluştururken, “40-49” yaş dilimi yüzde 24.2 ile ikinci sırada yer almaktadır. “18-29” yaş diliminde yer alan aşiret mensuplarının örneklem grubumuz içerisindeki oranı yüzde 21.7, “50-59” yaş diliminde olanların oranı ise yüzde 9.3’tür.(Tablo 2)

* Tablolarda yer alan yabancı sözcüklerin Türkçe karşılıkları şunlardır: **Frequency:** Sayı, **Percent:** Yüzde, **Valid Percent:** Geçerli Yüzde, **Cumulative Percent:** Birikimli Yüzde, **Total:** Toplam, **Missing System:** Cevapsız.

3.1.2.Cinsiyet

Örneklem grubumuzun yüzde 84.5'i erkek aşiret mensuplarından oluşurken, yüzde 15.5'i kadın aşiret mensuplarından oluşmaktadır (Tablo 3). Görüşülen kadın aşiret mensuplarının azlığında etkili olan en önemli faktör, kadınların anket çalışmalarına katılmaktan çekinmeleri olmuştur. Hane içerisinde yapmış olduğumuz görüşmelerin bazılarında, erkek aşiret mensuplarından ailedeki kadınlarında anket çalışmasına katılmasını istediğimizde, “gerek yok”, “anlamazlar” gibi ifadelerle karşılaşmış bulunuyoruz.

TABLO 3. Görüşülenlerin Cinsiyeti

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
valid erkek	300	84,5	84,5	84,5
kadın	55	15,5	15,5	100,0
Total	355	100,0	100,0	

3.2.Aile

3.2.1.Aşiret Mensuplarının Medeni Hali

TABLO 4. Aşiret Mensubunun Medeni Hali

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
valid evli	313	88,2	88,2	88,2
bekar	42	11,8	11,8	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Örneklem grubumuzu aşiret mensuplarının medeni halleri açısından ele aldığımızda ise bu hususta oldukça homojen bir yapının hakim olduğunu görmekteyiz. Görüşülen aşiret mensuplarının yüzde 88.2'sinin medeni hali evli, yüzde 11.8'nin ise bekardır. Medeni hali dul ve boşanmış olan aşiret mensubuna rastlanmamıştır (Tablo 4). Özellikle boşanmış aşiret mensubunun bulunmayışı, aile kurumuna verilen önemin bir göstergesi olarak ele alındığında oldukça dikkat çekici bir noktayı oluşturmaktadır. Ancak bu husus da sosyal baskılarında etkin bir rol oynayabileceği göz ardı edilmemelidir.

3.2.2. Aile Nüfusu Ve Aile Tipi

Örneklem grubumuzu oluşturan aşiret mensuplarının ailelerinin yüzde 35.8 ile büyük bir çoğunluğunun beş kişilik ailelerden oluştuğunu daha önce Tablo 1’de göstermiştik. Yine bu tabloda aşiret mensuplarının ailelerinin sırasıyla sekiz(%18.6), altı(%18.3), yedi(%14.4), dört(%11.8) ve üç(%1.1) kişilik ailelerden oluştuğunu da göstermiş bulunuyoruz.(Tablo 1)

TABLO 5. AİLE İÇİNDE KALAN AKRABA

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid evet var	110	31,0	31,0	31,0
hayır yok	245	69,0	69,0	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Bir hanede kimlerin yaşadığı, aile tipi hakkında bize bilgi verir. Dede, nine veya bunlardan biri, anne, baba ve çocukların tümünün bir arada yaşadığı aile geniş aile olarak ele alındığında, örneklem grubumuzu oluşturan aşiret mensuplarının ailelerinin yüzde 69’unun çekirdek aile, yüzde 31’nin ise geniş aile tipinde olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim görüşülen aşiret mensuplarının yüzde 69’u ailelerinde anne, baba ve çocuklar dışında kalan akrabanın bulunmadığını beyan ederken, yüzde 31’i ise bulunduğunu beyan etmiştir (Tablo 5). Aile içerisinde kalan akrabaların ise ebeveynlere göre anne, baba veya çocukların eşleriyle onların çocukları olduğu gözlemlenmiştir.

TABLO 6. Fazla Çocuk Sahibi Olma Hakkındaki Düşünce

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid fazla çocuk daha fazla sosyal ve ekonomik güçtür	29	8,2	8,2	8,2
fazla çocuk çocuklar açısından sorun yaratır	165	46,5	46,5	54,6
çocuğu veren Allah rızkını da beraberinde verir	49	13,8	13,8	68,5
fazla çocuk fazla problem demektir	112	31,5	31,5	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Görüşülen aşiret mensuplarının fazla çocuk sahibi olma hususundaki tutumlarına baktığımızda ise, çocuğu sosyal ve ekonomik bir güç olarak görme anlayışının bulunmadığını dolayısıyla, fazla çocuğun gerek çocuklar, gerekse ebeveynler açısından bir takım sorunlar

yaratacağı düşüncesinin hakim bir kanı halini aldığını görmekteyiz. Bu sebeple aşiret mensuplarının sadece yüzde 8.2'si “daha fazla çocuk daha fazla sosyal ve ekonomik güçtür” görüşünü, yüzde 13.8'i ise “çocuğu veren Allah rızkını da beraberinde verir” görüşünü dile getirmiştir (Tablo 6). Fazla çocuk sahibi olma hususunda böyle bir tutumun, şehirli bazı kriterleri yansıttığı söylenebilir.

3.3. Eğitim

3.3.1. Aşiret Mensuplarının Eğitim Durumu

TABLO 7. Aşiret Mensubunun Eğitim Durumu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid okuma-yazma yok	8	2,3	2,3	2,3
okur yazar	46	13,0	13,0	15,2
ilkokul	124	34,9	34,9	50,1
ortaokul	90	25,4	25,4	75,5
lise	76	21,4	21,4	96,9
yüksekokul-fakülte	11	3,1	3,1	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Araştırmamızda örneklem grubumuzun en büyük oranını yüzde 34.9 ile ilkokul düzeyinde eğitim almış alanlar oluşturmaktadır. Daha sonra sırasıyla yüzde 25.4 ile ortaokul düzeyinde eğitim almış olanlar, yüzde 21.4 ile lise düzeyinde eğitim almış olanlar ve yüzde 13 ile de sadece okur-yazar olan aşiret mensupları gelmektedir. Yüksekokul-fakülte seviyesinde eğitim almış olanların oranı sadece yüzde 3.1'dir. Okuma-yazma bilmeyenlerin örneklem grubumuz içerisindeki oranı yüzde 2.3 ile en düşük seviyede kalmıştır. Aşiret mensuplarının eğitim durumu açısından belirli bir aralıkta toplanmış olduklarını söyleyebiliriz. Bu aralıkta ilkokul-ortaokul-lise eğitim seviyelerinden oluşmaktadır. Nitekim bu üç eğitim seviyesinin diğerlerinden kopma noktasında olduğunu görmekteyiz.

Örneklem grubumuzu oluşturan aşiret mensuplarının eğitim durumları ile cinsiyeti arasındaki ilişkiyi gösteren Tablo 8'e baktığımızda ise, eğitim düzeyinin kadınlarda erkeklere oranla daha düşük olduğunu görmekteyiz. Nitekim okuma-yazma bilmeyenlerin yüzde 87.5'i kadın aşiret mensuplarından oluşurken, yüzde 12.5 ise erkek aşiret mensuplarından oluşmaktadır. Bu husus örneklemimizi oluşturan aşiret mensuplarının kendi cinsiyet grupları açısından ele alındığında kadınların yüzde 12.7'sinin, erkeklerin ise yüzde 0.3'ünün okuma-

yazma bilmediği görülmektedir. Aşiret mensuplarının eğitim durumu ile cinsiyeti arasındaki ilişkiyi gösteren Tablo 8'e kadın ve erkeklerin daha çok hangi eğitim seviyelerinde toplandığını görecektir. Şekilde baktığımızda ise, kadınların yüzde 34.5'inin ilkököl, yüzde 30.9'unun sadece okur-yazar, yüzde 14.5'nin ortaokul, yüzde 7.3'nün ise lise seviyesinde eğitim aldığını görmekteyiz. Erkeklerde de en yüksek oran ilkököl düzeyinde eğitim almış olanlarda olurken(%35), ortaokul(%27.3) ve lise(%24) düzeyinde eğitim almış olanların oranlarında artış görülmektedir. Kadınlar arasında yüksekokul-fakülte düzeyinde eğitim almış aşiret mensubu bulunmazken, erkeklerin yüzde 3.7'si bu seviyede eğitim almıştır. (Tablo 8)

TABLO 8. AŞİRET MENSUBUNUN EĞİTİM DURUMU İLE CİNSİYETİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

			CİNSİYET		Total
			erkek	kadın	
EĞİTİM okuma-yazma yok	Count		1	7	8
	% within EĞİTİM		12,5%	87,5%	100,0%
okur yazar	Count		29	17	46
	% within EĞİTİM		63,0%	37,0%	100,0%
ilkokul	Count		105	19	124
	% within EĞİTİM		84,7%	15,3%	100,0%
ortaokul	Count		82	8	90
	% within EĞİTİM		91,1%	8,9%	100,0%
lise	Count		72	4	76
	% within EĞİTİM		94,7%	5,3%	100,0%
yüksekokul-fakülte	Count		11		11
	% within EĞİTİM		100,0%		100,0%
Total	Count		300	55	355
	% within EĞİTİM		84,5%	15,5%	100,0%
	Count		300	55	355
	% within CİNSİYET		100,0%	100,0%	100,0%

4. Aşiret Ailesi

4.1.Aile İçi İlişkiler

TABLO 9. EBEVEYNLERLE ÇOCUKLAR ARASINDAKİ ANLAŞMAZLIK KONULAR

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid anlaşmazlık yok	344	96,9	96,9	96,9
kılık kıyafet	6	1,7	1,7	98,6
kötü alışkanlıklar	5	1,4	1,4	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Örneklem grubumuzun aile içi ilişkilerinin tahliline, ebeveynler ile çocuklar arasındaki ilişkiyle başlamak doğru olacaktır. Aşiret ailesi içerisindeki ilişkileri, ebeveynler ile çocuklar arasında ki anlaşmazlık bakımından ele aldığımızda, örneklem grubumuz içerisine giren ailelerde, ebeveynler ile çocuklar arasında herhangi bir anlaşmazlık mevzuu olmayan ailelerin oranının (%96.9) oldukça yüksek olduğunu görmekteyiz. Bu durum aile büyüklerine karşı geleneksel saygı ve bağlılığın yeni kuşaklarda muhafaza edildiğini ve aşiret ailesinde kuşaklar arası bir çatışmanın yaşanmadığını göstermektedir. Çok küçük oranlarda kötü alışkanlıklar ve kılık kıyafet ile ilgili sorunların yaşandığı görülse de ciddi bir anlaşmazlık konusu bulunmamaktadır.(Tablo 9)

TABLO 10. AİLE İÇİNDE KARARLARIN ALINIŞ ŞEKLİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid bütün kararları baba alır	80	22,5	22,5	22,5
kararlar anneve baba tarafından alınır	40	11,3	11,3	33,8
aile hep birlikte karar verir	235	66,2	66,2	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Aile içi ilişkilere kararların alınış şekli açısından baktığımızda ise, örneklem grubumuzu oluşturan aşiret ailelerinin aile içi kararları almada istişareye dayalı bir sistemi oturttuğunu görmekteyiz. Aile içi kararların alınışında, aile bireylerinin tümünün karar mekanizmasının içerisinde yer aldığını beyan eden aşiret mensuplarının örneklem grubumuzun tamamı içerisinde ki oranı yüzde 66.2'dir. Aile içi kararların alınmasında,

kararların anne ve baba tarafından alındığını beyan edenlerin oranı ise yüzde 11.3'tür. Kararların anne ve baba tarafından birlikte alındığını beyan eden aşiret üyelerinin çok büyük bir kısmının çocuklarının küçük yaşlarda olduğu gözlemlenmiştir. Kararların sadece baba tarafından alındığını beyan eden aşiret üyelerinin örneklem grubumuz içerisindeki oranı ise yüzde 22.5' seviyesindedir(Tablo 10). Buradan yola çıkarak İzollu aşiretinde aile yapısının demokratik bir görünüm arz ettiği ve bireylerin aile içerisinde kendi kimlikleriyle aile içi kararlara etkide bulunduğu söylenebilir.

TABLO 11. MİRASIN ÇOCUKLAR ARASINDA PAYLAŞTIRILMASI

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kız ve erkekler eşit	100	28,2	28,2	28,2
erkek çocuklara fazla	6	1,7	1,7	29,9
kanunun düzenlediği şekilde	247	69,6	69,6	99,4
sadece erkek çocuklara	2	,6	,6	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Aile içi ilişkilerdeki bu demokratik tavır kız ve erkek çocuklara mirastan verilecek payların oranında da kendini göstermektedir. Kız ve erkek çocukların mirastan eşit olarak faydalanacaklarını beyan edenlerin örneklem grubumuz içerisindeki oranını “kız ve erkekler eşit” şeklinde cevap verenler ile “kanun düzenlediği şekilde” ifadesini tercih edenleri birlikte ele aldığımızda, bu oranın aslında yüzde 97.8 olduğu ortaya çıkmaktadır. Görüşülen aşiret mensupları arasında yüzde 69.6'lık bir bölümün kız ve erkek çocuklara verilecek pay hususunda “kanunun düzenlediği şekilde” ifadesini kullanarak cevap vermeleri kanuni düzenlemelerden haberdar olma özelliğini yansıtmaları bakımında önem arz eder. (Tablo 11)

TOBLO 12. KADIN ERKEK EŞİTLİĞİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kadınında erkeğinde üstün olduğu haller vardır	52	14,6	14,6	14,6
birbirine eşittir	262	73,8	73,8	88,5
kadın üstün	9	2,5	2,5	91,0
erkek üstün	32	9,0	9,0	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Aşiret ailesi içerisindeki ilişkiler, aile içerisinde kadının yeri ve önemi bakımından değerlendirildiğinde ise, kadın ve erkeğin eşit olduğu fikrinin yaygın bir kanı olduğunu görmekteyiz. Aşiret mensuplarının yüzde 73.8'i kadın ve erkeğin eşit olduğu yolunda görüş bildirmiştir. Aşiret üyelerinin sadece yüzde 9'u kadın erkek eşitliği ile ilgili olarak sorduğumuz soruya erkek üstün cevabını vermiştir. Hatta bazı aşiret üyeleri kadınında erkeğinde üstün olduğu hallerin bulunduğunu kabul etmiştir. Örneklem grubumuz içerisinde bu doğrultu da görüş bildirenlerin oranı ise yüzde 14.6'dır. Bu durum aşiret ailesinde erkeği üstün gören geleneksel bakış açısının değiştiğini göstermektedir. Kadın aile içerisinde önemli ölçüde itibar sahibidir. (Tablo 12)

TABLO 13. BAYANLARIN ÇALIŞMASI HAKKINDAKİ TUTUM

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ekonomik bağımsızlığını kazanmalı	8	2,3	2,3	2,3
aile ekonomisine katkı sağlayacak kendilerine uygun işlerde çalışabilirler	38	10,7	10,7	13,0
yüksek okul mezunu bayanların kendi branşlarında çalışması doğaldır	117	33,0	33,0	45,9
bayanlar çalışmamalıdır	192	54,1	54,1	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Kadın-erkek eşitliği hususundaki geleneksel bakışı açısının değişmesine rağmen kadınların çalışması ile ilgili olarak aşiret mensuplarına sorduğumuz soruya verilen cevaplar, geleneksel bakış açısının bu hususta mevcudiyetini koruduğunu ortaya koymaktadır. Aşiret mensuplarının yüzde 54.1'i kadınların çalışmaması gerektiğini beyan etmişlerdir. Bu soruya, kadınların aile ekonomisine katkı sağlayacak kendisine uygun işlerde çalışabilecekleri şeklinde cevap verenlerin(%10.7) büyük bir kısmının da bunu, tarlada çalışma şeklinde anladıklarını gözlemlenmiş bulunuyoruz. Kadınların çalışması hususunda ilgi çekici olan nokta, kadınların eğitim seviyesi ile çalışması arasında bir ilginin ortaya çıkmasıdır. Aşiret üyelerinden, yüksel okul mezunu kadınların kendi branşlarında çalışabileceğini belirtenler önemli bir orana sahiptir. Bu oran yüzde 33'tür. (Tablo 13)

4.2.Aşiret Ailesinin Kuruluşu

4.2.1.Ailede Evlilik Kararı Ve Eş Seçimi

Ailede evlilik kararında ve eş seçiminde son kararın kimin tarafından verildiğine göre evlenme kararı ve eş seçimi şu şekillerde sıralanabilir.¹⁴³

1.Evlenecek olan kız ve erkek adaylarının fikri sorulmadan tamamıyla kız ve erkek aileleri arasında evliliğin kararlaştırılması.

2.Evlenecek olan erkek veya kızın istekleri göz önünde bulundurularak ailelerin karşılıklı olarak evliliği kararlaştırması.

3.Eş seçimini gençlerin kendisinin yapması ve evlilik kararında ailelerin onayının alınması.

4.Ailelerin onayı alınmadan gençlerin evlilik kararını vermesi.

TABLO 14. EVLİLİKTE KARAR MERCİİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid yalnız kendim	13	3,7	4,2	4,2
anne-baba	158	44,5	50,5	54,6
anne-baba ve kendim	142	40,0	45,4	100,0
Total	313	88,2	100,0	
Missing System	42	11,8		
Total	355	100,0		

Örneklem grubumuzda ise, evlilik kararının alınmasında anne ve babanın karar mercii olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. Aşiret mensuplarının “eşinizle evlenirken evlilik kararını kim verdi?” sorusuna evli olan aşiret mensuplarından, anne ve babasının karar verdiğini belirtenlerin oranı yüzde 50.5, karar mekanizması içerisinde kendisinin de bulunduğunu belirtenlerin oranı yüzde 45.4’tür.. Evlilik kararını yalnız kendisinin verdiğini belirtenlerin evli aşiret mensupları içerisindeki oranı ise, yüzde 3.7’dir. Ancak, aile içi genel ilişkilerde olduğu gibi evlenme kararının verilmesinde de çocukların görüşlerinin önemli ölçüde dikkate alındığı dikkat çekmektedir. (Tablo 14)

¹⁴³ MERTER, Feridun; **A.g.e.**, s.,39.

TABLO 15. ERKEK ÇOCUĞUN EŞ SEÇİMİNDE ETKİLİ OLAN TARAF

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid yalnız kendisi	56	15,8	15,8	15,8
anne-baba	114	32,1	32,1	47,9
anne-baba ve kendisi	185	52,1	52,1	100,0
Total	355	100,0	100,0	

TABLO 16. KIZ ÇOCUĞUN EŞ SEÇİMİNDE ETKİLİ OLAN TARAF

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid yalnız kendisi	6	1,7	1,7	1,7
anne-baba	206	58,0	58,0	59,7
anne-baba ve kendisi	143	40,3	40,3	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Aşiret ailesinin eş seçimi ile ilgili tutumu ise, evlenecek olan tarafın kız veya erkek oluşuna göre değişmektedir. Aşiret ailesi erkek çocuğa evleneceği eşini seçmesi hususunda daha ılımlı davranırken, kız çocuklarının evleneceği eşini seçmesi hususunda geleneksel anlayışı sürdürmektedir. Kız çocuklarının eş seçiminde anne ve baba hakim konumdadır. Nitekim erkek çocuğun eşini bağımsız olarak seçebileceğini belirtenlerin örneklem grubumuz içerisindeki oranı yüzde 15.8 iken (Tablo 15), bu oran kız çocuklarında yüzde 1.7 (Tablo16) gibi çok düşük bir seviyede kalmıştır. Ayrıca örneklem grubumuz içerisinde, erkek çocuğun eş seçiminde etkili olması gereken tarafın sadece anne ve baba olması gerektiğini belirtenlerin oranı(%32.1) (Tablo 15), kız çocuğun eş seçiminde etkili olması gereken tarafın sadece anne ve baba olması gerektiğini belirtenlerin oranından(%58) (Tablo 16) daha düşüktür. Elde etmiş olduğumuz verilerde dikkat çeken nokta, verilen cevaplarda erkek çocuk söz konusu olduğunda cevapların “yalnız kendisi” ve “anne, baba ve kendisi” şıklarına doğru kaydığı görülürken, kız çocuk söz konusu olunca cevapların büyük bir kısmının “anne-baba” şıkkına doğru yönelmiş olmasıdır.(Tablo15-Tablo 16)

Eş seçimini din, milliyet ve aşiret gibi değişkenler açısından ele aldığımızda ise, din ve milliyet değişkenlerinin aşiret mensupları tarafından birlikte algılandığını görmekteyiz. Aşiret mensuplarından çocukların eş seçiminde aynı din ve milliyetten olma şartını arayanların oranı yüzde 79.7, aynı dinden olması yeterli diyenlerin oranı yüzde 14.9,

aşiretinden olması şart diyenlerin oranı yüzde 0.6, hiçbiri önemli değil diyenlerin oranı ise yüzde 4.8'dir. Bu durum aşiret bilincinin ailenin kuruluşunda etkili olmadığını göstermesi bakımından önemlidir.(Tablo 17)

TABLO 17. EŞ SEÇİMİNDE DİN MİLLİYET VE AŞİRET FAKTÖRLERİNİN ETKİSİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid aynı dinden olması yeterli	53	14,9	14,9	14,9
aynı din ve milliyetten olması şart	283	79,7	79,7	94,6
aşiretimden olması şart	2	,6	,6	95,2
hiçbiri önemli değil	17	4,8	4,8	100,0
Total	355	100,0	100,0	

4.2.2.Evlenmede Takip Edilen Usul Ve Akraba Evliliği

TABLO 18. EVLENMEDE TAKİP VEYA TERCİH EDİLEN USUL

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid görücü usulüyle	218	61,4	61,4	61,4
tanışıp görüşerek	131	36,9	36,9	98,3
kaçma veya kaçırma yoluyla	6	1,7	1,7	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Ülkemizde evlenecek olan kız ve erkek adayların birbirlerini görerek ve tanıyarak evlenmeleri şehirden kırsala doğru gidildikçe azalmaktadır. İzollu aşiretinde de evlenmede takip veya tercih edilen usule baktığımızda, görücü usulü ile evlenme şeklinin yüzde 61.4 ile hakim bir konumda olduğunu görmekteyiz(Tablo 18).

Evlenmede takip edilen veya tercih edilen usulü aşiret mensuplarının yaşlarıyla karşılaştırdığımızda, yaşlılardan gençlere doğru gidildikçe görücü usulüyle evlenme oranının düştüğünü, tanışıp görüşerek evlenme usulü oranının ise arttığını görmekteyiz. Gerek bekarlar tarafından tanışıp görüşerek evlenme usulünün tercih edilmesi gerekse yaşlılardan gençlere doğru gidildikçe tanışıp görüşerek evlenme usulünün artması genç

kuşaklarda, evlenmede usul açısından bir değişimin söz konusu olduğunu göstermektedir (Tablo 19).

BLO 19. YAŞ İLE EVLENMEDE TAKİP VEYA TERCİH EDİLEN USUL ARASINDAKİ İLİŞ

			Evlenmede takip veya tercih edilen usul			Total
			görücü usulüyle	tanışıp görüşerek	kaçma veya kaçırma yoluyla	
YAŞ	18-29	Count	16	58	3	77
		% within YAŞ	20,8%	75,3%	3,9%	100,0%
	30-39	Count	105	53	1	159
		% within YAŞ	66,0%	33,3%	,6%	100,0%
	40-49	Count	69	15	2	86
		% within YAŞ	80,2%	17,4%	2,3%	100,0%
	50-59	Count	28	5		33
		% within YAŞ	84,8%	15,2%		100,0%
Total		Count	218	131	6	355
		% within YAŞ	61,4%	36,9%	1,7%	100,0%

TABLO 20. YAŞ GRUPLARI İLE AKRABA EVLİLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

			Akraba evliliği		Total
			evet var	hayır yok	
YAŞ	18-29	Count	10	25	35
		% within YAŞ	28,6%	71,4%	100,0%
	30-39	Count	97	62	159
		% within YAŞ	61,0%	39,0%	100,0%
	40-49	Count	60	26	86
		% within YAŞ	69,8%	30,2%	100,0%
	50-59	Count	29	4	33
		% within YAŞ	87,9%	12,1%	100,0%
Total		Count	196	117	313
		% within YAŞ	62,6%	37,4%	100,0%

Aşiret ailesinin akraba evliliği hususundaki tutumuna baktığımızda ise, aşiret mensuplarının büyük bir kısmının (%62.6) eşiyle akraba olduğunu görmekteyiz. Akraba evliliğinin bu denli yaygın olması, evlenme esnasında yapılacak olan bir takım ağır masraflardan kurtulma, akrabalar arasında işbirliğini sağlama, evlilik yoluyla mirasın parçalamasını önleme gibi bir takım sebeplerle açıklanabileceği gibi, aşiret ailesinin evlilik hususunda geleneksel anlayışını sürdürmesi ile de açıklanabilir. Ancak bu hususta da genç kuşaklar söz konusu olunca bir değişimin olduğundan söz etmek mümkündür. Çünkü İzollu aşiretinde genç kuşaklara doğru gidildikçe akraba evliliği oranı düşmektedir (Tablo 20).

TABLO 21. BEKARLARIN AKRABA EVLİLİĞİ HAKKINDAKİ TUTUMU

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	akrabam ile evlenmem	32	9,0	76,2	76,2
	akraba evliliğine karşı değilim	10	2,8	23,8	100,0
	Total	42	11,8	100,0	
Missing	System	313	88,2		
Total		355	100,0		

Aynı şekilde bekarların akraba evliliği hususundaki tutumuna baktığımızda ise, akrabası ile evlenemeyeceğini belirtenlerin bekarlar içerisindeki oranı yüzde 76.2, akraba evliliğine karşı olmayanların oranı ise 23.8’dir. “Bekar iseniz bir akrabanız ile evlenme hususundaki tutumunuz ne olur?” şeklinde sormuş olduğumuz bu soruya, “mutlaka akraba ile evlenilmelidir.” şeklinde görüş bildiren hiç olmamıştır. Bu durum genç kuşaklara doğru akraba evliliği oranının düştüğü ve bununla ilgili tutumun değiştiği şeklindeki görüşümüzü desteklemektedir. (Tablo 21)

4.2.3.Nikah

Evlenmek isteyen kadın ve erkeğin bu isteğini belirtilmesi ve belirtilen isteğin tasdik edilmesi olarak kabul edebileceğimiz nikah, ailenin kuruluşu için gerekli olan unsurlardan biridir. Ülkemizde 1926 tarihli Türk Medeni Kanununu, evlenmek üzere niyetlerini açıklayan kadın ve erkeğin birleşmesine resmi olarak hukuki bir zemin kazandırmıştır. Ancak ülkemizde resmi nikahın yanı sıra, dini bir takım temelleri olduğuna inanılan ve geleneksel bir hal almış dini nikah uygulaması da bulunmaktadır.

İmam nikahı olarak isimlendirilen dini nikah uygulamasının yaygınlık oranı, bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre değişmektedir. Sosyo-ekonomik olarak gelişmiş bölgelerden, orta derecede ve az gelişmiş bölgelere doğru gidildikçe imam nikahı ile kurulmuş olan evliliklerin oranı artmaktadır.¹⁴⁴

Günümüzden hukuki açıdan ailenin kuruluş esaslarında önemli sayılabilecek değişimler meydana geldiği söylenebilir. Bu doğrultuda özellikle kırsal alanlarda dahi dini nikah oranının düştüğü görülmektedir.

¹⁴⁴ SERİM Timur; **Türkiye’de Aile Yapısı**, Hacettepe Üniversitesi Yay., No.: D-15, Ankara-1972, s.91.

TABLO 22. ÖNCELİKLİ NİKAH TÜRÜ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid dini nikah	81	22,8	22,8	22,8
resmi nikah	8	2,3	2,3	25,1
her ikisinde şart	266	74,9	74,9	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Ailenin kuruluşundaki bu tipten bir değişimin aşiret ailelerindeki durumuna görebilmek için İzollu aşireti mensuplarına “size göre hangi nikah türü önceliklidir?” şeklinde bir soru yönelttik. Aşiret mensuplarının yüzde 74.9’u hem dini hem de resmi nikahın şart olduğunu belirtirken, yüzde 22.8’i dini nikahın öncelikli olduğunu belirtmiştir. Resmi nikaha öncelik verenlerin oranı ise, yüzde 2.3 seviyesinde kalmıştır. (Tablo 22). Elde etmiş olduğumuz bu veriler dini nikahın geçerliliğini yitirip resmi nikahın işlerlik kazandığını göstermeyip değişimin, her iki nikah türünün birlikte algılanmasıyla meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Yani dini nikahla beraber resmi nikahında yapılması gerektiği düşüncesi yaygın bir hal almıştır.

4.3. Akrabalık İlişkileri

TABLO 23. AKRABALARLA OLAN İLİŞKİLERİN SIKLIK DERECEİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid sık sık	87	24,5	24,5	24,5
normal	220	62,0	62,0	86,5
seyrek	48	13,5	13,5	100,0
Total	355	100,0	100,0	

TABLO 24. İYİ VE KÖTÜ GÜNLERDE KARŞILIKSIZ YARDIM ALINAN YER

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid sadece aile efradından	33	9,3	9,3	9,3
yakın akrabalarından	207	58,3	58,3	67,6
bütün aşiret mensuplarından	2	,6	,6	68,2
hiç kimseden	113	31,8	31,8	100,0
Total	355	100,0	100,0	

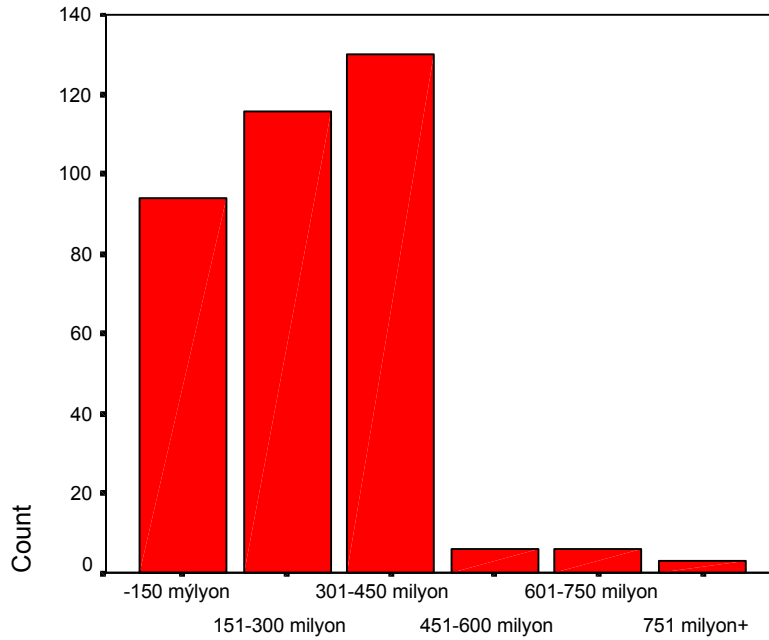
İzollu aşireti mensuplarının akrabalarıyla olan ilişkilerinin sıklık derecesine baktığımızda, akrabalık ilişkilerinin üst düzeyde olmasa da normal bir seviyede sürdüğünü görmekteyiz. Nitekim elde edilen bulgular, akrabalarıyla olan ilişkilerinin sıklık derecesi normal olan aşiret mensuplarının örneklem grubumuz içerisinde ki oranını yüzde 62 olarak ortaya koyarken, akrabalarıyla olan ilişkilerinin çok sıkı olduğunu belirtenlerin oranını yüzde 24.5, seyrek olduğunu belirtenlerin oranını ise yüzde 13.5 olarak ortaya koymaktadır (Tablo 23). Cemaatvari ilişkilerin üst seviyede olması beklenen aşiret ailesinin akrabalık ilişkilerinin tahlilinde daha verimli sonuçlar alabilmek için aşiret mensuplarına “nişan, düğün, ölüm vb.. iyi ve kötü günlerde karşılıksız yardım alır mısınız?” şeklinde yönelttiğimiz soruya aldığımız cevaplardan, iyi ve kötü günde karşılıksız yardım alınan yerin büyük bir oranda(%58.3) yakın akrabalar olduğu görülmüştür. Sadece aile efradından karşılıksız yardım aldığını belirtenlerin oranı ise yüzde 9.3’tür. Burada esas dikkati çeken nokta, hiç kimseden karşılıksız yardım almadığını belirtenlerin oranının(%31.8) dikkate değer ölçüde yüksek, aşiret mensupları arasındaki böyle bir dayanışmanın ise yok denecek kadar az (%0.6) olmasıdır(Tablo 24). Bu husus örneklem grubumuz arasında bir aşiret dayanışmasının kaybolmaya yüz tuttuğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

5.Ekonomik Yapı

5.1.Gelir Seviyesi Ve Mesleki Durum

5.1.1.Gelir Seviyesi

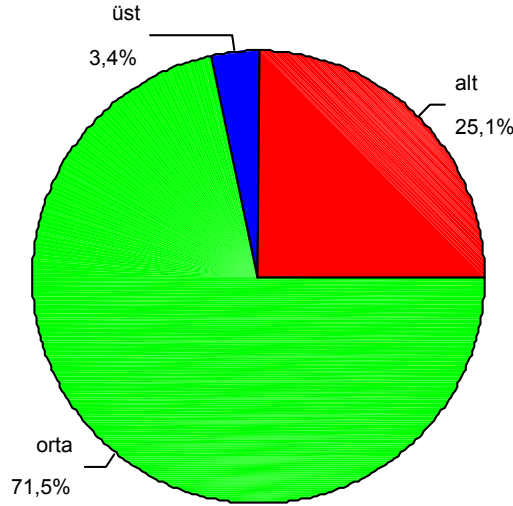
Grafik 1. Gelir Seviyesi

Örneklem grubumuzun yüzde 26.5'i 150 milyonun altında gelir seviyesinde, yüzde 32.7'si 151–300 milyon aralığındaki gelir seviyesinde, yüzde 36.6'sı 301-450 milyon aralığındaki gelir seviyesinde yüzde 1.7'si 451-600, yüzde 1.7'si 601-750 ve yüzde 0.8'si 751 milyon ve üstü gelir seviyesindedir. Elde ettiğimiz bu veriler ışığında gelir seviyesindeki yoğunluğun, 451-600 milyon aralığındaki gelir seviyesinin altında toplandığını söyleyebiliriz. Bu durum İzollu aşiretine mensup ailelerin gelir bakımından ortalama bir yaşam standardına sahip olduklarını göstermektedir. (Grafik 1)

5.1.1.1.Sosyal Tabaka

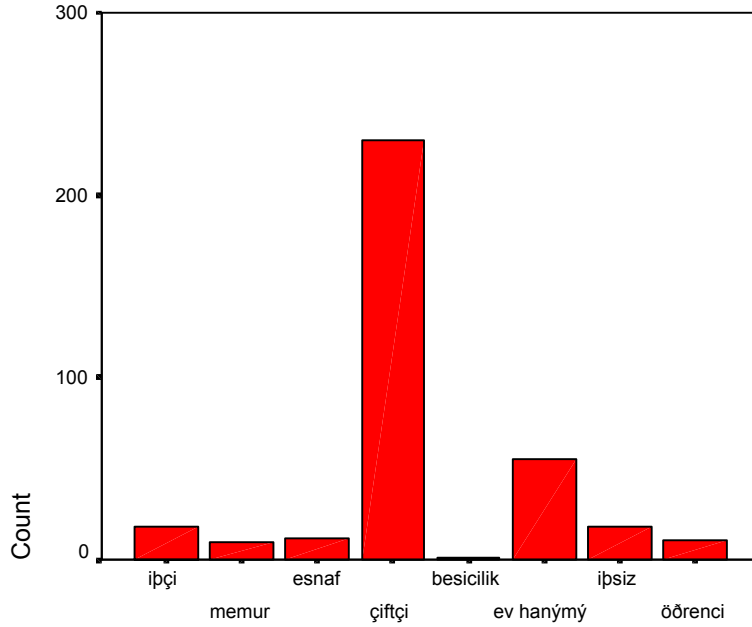
Grafik 2. Sosyal Tabaka

İzollu Aşireti mensuplarına “ailenizi sosyal ve ekonomik bakımdan hangi tabakadan görüyorsunuz?” şeklinde yönelttiğimiz soruya aldığımız cevaplardan, aşiret mensuplarının yüzde 25.1’inin kendini alt tabakada, yüzde 71.5’inin kendini orta tabakada, yüzde 3.4’ünün ise ailelerini üst tabakada gördüğü tespit edilmiştir. Her ne kadar aylık gelir, tüketim eğilimi, yaşama alışkanlıkları ve tasarruf gibi kriterler sosyal tabakayı belirlemede esas ise de, kişinin ailesini veya kendisini hangi tabakada hissettiği de önemlidir. Örneklem grubumuz içerisinde kendisini orta tabakaya mensup hissedenlerin oranının yüksek oluşu, örneklem grubumuzun benzer yaşam standartlarına sahip insanlardan oluştuğunu göstermektedir. Ayrıca benzer yaşam standartlarına sahip insanların bulunduğu bir yerde insanların kendilerini bir üst tabakada hissetmeleri de olası bir sonuçtur. (Grafik 2)

5.1.2.Mesleki Durum

Grafik 3. Meslekler

Aşiret mensuplarının mesleki durumları incelendiğinde mesleği çiftçi olanların oranının oldukça yüksek olduğunu görmekteyiz. Bu durumun yerleşik tarım hayatına dayalı bir iktisadi yapının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte örneklem grubumuzda her hangi bir mesleki farklılaşmadan da söz etmekte mümkün değildir. Toprağa yerleşmenin bir sonucu olarak aşiret mensuplarından hiç birisi mesleğini göçerlik olarak belirtmemiştir. Şehirle olan münasebetlerin etkisiyle küçük oranlarda kamu kurum ve kuruluşlarında ücretli olarak çalışan işçi ve memurlara da rastlamaktayız. Yerleşik düzende hayvancılık yapmanın yolu olarak besicilikle uğraşan sadece bir aşiret üyesi bulunmaktadır. Bunların dışında aşiretin yaşadığı ilçedeki bir takım ihtiyaçları karşılamak üzere bakkal, fırın, tamirhane vb.. işlerle uğraşan bir esnaf grubu görülmektedir. (Grafik 3)

5.2.Üretim Yapısı

İzollu aşiretinde ekonomik hayat dolayısıyla üretim yapısı tarıma dayalıdır. Tarıma dayalı bu yapının tahıl üretiminden ziyade meyve üretimine yönelik olduğu gözlemlenmiştir. Meyve üretimi ise tek tip meyve üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu da kayısıcılıktır. Aşiretin bulunduğu yörenin, Malatya'nın daha bir çok yerinde olduğu gibi kayısı yetiştiriciliğine uygun olması kayısı yetiştiriciliğinin yaygınlığında etkili olmaktadır. Üretimin ise küçük aile işletmeleri şeklinde örgütlendiğini müşahade etmiş bulunuyoruz. Örneklem grubumuzu oluşturan aşiret mensupları bazı modern tarım imkanlarından da faydalanmaktadır. İlaçlama teçhizatı ve traktör kullanımı bunlar arasındadır.

Aşiret iktisadi yapısındaki hakim üretim tarzı olan kayısıcılık, aşiret mensuplarının şehirle olan ilişkilerini önemli ölçüde etkilemektedir. Pazar imkanlarının şehirde olması, aşiretin gerek şehirle gerekse Malatya dışındaki pazarlarla olan ilişkilerini artırmış, dolayısıyla aşiret mensuplarının daha büyük yerleşim birimleriyle olan temasları sonucu aşiretin dışarıya açılımını sağlamıştır.

TABLO 25. GELİRLERİN ELDE EDİLİŞ ŞEKLİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid tarımsal	308	86,8	86,8	86,8
hayvancılık	6	1,7	1,7	88,5
imalat ve üretime yönelik işletme.	1	,3	,3	88,7
bakkal , fırın, tamirhane v.b.	10	2,8	2,8	91,5
mevsimlik tarım işçiliği	3	,8	,8	92,4
tarım dışı işçilik	17	4,8	4,8	97,2
kamuda çalışma	10	2,8	2,8	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Tarıma dayalı bu yapı, aşiret ailelerinin gelirlerinin elde ediliş şeklini gösteren Tablo 25'de net olarak görülebilmektedir. Elde edilen bulgular, aile gelirinin tarımsal faaliyetlerden elde edildiğini beyan edenlerin örneklem grubu içerisindeki oranını yüzde 86.8 olarak ortaya koymaktadır. (Tablo 25)

TABLO 26. TOPRAK SAHİPLİĞİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid evet	311	87,6	87,6	87,6
hayır	44	12,4	12,4	100,0
Total	355	100,0	100,0	

TABLO 27. SAHİP OLUNAN TOPRAK MİKTARI

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1-50	253	71,3	81,4	81,4
51-100	48	13,5	15,4	96,8
101+	10	2,8	3,2	100,0
Total	311	87,6	100,0	
Missing System	44	12,4		
Total	355	100,0		

Üretimin tarıma dayalı olması, toprak mülkiyeti hususunu da ele alıp incelemeyi gerekli kılmaktadır. Yörenin coğrafi şartlarını ve daha önceden müşahade ettiğimiz ekonomik yapıyı dikkate alarak toprak mülkiyetinin incelenebilmesi için dört ayrı kategori belirlemiş bulunuyoruz. Bunlar topraksızlar, 1-50 dönüm arasında toprağa sahip olanlar, 51-100 dönüm arasında toprağa sahip olanlar ile 101 dönüm ve üzerinde toprağa sahip olanlardır. Söz konusu tasnif ele alınarak İzollu Aşireti mensuplarının meskun bulundukları Kale ilçesindeki toprak sahipliği ile ilgili elde etmiş olduğumuz verilere bakıldığında aşiret mensuplarının yüzde 87,6'sının belirli bir miktarda toprak sahibi olduğu görülmektedir(Tablo 26). Toprak sahiplerinin yüzde 81,4'ü 1-50 dönüm arasında, yüzde 15,4'ü ise 51-100 dönüm arasında toprağa sahiptir. 101 dönüm ve üzerinde toprağa sahip olanların örneklem grubumuz içerisindeki oranı sadece yüzde 3,2'dir(Tablo 27). Buradan hareketle büyük topraklara sahip ağa veya aşiret reisi gibi kimselerin bulunmadığını da söyleyebiliriz. Zaten aşiret üyeleri ile yapmış olduğumuz görüşmelerde ağa veya aşiret reisi gibi büyük ekonomik güce sahip kimselerin bulunmadığını müşahade etmiş bulunuyoruz. Aşiret üyeleri bu tip kimselerin çok önceleri kaybolduğunu belirtmişlerdir.

TABLO 28. GELİR GETİRMEME YÖNELİK**EV İÇİ ÜRETİM YAPMA DURUMU**

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid evet yapmaktayız	69	19,4	19,4	19,4
hayır yapmamaktayız	286	80,6	80,6	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Aşiret ailelerinden gelir getirmeye yönelik olarak ev içi üretim yapanların örneklem grubumuz içerisindeki oranı yüzde 19.4, yapmayanların oranı ise yüzde 80.6'tır. Ev içi üretim yapan ailelerin düşük gelir seviyesinde olduğu, büyük veya küçük baş hayvanlara sahip oldukları dolayısıyla, gelir getirmeye yönelik evi içi üretiminde süt, yoğurt, peynir gibi hayvansal gıdaları üretme ve bunlardan gelir elde etme gibi hususiyetlere sahip olduğunu gözlemlemiş bulunuyoruz. Ancak, aşiret ailelerinin büyük bir çoğunluğu, büyük baş veya küçük baş hayvana sahip olmasına rağmen bu tip üretimde bulunmamaktadır.

5.3. Tüketim Ve Tasarruf Eğilimi

Tüketim ve tasarruf eğilimi üzerinde iktisadi gelir seviyesi büyük ölçüde etkili olmakla beraber, içerisinde yaşanan toplumun yapısından kaynaklanan sosyal özelliklerde etkili olmaktadır. Örneklem grubumuzun benzer yaşam standartlarına sahip olması itibarıyla gerek tüketim gerekse tasarruf eğilimleri açısından aşiret mensupları arasında benzer davranışların sergilediğini görmekteyiz.

TABLO 29. YILLIK TEMEL İHTİYAÇ MADDELERİNİ ÜRETEBİLME SEVİYESİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid tamamını üretebiliyoruz	12	3,4	3,4	3,4
büyük bir bölümünü üretebiliyoruz	285	80,3	80,3	83,7
çok küçük bir bölümünü üretebiliyoruz	38	10,7	10,7	94,4
temel ihtiyaç maddelerinin tamamını dışardan temin ediyoruz	20	5,6	5,6	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Aşiret mensupları tüketim ihtiyaçlarını geniş ölçüde kendi ürettikleri ile karşılama çabası içerisindeyler. Yıllık temel ihtiyaç maddelerini üretebilme seviyesini gösteren Tablo29, aşiret ailelerinin yüzde 80.3'ünün yıllık temel ihtiyaç maddelerinin büyük bir bölümünü üretebildiğini göstermektedir (Tablo 29). Kendi tüketimleri için yapmış oldukları bu üretimin çok büyük bir bölümünün, yiyecek maddelerin üretimine yönelik olduğunu gözlemlemiş bulunuyoruz.

3LO 30. AİLELERİN AİT OLDUĞU TABAKA İLE İHTİYAÇLARINI KARŞILADIĞI YER ARASINDA İLİŞKİ

			İhtiyaçların karşılandığı yer			Total
			köydeki veya ilçedeki bakkal v.b.'den	şehirdeki bakkal v.b.'den	şehirdeki büyük alış-veriş merkezlerinden	
TABAKA	alt	Count	84	5		89
		% within TABAKA	94,4%	5,6%		100,0%
	orta	Count	15	207	32	254
		% within TABAKA	5,9%	81,5%	12,6%	100,0%
	üst	Count		1	11	12
		% within TABAKA		8,3%	91,7%	100,0%
Total		Count	99	213	43	355
		% within TABAKA	27,9%	60,0%	12,1%	100,0%

Aileler üretmediği ya da üretemeyeceği ihtiyaç maddelerini ise büyük oranda (%60) şehirdeki bakkal, manav, market vb.. den karşılamaktadırlar. Ancak bu durum ailelerin ait oldukları tabakaya göre değişiklik göstermektedir. Alt tabakadaki aşiret aileleri üretmediği ya da üretemediği ihtiyaç maddelerini çok büyük bir oranda köydeki veya ilçedeki bakkal, market gibi yerlerden karşılarlarken(%94.4), çok küçük bir kesimi de(%5.6) bu ihtiyaçlarını şehirdeki bakkal, market vb.. den karşılamaktadır. Orta tabakada bulunan aileler ise alt tabakadaki ailelerin tersine bu ihtiyaçlarını şehirdeki bakkal, manav, market vb.den karşılamaktadırlar(%81.5). Orta tabakadakilerin bir bölümü(%12.6) ise alt tabakada hiç görülmeyen bir şekilde ihtiyaçlarını şehirdeki büyük alış-veriş merkezlerinden karşılamaktadırlar. Yine orta tabakada da ihtiyaçlarını köyden sağlayan aşiret aileleri bulunmaktadır(%5.9). Üst tabakadaki aileler ise bu ihtiyaçlarını yüzde 91.7 gibi yüksek bir seviyede şehirdeki büyük alış-veriş merkezlerinden karşılamaktadırlar. Üst tabakada

ihtiyaçlarını köyde veya ilçede karşılayan aile bulunmamaktadır (Tablo 30). Bu durum aşiret ailelerinin tüketim tarzının ait oldukları tabakaya göre şekillendiğini göstermektedir. İmkanlar nispetinde ihtiyaçlarını kendi üretimleriyle karşılamaya çalışan aileler tamamıyla kendi ürettiklerini tüketmek isteğinde değillerdir.

TABLO 31. AŞİRET MENSUPLARININ GELECEĞE YÖNELİK İSTEKLERİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid iyi bir iş	61	17,2	17,2	17,2
daha çok gelir	24	6,8	6,8	23,9
sosyal güvence	86	24,2	24,2	48,2
çocukların geleceğini sağlamak	118	33,2	33,2	81,4
sağlık	31	8,7	8,7	90,1
daha samimi				
komşuluk ve arkadaşlık	4	1,1	1,1	91,3
zengin olmak	22	6,2	6,2	97,5
şehirde yaşamak	9	2,5	2,5	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Aşiret mensuplarının geleceğe yönelik istekleri ise çocukların geleceğini sağlama(%33.2), sosyal güvence(%24.2) ve iyi bir iş(%17.2) noktalarında toplandığını görmekteyiz(Tablo 31). Burada etkili olan faktörlerin aşiret ailelerinin sosyal güvenceden yoksun olması, gelirlerinin yıldan yıla değişiklik göstermesi ve dolayısıyla gelecek endişesiyle dolu olmaları gibi faktörlerin etkisi altında şekillendiğini söyleyebiliriz.

TABLO 32. TASARRUFLARI DEĞERLENDİRME ŞEKLİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid gayri menkul olarak	118	33,2	33,2	33,2
hayvan olarak	10	2,8	2,8	36,1
ev ini döşeyerek	18	5,1	5,1	41,1
dövizle yatırarak	74	20,8	20,8	62,0
altın olarak	20	5,6	5,6	67,6
oto. olarak	30	8,5	8,5	76,1
iş kurarak	68	19,2	19,2	95,2
toprak olarak	17	4,8	4,8	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Aşiret mensuplarının tasarruf eğilimine, tasarruflarını değerlendirme açısından baktığımızda ise tasarrufların değerlendirilmesi hususunda üç değerlendirme şekli ön plana çıkmaktadır. Bunlar gayri menkul alma, dövize yatırma ve iş kurma şeklindedir. Tarıma dayalı bir ekonomik yapının hakim olmasına rağmen tasarruflarını toprak alarak değerlendirmek isteyenlerin örneklem grubu içerisindeki oranı (%4.8) çok düşüktür. Hayvancılığın neredeyse tamamıyla kaybolduğunu, tasarruflarını hayvan alarak değerlendirmek isteyenlerin diğer tasarruf grupları içerisinde en düşük seviyede(%2.8) kalmasıyla da görebilmekteyiz(Tablo 32). Aşiret mensuplarının tasarruflarını değerlendirme şeklinde ortaya çıkan ilgi çekici sonuç tarıma dayalı bir ekonomik yapının hakim olmasına rağmen aşiret mensuplarının toprak alma hususunda menfi bir tutum içerisinde olmalarıdır. Tasarruflarını değerlendirme şeklinde daha çok şehirli kriterlere göre görüş bildirmişlerdir.

TABLO 33. ZENGİNLİĞİN GÖSTERGESİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid büyük bir hayvan sürüsü	14	3,9	3,9	3,9
geniş topraklar	33	9,3	9,3	13,2
fabrika sahibi olma	219	61,7	61,7	74,9
gayri menkullerin çokluğu	89	25,1	25,1	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Tasarrufları değerlendirme şeklinde ortaya çıkan bu şehirli özellik aşiret mensuplarının zenginliğin kaynağını belirleme hususundaki görüşlerinde de kendini göstermektedir. Aşiret mensuplarına “size göre zenginliğin göstergesi aşağıdakilerden hangisidir?” şeklinde sorduğumuz soruya alınan cevaplar bunu ortaya koymaktadır. Aşiret mensuplarından yüzde 61.7’si zenginliğin kaynağını bir fabrika sahibi olmada, yüzde 25.1’i gayri menkullerin çokluğunda, yüzde 9.3’ü geniş topraklara sahip olmada, yüzde 3.9’u ise büyük bir hayvan sürüsüne sahip olmada görmektedir(Tablo 33). Görüldüğü üzere burada da zenginliğin kaynağı şehir ortamına göre değerlendirilmektedir. Bu durum aşiretin şehirle bütünleşme yolunda olduğunu ve bunu büyük ölçüde gerçekleştirdiğini göstermektedir.

5.4.Ekonomik Açıdan Şehir İle Olan İlişkiler

TABLO 34. EKONOMİK AÇIDAN ŞEHİRLE OLAN İLİŞKİLERİN DERECEİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ekonomik açıdan şehirle hiçbir bağı olmayan sadece elde ettiği mal veya ürünleri şehirde paraya dönüştüren	43	12,1	12,1	12,1
hem şehirle hem oturduğu yerle ilişkileri olan	148	41,7	41,7	53,8
geçimini şehirde sağlayan	156	43,9	43,9	97,7
Total	8	2,3	2,3	100,0
	355	100,0	100,0	

Aşiret ailelerin ekonomik açıdan şehirle olan ilişkilerinin seviyesini gösteren tablo 34 incelendiğinde aşiret mensuplarının büyük bir çoğunluğunun (%87.9) ekonomik açıdan, bir şekilde şehir ile ilişkisi olduğunu görmekteyiz. Ekonomik açıdan şehir ile hiçbir ilişkisi bulunmayanların örneklem grubumuz içerisindeki oranı ise yüzde 12.1'dir. Ekonomik açıdan şehirle ilişkilerinin bulunduğunu beyan edenlerin bu denli yüksek bir oranda olmasında, kayısı üretimine dayalı tarımsal faaliyetlerin pazar imkanlarının şehirde olması, aşiret mensuplarının bazılarının şehirde gelir getirici bir takım işlerle uğraşması, yine bazı aşiret mensuplarının şehirdeki kamu kurum ve kuruluşlarında çalışması, şehrin yakınlığı ve ulaşım imkanlarının bol olması gibi faktörler etkili olmaktadır.

Ekonomik açıdan şehirle olan ilişkiler üzerinde aşiret ailelerinin gelirlerini elde ediş şekli önemli ölçüde etkili olmaktadır. Tablo 35 incelendiğinde böyle bir ilişkinin varlığı kendini göstermektedir. Tablo 35'e, geliri elde etme şekli ile ekonomik açıdan şehirle olan ilişkinin hangi noktada toplandığı şeklinde bakacak olursak, gelirlerini büyük oranda tarımsal faaliyetlerden elde eden ailelerin ekonomik açıdan şehirle olan ilişkisi ürünlerini şehirde paraya dönüştürme noktasında, gelirlerini büyük oranda imalat ve üretime yönelik işletmeden elde eden aşiret ailesinin ekonomik açıdan şehir ile olan ilişkisi hem şehirle hem oturduğu yer ile ilişkili olma noktasında, yine gelirlerinin büyük bir bölümünü ticaret, mevsimlik tarım işçiliği, tarım dışı işçilik yoluyla elde edenlerinde hem şehirle hem oturduğu yer ile ekonomik açıdan şehirle ilişkili olma noktasında toplandığını görürüz.

Gelirlerinin büyük bir bölümünü kamu kurum ve kuruluşlarında çalışma yoluyla elde edenler ise şehirde çalışıyor olmaları itibariyle , ekonomik açıdan şehirle olan ilişkilerinin geçimini tamamen şehirde sağlıyor şeklinde olması beklenirken, bu şekilde gelirlerini büyük bir bölümünü elde edenlerde hem şehirle hem oturduğu yerle ekonomik açıdan ilişkili olma oranın yüksek çıkışı, aynı zamanda sahip oldukları topraklardan da gelir elde ediyor olmalarıyla açıklanabilir. Nitekim bu grubun hepsinin belirli bir toprağa sahip olduğu gözlemlenmiştir. (Tablo 35)

TABLO 35. GELİRLERİN ELDE EDİLİŞ ŞEKLİ İLE EKONOMİK AÇIDAN ŞEHİRLE OLAN İLİŞKİLERİN DERECESESİ ARASINDA Kİ İLİŞKİ

			Ekonomik açıdan şehirle olan ilişkilerin derecesi				Total
			ekonomik açıdan şehirle hiçbir bağı olmayan	sadece elde ettiği mal veya ürünleri şehirde paraya dönüştüren	hem şehirle hem oturduğu yerle ilişkileri olan	geçimini şehirde sağlayan	
Gelirlerin elde ediliş şekli	tarımsal	Count % within GELIORN	40 13,0%	144 46,8%	121 39,3%	3 1,0%	308 100,0%
	hayvancılık	Count % within GELIORN		3 50,0%	3 50,0%		6 100,0%
	imalat ve üretime yönelik işletme.	Count % within GELIORN			1 100,0%		1 100,0%
	bakka , fırın, tamirhane v.b.	Count % within GELIORN	2 20,0%		7 70,0%	1 10,0%	10 100,0%
	mevsimlik tarım işçiliği	Count % within GELIORN	1 33,3%		2 66,7%		3 100,0%
	tarım dışı işçilik	Count % within GELIORN		1 5,9%	16 94,1%		17 100,0%
	kamuda çalışma	Count % within GELIORN			6 60,0%	4 40,0%	10 100,0%
	Total	Count % within GELIORN	43 12,1%	148 41,7%	156 43,9%	8 2,3%	355 100,0%

6. Tutum Ve Davranışlar Açısından Şehirlileşme Ve Aşiret

Aşiret sosyal yapısındaki değişimin göstergeleri olarak ele aldığımız şehre özgü tutum ve davranışların tahliline geçmeden önce şehir, şehirleşme ve şehirlileşme kavramları üzerinde durmak gerekir.

Şehir insanların yerleşimi ile ilgili bir kavram olduğu gibi onların hayat tarzların tesbit etmede de yardımcı olan bir kavramdır. Sosyal bilimlerde kullanılan diğer bir çok

kavramda olduğu gibi, şehir hususunda da şehrin bütün yönlerini ihtiva eden genel- geçer bir tanım yapılmış değildir. Şehrin değişik yönlerini ele alarak yapılmış bir çok tarif vardır. Sosyolojik olarak yapılmış ilk şehir tanımı Rene Maunier' e aittir. Ona göre bir şehrin tanımının ancak bütün şehir tiplerinde bulunan niteliklere dayandığı ve mümkün olduğu kadar değişmeyen unsurları içinde aldığı takdirde sosyolojik olması mümkündür. Şehrin iç yapısına göre yapılacak bir tanımın bu esaslara uygun olacağını belirtir. Maunier'e göre şehir; "nüfusa oranla coğrafi temeli dar olan ve aileler, meslek grupları, sosyal sınıflar, mezhepler vs. gibi çeşitli heterojen grupları içine alan karmaşık bir yerleşme grubudur."¹⁴⁵

Şehrin siyasi, fiziki ve fonksiyonel açılardan incelenmesi mümkündür. Siyasi açıdan şehirler, belirli idari sınırlar içerisinde hizmet gören yönetimlere sahip birimlerdir. Fiziki açıdan şehirler, farklı amaçlar için kullanılan çok sayıdaki binalar ile insanların ulaşımını sağlayan yollardan oluşur. Fonksiyonel açıdan şehir ise, ekonomik sosyal ve kültürel faaliyetlerin, aktivitelerin gerçekleştirildiği yerleşim birimidir.¹⁴⁶ Şehrin bu ve benzeri yönlerini ele alarak yapılmış bir çok tanım bulunmaktadır. Ancak çalışmamızın amacı itibariyle bu tanımları vermektense, çalışmamızda esas aldığımız şehir tanımını vermek yeterli olacaktır. Bu bağlamda şehri " sanayi, ticaret, hizmet gibi ekonomik etkinlikleri olan, tarımsal ürünlerde dahil olmak üzere her türlü ürünün dağıtıldığı, sınırları belirlenmiş bir alanda yoğunlaşmış nüfusun sosyal bakımdan tabakalaştığı, mesleki rollerin artarak farklılaştığı, dikey ve yatay hareketliliğin yaygın olduğu, çeşitli sosyal grupları barındıran, sivil toplum örgütlerinin etkinliğinin gittikçe arttığı, merkezi ve yerel yönetimi temsil eden yönetsel kurumların bulunduğu, yerel, bölgesel ya da uluslar arası ilişki ağlarına sahip heterojen bir toplum"¹⁴⁷ olarak tarif edebiliriz.

Goldthorpe'a göre insanoğlunun gıda ihtiyacını garantiye almayı başardığı andan itibaren başlayan şehirleşme,¹⁴⁸ herhangi bir yerleşmeyi sadece fizik ve ekonomik bir yapı haline getirmekle kalmayıp, ayrıca kendine has bir yaşama tarzı da yaratmaktadır.¹⁴⁹ Dar

¹⁴⁵ BAL, Hüseyin; **Kent Sosyolojisi**, Turhan Kitapevi Yay., Ankara-1999, s. 20-21.

¹⁴⁶ İSPİR, Eyüp; **Şehirleşme ve Meseleleri**, Gazi Büro Yay., 2. Baskı, Ankara-1991, s.5.

¹⁴⁷ BAL, Hüseyin; **A.g.e.**, s.23

¹⁴⁸ SEZAL, İhsan; **Şehirleşme**, Ağaç Yay., İstanbul-1992, s.24.

¹⁴⁹ KORKMAZ, Abdullah; **Şehirleşme ve Suç(Malatya Araştırması 1981-1985)**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul-1988, s.6.

anlamda şehir sayısının ve şehir nüfusunun artması olarak tarif edebileceğimiz şehirleşme, daha geniş manada sanayileşmeye ve iktisadi gelişmeye paralel olarak şehir sayısının artması ve mevcut şehirlerin büyümesi sonucunu doğuran toplum yapısında artan oranda örgütleşme, iş bölümü ve şehirlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi süreci¹⁵⁰ olarak tarif edilebilir.

Şehirleşme süreci, şehirdeki doğum ve ölüm oranları arasında mevcut farkla değil, fakat şehre göçün şehirlerden dışarıya göçe oranla daha fazla oluşu ile açıklanabilecek bir olaydır. Bu bağlamda şehirleşmenin sebeplerini nüfusu şehre iten ve nüfusu şehre çeken faktörler olarak iki grupta toplayabiliriz.¹⁵¹ Şehre göçün temel sebebine baktığımızda, şehirlerin iş gücü ihtiyacını karşılamaktan ziyade köyde geçinememekten kaynaklandığını görmekteyiz. Toprakların tarıma elverişsiz hale gelmesi, verim düşüklüğü, gelir yetersizliği, iklim şartların elverişsizliği, tarımda makinalaşma nüfusu şehre iten faktörlerin başında gelmektedir. Ayrıca açık işsizliğin yanı sıra gizli işsizliğinde söz konusu sebeplerden dolayı açık hale gelerek şehirlere göçü doğurduğunu belirtmek gerekir. Köy nüfusundaki artışa rağmen, işin verimliliğinin düşüklüğü ve toprak azlığı da insanları şehre göçerek iş bulmaya sevk etmektedir.¹⁵²

Nüfusu şehre çeken faktörler ise şehrin çekici özelliklerinden kaynaklanmaktadır. İş imkanlarının varlığı, daha iyi yaşama imkanları, daha iyi eğitim imkanları, şehrin temin ettiği değişik sosyo-kültürel imkanlardan faydalanma isteği şehri cazip hale getirmektedir. Ulaşım ve haberleşme araçlarının insanları şehir hayatı hakkında bilgi sahibi yapması da şehrin cazibesini öğretici yönde etkisi olmaktadır.¹⁵³

Şehir ve şehirleşme kavramlarının bu kısa izahını yaptıktan sonra çalışmamız açısından birinci derecede önem taşıyan şehirlileşme kavramına geçebiliriz.

“Kimlikel bir görünümü içeren, değerlerdeki, davranış kalıplarındaki, toplumsal pratiklerdeki ve gündelik yaşam alanındaki özgül bir bireyleşmeyi ve belli özelliklerle

¹⁵⁰ KELEŞ, Ruşen; **100 Soruda Türkiye’de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu**, Gerçek Yay., 3.Baskı, İstanbul-1972, s.6.

¹⁵¹ KORKMAZ, Abdullah; **A.g.e.**, s.6.

¹⁵² CANBAY, TATAR, Hüsnîye; **A.g.e.**, s.82.

¹⁵³ **A.g.e.**, s.83.

donanmış bir birey tipini ifade eden şehirleşme”¹⁵⁴, şehirleşme süreci sonunda ortaya çıkmaktadır. Böylece şehirleşme, bir anlamda toplum üyelerinin örgütler yoluyla formel yaşama alışmaları, birey-örgüt ilişkisinin yerini örgüt-örgüt ilişkisinin olması böylece bireyin , diğer örgütlerin karşısında güçlenmesi , bireylerin, örgütsel yaşamın gerektirdiği bilgi ve diğer becerilerle (mal ve hizmet, öğretim teknikleri vs.) donanması ve şehre özgü ilke değer ve amaçları benimsemiş olması olarak tanımlanmaktadır.¹⁵⁵

Şehirleşme süreci genel olarak ekonomik ve sosyal olarak iki süreç halinde ele alınmaktadır Buna göre ekonomik açıdan şehirleşme, bireylerin geçimlerini tamamen şehirde veya şehre özgü işlerde sağlıyor olması, sosyal açıdan şehirleşme ise, kır kökenli insanların, türlü konularda şehirlere özgü tutum ve davranış biçimlerini, maddi ve manevi değer yargılarını benimsemesi manasına gelmektedir.¹⁵⁶

Bu bağlamda şehirleşme, bireyin yeniden sosyalizasyonu olarak nitelendirebilir. Sosyalizasyon öncelikle, bireyin içinde bulunduğu sosyal grubun ve giderek toplumun değer-norm sistemini, davranış kalıplarını içselleştirmesidir. Sonuçta genel bir şehirli insan tipi ortaya çıksa da esas olarak zamana, topluma ve şehre bağlı olarak gerçekleşen bir şehirleşme süreci ve bunun sonucunda kabul gören bir insan prototipi oluşur.¹⁵⁷

Şehirleşmenin çalışmamız açısından önemi, bu sürecin sadece şehre göç eden insanlar üzerinde etkili olmadığı noktasında ortaya çıkmaktadır. Louis Wirth bu konuda, şehirleşmeyi bir yaşam biçimi ve bu yaşam biçiminin de sadece irili ufaklı şehirlerde oturan kişilerle sınırlı olmadığını belirtmiştir. Ona göre şehirlerin etkisi çok daha uzaklarda oturan insanlara kadar uzanır.¹⁵⁸ Çalışmamızda şehirleşme, şehirli yaşam biçiminin, tutum ve davranışların, şehirde oturmayanlara olan etkileri bakımından ele alınmıştır.

¹⁵⁴ GENÇ, Ernur; **A.g.m.**, s.313.

¹⁵⁵ EROL, M.-v.d.; “Kentsel Bütünleşme Üzerinde Köy-Kent Farklılaşması ve Aile Kurumunun Etkileri (Sivas Örneği)”, **II. Ulusal Sosyoloji Kongresi (Toplum ve Göç)**, D.İ.E. Yay., No.: 2046, Ankara-1997, s.342.

¹⁵⁶ KARTAL, S. Kemal; **Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme**, Adım Yay., 2. Baskı, Ankara-1992, s.50-52.

¹⁵⁷ BAL, Hüseyin; **A.g.e.**, s.35.

¹⁵⁸ GIDDENS, Anthony; **Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım**, Çev.: M. Ruhi Esengün-İsmail Öğretir, Birey Yay., 4. Baskı, İstanbul-1997, s.95-96.

6.1.Şehir Hayatına Bakış ve Şehir İle Olan İlişkiler

6.1.1.Şehir Hayatına Bakış

Aşiret mensuplarının şehir hayatına bakışını üç aşamada incelemiş bulunuyoruz. Bu doğrultuda ilk olarak, aşiret mensuplarının şehir hayatının imkanları ile ilgili düşüncelerini, daha sonra aşiret mensupların şehir hayatının problemlerine dair görüşlerini, üçüncü ve son aşama olarak da örneklem grubumuzun ilk iki aşamada ki fikirlerinin bir ürünü olarak ele alabileceğimiz, aşiret mensuplarının şehirde oturma isteğini yorumlamaya çalıştık.

TABLO 36. GELİR SEVİYESİ İLE ŞEHİR HAYATINI İMKANLARINDAN EN ÖNEMLİSİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

			Şehir hayatının imkanları					Total
			tüketim kolaylıkları	sağlık hizmetleri	eğitim hizmetleri	iş imkanları	daha geniş bir çevre , renkli bir hayat	
Gelir seviyesi	-150 milyon	Count % within GELİR	5 5,3%	25 26,6%	11 11,7%	43 45,7%	10 10,6%	94 100,0%
	151-300 milyon	Count % within GELİR	3 2,6%	10 8,6%	19 16,4%	82 70,7%	2 1,7%	116 100,0%
	301-450 milyon	Count % within GELİR	6 4,6%	14 10,8%	16 12,3%	75 57,7%	19 14,6%	130 100,0%
	451-600 milyon	Count % within GELİR		3 50,0%		1 16,7%	2 33,3%	6 100,0%
	601-750 milyon	Count % within GELİR	2 33,3%		1 16,7%		3 50,0%	6 100,0%
	751 milyon+	Count % within GELİR			1 33,3%		2 66,7%	3 100,0%
	Total	Count % within GELİR	16 4,5%	52 14,6%	48 13,5%	201 56,6%	38 10,7%	355 100,0%

Örneklem grubumuzun şehir hayatının imkanları ile ilgili görüşlerine baktığımızda, aşiret mensuplarının şehir hayatının imkanlarından en önemlisi olarak, çoğunlukla (%56.6) şehrin iş imkanlarını ön plana çıkardığını görmekteyiz. Daha sonra sırasıyla sağlık hizmetleri (% 14.6), eğitim hizmetleri (%13.5), geniş bir çevre ve renkli bir hayat (%10.7), son olarak da tüketim kolaylıkları (%4.5) gelmektedir. Bu durum aşiret mensuplarının şehir hayatını iktisadi yönüyle ele aldıklarını göstermektedir. Böyle bir sonucun ortaya çıkışında ekonomik seviyenin etkili olması muhtemeldir. Ancak Tablo 36 aşiret ailelerinin, gelir düzeyiyle şehir hayatının imkanlarından en önemlisi ile ilgili görüşlerini, birinci planda en çok hangisine

önem verdikleri noktasında netleştirirken, şehir hayatının imkanları olarak gösterilen ikinci ve üçüncü hususların pek net olarak ortaya çıkmadığını göstermektedir. (Tablo 36)

TABLO 37. ŞEHİR HAYATININ EN ÖNEMLİ PROBLEMİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid trafik	8	2,3	2,3	2,3
çevre kirliliği	22	6,2	6,2	8,5
mekan darlığı	18	5,1	5,1	13,5
tabii ortam yokluğu	53	14,9	14,9	28,5
ahlaki yozlaşma	254	71,5	71,5	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Aşiret mensuplarının şehir hayatının problemlerine dair görüşlerinin ise tek bir nokta da toplandığını söyleyebiliriz. Örneklem grubumuz büyük bir çoğunlukla (%71.5) şehir hayatının en önemli problemini ahlaki yozlaşma olarak görmektedir. Tabii ortam yokluğunu şehir hayatının en önemli problemi olarak görenlerin oranı ise yüzde 14.9’ dur. Daha sonra sırasıyla çevre kirliliği (%6.2), mekan darlığı (%5.1) ve trafik problemi (%2.3) şehir hayatının en önemli problemleri olarak algılanmaktadır. Bu durum aşiret mensuplarının şehir hayatının fizik unsurlarından kaynaklanan sorunlardan çok şehrin sosyal çevresinden kaynaklanan bir takım problemleri ön plana çıkardığını gösterir. (Tablo 37)

TABLO 38. SÜREKLİ ŞEHİRDE OTURMA İSTEĞİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid sürekli şehirde oturmak isteyen	146	41,1	41,1	41,1
sürekli şehirde oturmak istemeyen	209	58,9	58,9	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Şehir hayatını, imkanları bakımından iktisadi yönden, problemleri bakımından ise daha çok şehrin sosyal çevresi açısından değerlendiren aşiret mensuplarının şehirde oturma isteğine baktığımızda ise, şehirde sürekli oturmak istemeyenlerin oranının (%58.9), şehirde sürekli oturmak isteyenlerin oranından (%41.1) daha fazla olduğunu görmekteyiz(Tablo 38). Burada dikkat edilmesi gereken husus, şehirde sürekli oturma isteğinin ölçülmüş olmasıdır.

Şehirde sürekli oturmak istemeyenlerin bazılarının şehirde evlerinin bulunduğunu, dönem dönem şehirde oturduklarını görüşmelerimiz esnasında gözlemlemiş bulunuyoruz. Bu durum, sürekli şehirde oturmak isteyenlerin oranının da azımsanamayacak ölçüde olduğu dikkate alınırsa, aşiret mensuplarının şehirde oturma isteği hususunda tamamiyle menfi bir tutum içerisinde olmadıklarını gösterir. Aşiret mensuplarının şehir hayatına olan bakışlarını izah ettikten sonra , şehirle olan ilişkilerinin tahliline geçebiliriz.

6.1.2.Şehir İle Olan İlişkiler

TABLO 39. AŞİRET MENSUPLARININ ŞEHİRE GİTME SIKLIĞI

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid her gün	33	9,3	9,3	9,3
bir kaç günde bir	30	8,5	8,5	17,7
haftada bir	141	39,7	39,7	57,5
bir kaç haftada bir	86	24,2	24,2	81,7
ayda bir	55	15,5	15,5	97,2
yılda bir	10	2,8	2,8	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Aşiret üyelerinin şehre gitme sıklıklarını incelediğimizde, haftada bir ve haftada birden daha kısa zaman aralıklarında şehre gidenlerin oranın (% 57.5), birkaç haftada bir ve daha uzun zaman aralıklarında şehre gidenlerin oranından (%42.5) daha fazla olduğunu görmekteyiz. (Tablo 39)

Aşiret mensuplarının şehre gitme sebeplerine baktığımızda ise , örneklem grubumuzu oluşturan kimselerin daha çok (%46.5) akraba ziyareti ve gezinti gibi sebeplerden dolayı şehre gittiğini görmekteyiz. Daha çok alış - veriş sebebiyle şehre gittiğini belirtenlerin oranı ise yüzde 17.5'dir. Daha sonra sırasıyla ürünleri pazarlama (%16.3) şehirde çalışma (%7.9), sağlık (%5.9), eğitim (% 3.4), resmi makamlarla olan işleri dolayısıyla şehre gittiğini belirtenler (%0.6) gelmektedir. Örneklem grubumuz içerisinde şehre sadece işi olduğu zaman gittiğini belirtenlerin oranı ise yüzde ikidir. (Tablo 40)

Bu doğrultuda, aşiret mensuplarının şehre gitme sebeplerinin, sadece iktisadi faktörlerle karakterize edilmiş olmadığını söyleyebiliriz. Aşiret mensuplarının çok büyük bir bölümünün şehirde oturan akrabalarının bulunması ve şehrin çeşitli

imkanlarından faydalanma isteği ile bu imkanları kullanma , şehre gitme sebepleri üzerinde etkili olmaktadır. Bu faktör şehir ile olan ilişkilerinin sıklığını artırmaktadır. Ancak, ilçeden şehre doğru olan göçler üzerinde, ekonomik sebeplerin büyük oranda etkili olduğu görülmektedir.

TABLO 40. AŞİRET MENSUPLARININ ŞEHİRE GİTME SEBEPLERİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid sağlık	21	5,9	5,9	5,9
akraba ziyareti gezinti	165	46,5	46,5	52,4
şehirde çalışma	28	7,9	7,9	60,3
eğitim	12	3,4	3,4	63,7
alış veriş	62	17,5	17,5	81,1
ürünleri pazarlama	58	16,3	16,3	97,5
resmi makamlarla olan işler	2	,6	,6	98,0
işi olunca	7	2,0	2,0	100,0
Total	355	100,0	100,0	

TABLO 41. İLÇEDEN ŞEHİRE DOĞRU YAŞANAN GÖÇÜN SEBEPLERİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ilçedeki eğitim imkanlarının yetersizliği	1	,3	,3	,3
ilçedeki sağlık imkanlarının yetersizliği	1	,3	,3	,6
şehir hayatının çekiciliği	3	,8	,8	1,4
ekonomik sebepler	350	98,6	98,6	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Nitekim elde edilen veriler, ilçeden şehre doğru yaşanan göçlerin en önemli sebebini ekonomik zorunluluklar olarak ortaya koymaktadır (Tablo 41). Aşiret mensupları bu göç olayının Malatya il merkezine olduğu gibi daha büyük yerleşim birimlerine doğru yaşandığını da bildirmişlerdir. Özellikle İstanbul'a olan göçlerin çok fazla olduğu, yapmış olduğumuz görüşmelerde aşiret mensupları tarafından dile getirilmiştir.

6.2.Şehre Özgü Tutum Ve Davranışlar

Aşiret sosyal yapısındaki değişimin birer yansıması olarak ele aldığımız şehre özgü tutum ve davranışlara, araştırmamızın diğer bölümlerinde ve alt başlıklarında da yeri geldikçe değinmeyi uygun bulduğumuzdan burada sadece belirli kriterlere göre tutum ve davranışları değerlendirmiş bulunuyoruz. İncelemeye tabii tutulan tutum ve davranışlar, aşiret mensuplarının eğitim hususundaki tutum ve davranışları, sendika-dernek-kooperatif üyeliği, yararlanılan bilgi kaynakları, anlaşmazlıkların çözümü ve anlaşmaların yapılış şekli hakkındaki tutum ve davranışlardır. Bu başlık altında son olarak da aşiret üyelerinin şehirliler ile kendileri arasında fark görüp görmediğini tahlil edeceğiz.

6.2.1.Eğitim

TABLO 42. AŞİRET MENSUPLARININ YAŞLARI İLE EĞİTİM DURUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

			Eğitim seviyesi						Total
			okuma-yazma yok	okur yazar	illkokul	ortaokul	lise	yüksekok ul-fakülte	
YAŞ	18-29	Count			17	23	26	11	77
		% within YAŞ			22,1%	29,9%	33,8%	14,3%	100,0%
	30-39	Count	6	18	50	47	38		159
		% within YAŞ	3,8%	11,3%	31,4%	29,6%	23,9%		100,0%
	40-49	Count	2	20	32	20	12		86
		% within YAŞ	2,3%	23,3%	37,2%	23,3%	14,0%		100,0%
	50-59	Count		8	25				33
		% within YAŞ		24,2%	75,8%				100,0%
	Total	Count	8	46	124	90	76	11	355
		% within YAŞ	2,3%	13,0%	34,9%	25,4%	21,4%	3,1%	100,0%

Örneklem grubumuzun yaşları ile eğitim durumları arasındaki ilişkiye baktığımızda, gençlerden yaşlılara doğru gidildikçe bir önceki yaş grubunun eğitim seviyesinin, bir sonraki yaş grubunun eğitim seviyesine göre daha yüksek olduğunu görmekteyiz. 18-29 yaş aralığındaki aşiret mensuplarının çoğunluğu (% 33.8) lise düzeyinde eğitim alırken, diğer yaş gruplarında çoğunluk ilk okul düzeyinde eğitim almıştır. Ayrıca yüksek okul fakülte düzeyinde öğrenim görmüş veya öğrenimlerine devam edenlere sadece 18-29 yaş aralığındaki aşiret üyelerinde rastlamaktayız. Bu durum genç kuşaklara doğru gidildikçe eğitime olan talebin arttığını göstermektedir. (Tablo 42)

TABLO 43. AŞİRET MENSUPLARINI EĞİTİMDEN BEKLENTİLERİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid iş imkanı	28	7,9	7,9	7,9
bilgi beceri ve kabiliyetleri geliştirme	31	8,7	8,7	16,6
toplum içinde saygınlık	150	42,3	42,3	58,9
ülke sorunlarına çözüm üretme	119	33,5	33,5	92,4
hiç bir beklentisi olmayan	27	7,6	7,6	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Örneklem grubumuzun eğitimden beklentisini ise büyük oranda (%42.3) toplum içerisinde saygın bir yer edinme amacı karakterize etmektedir. Eğitimden beklentisini ülke sorunlarına çözüm üretme olarak belirleyen aşiret mensuplarının örneklem grubumuz içerisindeki oranı yüzde 33.5 olurken, eğitimden beklentisini bilgi beceri ve kabiliyetlerini geliştirme olarak ifade edenlerin oranı yüzde 8.7, iş imkanı olarak ifade edenlerin oranı yüzde 7.9, eğitimden hiçbir beklentisi olmayanların oranı ise yüzde 7.6'dır(Tablo 43). Aşiret mensuplarının çoğunluğunun, mevcut eğitim durumundan daha üst seviyede eğitim alma isteğinde oluşunu gözlemlemiş olmamız, eğitimin sosyal statü belirleyici olma yönünü, eğitimden beklentisini ifade ederken, toplum içerisinde saygın bir yer edinme şeklinde dile getirmiş olması gibi hususlar, örneklem grubumuzun eğitim ile ilgili tutumlarında olumlu bir tablo ortaya koyduğunu gösterir.

Eğitim hususunda kız çocuklarının okutulma arzusunun kentlerden kırsal alana doğru girdikçe azaldığı görülmektedir.¹⁵⁹ Bu bakımdan kız çocuklarının okutulma arzusu bir tutum değişikliği olarak şehre özgü tutum ve davranışlar açısından değerlendirilebilir.¹⁶⁰

¹⁵⁹ GÖKÇE, Birsen, **Gecekondu Gençliği**, Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara-1976, s.91.

¹⁶⁰ ŞENTÜRK, Ünal; **Göç ve Kentleşme (Malatya Örneği)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya-1999, s.175

TABLO 44. KIZ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid dini eğitim almaları yeterlidir	8	2,3	2,3	2,3
ilköğretimi tamamlamaları yeterlidir	126	35,5	35,5	37,7
liseyi bitirmeleri yeterlidir	42	11,8	11,8	49,6
üniversite dahil öğrenimlerini sürdürmelidirler	179	50,4	50,4	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Elde edilen bulgular aşiret mensuplarının büyük bir çoğunluğunun (% 97.7) kız çocuklarını okutma isteğinde olduğunu göstermiştir. Kız çocuklarının eğitimi hususunda örneklem grubumuzun yüzde 50.4'ü kız çocuklarının üniversite dahil öğrenimlerini sürdürmesi gerektiğini, yüzde 35.5'i ilköğretimi tamamlamalarının yeterli olacağı görüşünde, yüzde 11.8'i ise kız çocuklarının liseyi bitirmesinin yeterli olacağı görüşündedir. Örneklem grubumuzun yüzde 2.3 gibi düşük bir bölümü de kız çocuklarının sadece dini eğitim almalarını yeterli bulmuştur. Kız çocuklarının ilköğretimi veya liseyi bitirmeleri yeterlidir diyenlerin büyük bir çoğunluğunun, ekonomik imkanlarının belirttikleri yere kadar yeterli olabileceğini beyan ettiklerini gözlemlemiş bulunuyoruz. Ortaya çıkan bu tablo, günümüz şartlarına aşiret üyelerinin eğitime olan taleplerinde herhangi bir cinsiyet ayrımına gitmediklerini gösterir. (Tablo 44)

6.2.2.Sendika-Dernek-Kooperatif Üyeliği

Modernleşme bakışı açısından beklenti, birey üzerindeki cemaat baskısının kalkmasıyla, bireyin yeni dayanışma noktaları arayacağı yönündedir.¹⁶¹ Bu bağlamda şehir mekanında bulunan sendika, dernek v.b. kuruluşların modern dayanışma işlevini yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Bu tipten modern kurumlara üyelik ve bu kurumları kullanma

¹⁶¹GÖKÇE, Birsan-v.d.; **Gecekonduarda Aileler Arası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü**, Başbakanlık Kadın Ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yay., Ankara-1993, s.314.

bir şehirlileşme eğilimi veya şehre özgü tutum ve davranışlardan biri olarak değerlendirilebilir.

TABLO 45. SENDİKA-DERNEK-KOOPERATİF ÜYELİĞİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid sendika	2	,6	,6	,6
dernek	19	5,4	5,4	5,9
kooperatif	24	6,8	6,8	12,7
hiçbiri	310	87,3	87,3	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Elde edilen bulgular örneklem grubumuzun sendika, dernek, kooperatif üyeliği açısından çok düşük bir düzeyde kaldığını göstermektedir. Bu durum aşiret mensuplarının geleneksel dayanışma şekillerinin dışında yeni dayanışma noktalarına doğru yönelmediğini, bu hususta, şehre özgü tutum ve davranışı sergileyemediklerini göstermektedir.(Tablo 45)

6.2.3.Yararlanılan Bilgi Kaynakları

Örneklem grubumuz yararlandığı bilgi kaynağı açısından değerlendirildiğinde ise, aşiret mensuplarının büyük bir çoğunluğunun bilgi kaynağı olarak kitle-iletişim araçlarını seçtiğini görmekteyiz. Ancak kitle-iletişim araçlarında televizyon lehine büyük bir kopma söz konusudur. En çok yararlanılan bilgi kaynağı olan televizyon sadece kitle-iletişim araçları arasında değil, diğer bütün bilgi kaynakları arasında da en çok yararlanılan bilgi kaynağı olarak dikkat çekmektedir. Kitle-iletişim araçları arasında ikinci derecede faydalanılan kaynak ise yüzde 9.3 ile gazetedir. Örneklem grubumuzun tamamı içerisinde kendisinden en çok yararlanılan bilgi kaynağı televizyon olurken, televizyonu yüzde 25.9 ile aşiret üyelerinin komşuları izlemektedir. (Tablo 46)

Yararlanılan bilgi kaynağı hususunda kitle–iletişim araçlarının ön plana çıkışını şehre özgü bir davranış olarak ele aldığımızda, aşiret mensuplarının böyle bir tutum sergilediklerini söyleyebiliriz. Ancak televizyon lehine bir kopmanın oluşu, diğer kitle–iletişim araçlarından bilgi kaynağı olarak yararlanmanın çok düşük seviyelerde kalması bu hususta kesin bir yargıya varmamızı engellemektedir. Aşiret mensupları arasında en çok

yararlanılan bilgi kaynağının kitle-iletişim araçları olması sebebiyle televizyon izleme ve gazete okuma sıklıkları ile televizyonda en çok izlenen program ve gazete tercihinde en çok etkili olan faktörleri incelememiz gerekir.

TABLO 46. YARARLANILAN BİLGİ KAYNAĞI

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid arkadaşlar	18	5,1	5,1	5,1
komşular	92	25,9	25,9	31,0
kitaplar	4	1,1	1,1	32,1
dergiler	6	1,7	1,7	33,8
gazeteler	33	9,3	9,3	43,1
televizyon	177	49,9	49,9	93,0
radio	1	,3	,3	93,2
aile efradı	2	,6	,6	93,8
imam	12	3,4	3,4	97,2
bilene	10	2,8	2,8	100,0
Total	355	100,0	100,0	

TABLO 47. TV İZLEME SIKLIĞI

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid boş zamanlarını büyük ölçüde tv başında geçiren	47	13,2	13,2	13,2
bazı programları takip eden	298	83,9	83,9	97,2
hiç izlemeyen	10	2,8	2,8	100,0
Total	355	100,0	100,0	

TABLO 48. TV' DE EN ÇOK TAKİP EDİLEN PROGRAM

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid haber proramları	168	47,3	47,3	47,3
müzik magazin programları	21	5,9	5,9	53,2
sinema ve diziler	40	11,3	11,3	64,5
belgeseller	27	7,6	7,6	72,1
dini ve ahlaki programlar	15	4,2	4,2	76,3
spor pragramları	20	5,6	5,6	82,0
açık oturum ve tartışma programları	54	15,2	15,2	97,2
hiç izlemeyenler	10	2,8	2,8	100,0
Total	355	100,0	100,0	

TABLO 49. GAZETE OKUMA SIKLIĞI

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid her gün	35	9,9	9,9	9,9
ara sıra	245	69,0	69,0	78,9
hiç okumayan	75	21,1	21,1	100,0
Total	355	100,0	100,0	

TABLO 50. GAZETE TERCİHİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖR

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid tarafsızlık	181	51,0	51,0	51,0
siyasi görüşe uygunluk	68	19,2	19,2	70,1
dini makale ve yazıların ağırlıklı olması	18	5,1	5,1	75,2
spor, sineme, magazin, haberlerinin ve resimlerinin çokluğu	13	3,7	3,7	78,9
gazete okumayan	75	21,1	21,1	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Televizyon izleme sıklığı ile televizyonda en çok takip edilen programları ele aldığımızda, aşiret mensuplarının çoğunluğunun (% 83.9) televizyon izleme sıklığının bazı programları takip etme şeklinde olduğunu(Tablo 47), televizyonda en çok takip edilen programların ise haber programları (%47.3) olduğunu görmekteyiz (Tablo 48).

Örnekleme grubumuzun yüzde 69'u ara sıra gazete okurken yüzde 9.9'u her gün düzenli olarak gazete okumaktadır. Hiç gazete okumayanların oranı ise 21.1'dir(Tablo 49). Aşiret mensuplarının büyük bir çoğunluğu gazete tercihinde tarafsızlık ilkesini ön plana çıkarırken (%51), gazete tercihinde siyasi görüşe uygunluk özelliğini arayanların oranı yüzde 19.2, gazete tercihlerinde dini makale ve yazıların ağırlıklı olmasının etkili olduğunu beyan edenlerin oranı yüzde 5.1, gazete tercihinin spor ve magazin haberleri ile resimlerinin çok olduğu gazete de yana kullanıldığını belirtenlerin oranı ise yüzde 3.7'dir. (Tablo 50)

6.2.4.Anlaşmaların Yapılış Şekli Ve Anlaşmazlıkların Çözümü

Kültür ve ekonomi alanında geniş imkanlara sahip olan şehirlerde, nispeten resmi ilişkilerin yoğun olduğu görülür.¹⁶² İnsanlar arası ilişkilerin şeklinin değiştiği, sık ve

¹⁶² YEŞİLORMAN, Mehtap; **Demokratik Kültürün Edinilmesinde Şehirleşmenin Rolü (Elazığ Örneği)**, Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ-1997, s.64.

karmaşık sosyal ilişkiler sisteminin hakim olduğu şehir hayatında, anlaşmaların yapılış şekli ile anlaşmazlıkların çözümünde kırsal alanlardan farklı yöntemlerin kullanılması doğaldır. Bu doğrultuda anlaşmaların daha büyük bir oranla yazılı olarak yapılması ve anlaşmazlıkların çözümünde ilgili resmi makamlara baş vurulması bir tutum değişikliği olarak şehre özgü tutum ve davranışları açısından değerlendirilebilir.

TABLO 51. ANLAŞMALARIN YAPILIŞ ŞEKLİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid sözlü	70	19,7	19,7	19,7
yazılı	222	62,5	62,5	82,3
bazen sözlü bazen yazılı	30	8,5	8,5	90,7
tanıdıklarla sözlü	33	9,3	9,3	100,0
yabancılarla yazılı				
Total	355	100,0	100,0	

Elde edilen bulgular aşiret mensuplarının çoğunluğunun(%62.5) anlaşmalarını yazılı olarak yaptığını göstermektedir. Anlaşmalarını sözlü olarak yaptığını beyan edenlerin örneklem grubumuz içerisindeki oranı yüzde 19.7 olurken , anlaşmalarını bazen yazılı bazen sözlü olarak yaptığını belirtenlerin oran ise yüzde 8.5’dir. Bir bakıma cemaatvari ilişkilerin devam ettiğini gösteren, anlaşmaların tanıdıklarla sözlü, yabancılarla yazılı olarak yapılması hususu, aşiret mensupları arasında yüzde 9.3 gibi düşük bir seviyede kalmıştır. (Tablo 51)

Aşiret mensuplarının anlaşmazlıkların çözümünde nasıl bir yol izlediği ise Tablo 52 de verilmiştir. Elde edilen bulgular örneklem grubumuzun çoğunluğunun (%73) anlaşmazlıkların çözümünde ilgili resmi makamlara başvurduğunu göstermektedir. Ailesinden yardım alarak çözüme gitme yolunda olanların oranı ise yüzde 25.4’tür. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise, anlaşmazlıkların çözümünde bir yapı olarak aşiretin her hangi bir işlevini bulunmayışdır. Karşılaşılan güçlüklerin çözümünde kurumlar aracılığıyla formal yollardan çözüme gitme prensibinin hakim olması, örneklem grubumuzun büyük bir bölümünün şehre özgü davranışları ortaya koyduğunu gösterir. (Tablo 52)

TABLO 52. ANLAŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ailemden yardım alarak	90	25,4	25,4	25,4
arkadaş ve dostlarımdan yardım alarak	5	1,4	1,4	26,8
aşiret üyelerinden yardım alarak	1	,3	,3	27,0
ilgili resmi makamlara başvurarak	259	73,0	73,0	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Buraya kadar incelediğimiz tutum ve davranışlardan, sendika-dernek-kooperatif üyeliği durumu hariç diğer hususlarda şehre özgü tutum ve davranışları önemli ölçüde sergileyen örneklem grubumuzun büyük bir çoğunluğunun “Şehirde yaşayanlardan veya şehirlilerden kendinizi farklı olarak görüyor musunuz?” şeklinde yönelttiğimiz soruya “şehirlilerden kısmen farklılıklarım var “ şeklinde cevap verdiğini görmekteyiz. Bu cevabı verenlerin örneklem grubumuz içerisindeki oranı yüzde 58’dir. Şehirlilerle kendisi arasında bir fark görmeyenlerin oranı yüzde 24.8 olurken Şehirlilerden tamamen farklı olduğunu belirtenlerin oranı ise yüzde 17.2’de kalmıştır. Aşiret mensuplarının eğitim durumları ile şehirlilerden olan farklılığını ifade etme derecesi arasında bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Aşiret mensuplarının eğitim seviyesi arttıkça şehirlilerden olan farklılığını ifade etme derecesi azalmaktadır. Nitekim Tablo 53 yüksek-okul fakülte eğitim seviyesindeki aşiret mensuplarının tamamının “şehirlilerle aramda bir fark görmüyorum” cevabını verdiğini ve bu oranın eğitim seviyesi düştükçe azalarak diğer cevaplara doğru kaydığını göstermektedir. Okuma yazma bilmeyenlerde ise şehirlilerden tamamıyla farklı olduğunu belirtenlerin oranı en yüksek seviyeye çıkmaktadır. (Tablo 53)

ŞİLO 53. AŞİRET MENSUPLARININ EĞİTİM SEVİYESİ İLE ŞEHİRLİLERDEN OLAN FARKINI İFADE ETME DERECE ARASINDAKİ İLİŞKİ

			Şehirliden olan farkını ifade etme derecesi			Total
			şehirlilerden tamamen farklıyım	şehirlilerden kısmen farklılıklarım var	şehirlilerle aramda bir fark görmüyorum	
Eğitim seviyesi	okuma-yazma yok	Count	6	2		8
		% within VAR00042	75,0%	25,0%		100,0%
	okur yazar	Count	18	27	1	46
		% within VAR00042	39,1%	58,7%	2,2%	100,0%
	ilkokul	Count	33	80	11	124
		% within VAR00042	26,6%	64,5%	8,9%	100,0%
	ortaokul	Count	4	61	25	90
lise		% within VAR00042	4,4%	67,8%	27,8%	100,0%
		Count		36	40	76
yüksekokul-fakülte		% within VAR00042		47,4%	52,6%	100,0%
		Count			11	11
Total		% within VAR00042			100,0%	100,0%
		Count	61	206	88	355
			17,2%	58,0%	24,8%	100,0%

Aşiret mensuplarının büyük bir çoğunluğunun (%75.2) şehirlilerden tamamen farklı olma veya kısmen farklı olma şeklinde farklılığın ortaya koyması (her ne kadar ikisi arasında derece farkı olsa da) örneklem grubumuzun zihniyet dünyasında böyle bir farklılığın mevcudiyetini gösterir. Ancak aşiret mensuplarının zihniyet dünyasındaki bu husus eğitim imkanlarından faydalandıkça ortadan kalmaktadır.

7. Siyasi Katılım

7.1.Siyaset – Siyasetçi ve Ülke Meselelerine Ait Aşiret İçi Genel Tutum

Örneklem grubumuzun siyaset, siyasetçi ve ülke meselelerine ait tutumlarını incelemeye, siyasetle ne oranda ilgilendiklerini tesbit etmek suretiyle başlayabiliriz.

TABLO 54 . SİYASETLE İLGİLENME DERECE

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid oldukça fazla ilgilenenler	84	23,7	23,7	23,7
aşırı derecede olmasada ilgilenenler	218	61,4	61,4	85,1
ilgilenmeyenler	53	14,9	14,9	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Aşiret mensuplarının siyasetle ilgilenme derecesine baktığımızda, yüzde 61.4'nün siyasetle aşırı derecede olmasa da ilgilendiklerini görmekteyiz. Siyasetle ilgilenme derecesini

“oldukça fazla” şeklinde ifade edenlerin örneklem grubumuz içerisindeki oranı ise yüzde 23.7’dir. Siyasetle ilgilenmediğini belirtenlerin oranı yüzde 14.9 seviyesinde kalmıştır. (Tablo 54)

TABLO 55. SİYASETLE İLGİLENME NEDENİ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	siyasi mevki ve itibar için	28	7,9	9,3	9,3
	ülke meselelerine çözüm üretebilmek için	273	76,9	90,4	99,7
	aşireti için	1	,3	,3	100,0
	Total	302	85,1	100,0	
Missing	System	53	14,9		
Total		355	100,0		

Aşiret mensuplarının siyasetle ilgilenme nedenlerini baktığımızda ise, siyasetle ilgilenenlerin çoğunluğunun (% 90.4) ülke meselelerine çözüm üretme amacıyla siyasetle ilgilendiklerini görmekteyiz. Siyasi mevki ve itibar için siyasetle ilgilenme oranı yüzde 9.3 olurken, aşiretinin geleceği için siyasetle ilgilendiğini belirten sadece bir kişiye rastlanmıştır. Siyasetle ilgilenmeyi zevkli bulan aşiret mensubu ise yoktur. (Tablo 55)

TABLO 56 . ÜLKE MESELELERİYLE İLGİLENME

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	oldukça fazla ilgilenen	88	24,8	24,8	24,8
	fazla olmasada ilgilenen	228	64,2	64,2	89,0
	hiç ilgilenmeyen	39	11,0	11,0	100,0
	Total	355	100,0	100,0	

TABLO 57. DÜNYADAKİ GELİŞMELERİ TAKİP ETME

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	her tür gelişmeyi takip eden	46	13,0	13,0	13,0
	ülkemi ilgilendiren konularda takip etmeyen	263	74,1	74,1	87,0
	Total	46	13,0	13,0	100,0
		355	100,0	100,0	

Aşiret mensuplarının ülke meseleleriyle ilgilenme oranlarını gösteren Tablo 56'ya bakıldığında aşiret mensuplarının yüzde 89'unun oldukça fazla ve fazla olmasa da ilgilenme şekillerinde ülke meseleleriyle ilgilendiğini görmekteyiz(Tablo 56). Aşiret üyelerinin dünyadaki gelişmeleri takip etme durumlarına baktığımızda ise “ülkemi ilgilendiren konularda dünyadaki gelişmeleri takip ederim” diyenlerin örneklem grubumuz içerisindeki oranı yüzde 74.1 olurken, her türlü gelişmeyi takip edenlerin oranı ile (% 13) dünyadaki gelişmeleri takip etmeyenlerin oranı (% 13) aynı seviyede kalmıştır. Örneklem grubumuza gerek ülke meseleleri ile ilgilenme gerekse dünyadaki gelişmeleri takip etme açısından bakıldığında, örneklem grubumuzun tamamıyla kendi içinde kapalı bir hayat sürdürmediğini söyleyebiliriz. (Tablo 57)

TABLO 58. ÜLKENİN EN ÖNEMLİ MESELESİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ahlaki çöküntü	18	5,1	5,1	5,1
dini sorunlar	6	1,7	1,7	6,8
demokrasi	11	3,1	3,1	9,9
milli bütünlüğe zarar veren iç ve dış tehditler	8	2,3	2,3	12,1
ekonomik sorunlar	298	83,9	83,9	96,1
fikri yok	14	3,9	3,9	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Aşiret üyelerinin ülke meselelerinde en önemlisi olarak gördükleri husus ise, günümüzde verilmesi en muhtemel cevap olan ekonomik sorunlardır. Ülke meselelerinden en önemlisini ekonomik sorunlar olarak beyan edenlerin örneklem grubumuz içerisindeki oranı yüzde 83.9'dur. Verilmesi muhtemel diğer cevapların oranları ise (ahlaki çöküntü %5.1, dini sorunlar %1,7, demokrasi %3.1, milli bütünlüğe zarar veren iç ve dış tehditler %2.3) çok düşük seviyelerde kalmıştır. (Tablo 58)

TABLO 59. AŞİRET MENSUPLARININ SİYASETÇİYE BAKIŞI

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid yeterli görenler	10	2,8	2,8	2,8
kısmen yeterli görenler	58	16,3	16,3	19,2
yetersiz görenler	287	80,8	80,8	100,0
Total	355	100,0	100,0	

TABLO 60. ÜLKE MESELELERİNİN ÇÖZÜMÜ HAKKINDAKİ GÖRÜŞ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ordu bir süre için siyaset ve yönetime çeki düzen vermeli	2	,6	,6	,6
devlet yönetimi her alanda uzman kişilere bırakılmalı	11	3,1	3,1	3,7
dürüst ve çalışkan siyasetçiler sorunları çözer	28	7,9	7,9	11,5
sistem bütünüyle değişmeli	287	80,8	80,8	92,4
fikri yok	27	7,6	7,6	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Aşiret mensuplarının mevcut siyasetçileri büyük oranda (%80.8),dürüstlük ve çalışkanlık gibi kriterler bakımından yetersiz bulunduğunu görmekteyiz. Örneklem grubumuzda mevcut siyasetçileri kısmen yeterli görenlerin oranı yüzde 16.3 olurken, yeterli görenlerin oranı ise yüzde 2.8 gibi düşük bir seviyede kalmıştır(Tablo 59)

Siyasetçilere duyulan bu güvensizlik, aşiret üyelerinin ülke meselelerinin çözümüne dair görüşlerinde de ortaya çıkmaktadır. Aşiret mensuplarının yine yüzde 80.8'i ülke meselelerinin çözümü için sistemin bütünüyle değişmesi gerektiğini belirtirken, dürüst ve çalışkan siyasetçilerin bu sorunları çözeceğine inanların örneklem grubumuz içerisindeki oranı yüzde 7.9, devlet yönetiminin her alanda uzman kişilere bırakılması gerektiğini belirtenlerin oranı yüzde 3.1, ordunun bir süre için siyaset ve yönetime çeki düzen vermesi gerektiğini düşünenlerin oranı ise yüzde 0.6 seviyesinde kalmıştır. (Tablo 60)

Buraya kadar izah etmiş olduğumuz hususlar aşiret mensuplarının siyasal ilgilerini ortaya koyması ve bu konuda örneklem grubu ile ilgili bilgi edinmemizi sağlaması itibariyle büyük önem arz eder. Aşiret üyelerinin siyasal ilgilerinin siyasi katılıma olan etkisi de düşünülürse izah ettiğimiz hususların önemi bir kat daha artar.

7.2.Siyasi Katılıma Etki Eden Sosyal Faktörler Bakımından Aşiret

Siyasi katılıma etki eden yaş, cinsiyet, gelir, meslek, eğitim ve kitle-iletişim araçları gibi sosyal faktörler açısından örneklem grubu ile ilgili elde ettiğimiz verilere geçmeden önce siyasi katılımın tanımı ve mahiyeti ile siyasi katılıma etki eden psikolojik ve siyasi

faktörler hakkında kısaca bilgi vermek gerekir. Araştırmamızda siyasi katılımı, sadece ona etki eden sosyal faktörler açısından ele almamızın sebebi çalışmanın amacından ileri gelmektedir.

Siyasi katılım, insanların siyasi sistemle olan münasebetlerini ifade eden bir kavram olması itibariyle, bu münasebetin kişiden kişiye değiştiği görülmektedir. Böylece bazı fertler siyasi sistemi olduğu gibi kabul ederken, bazıları da bu sistemi düzeltmek veya değiştirmek ister. Böylece bazı fertlerin sistemle olan münasebetleri pasif kalırken, bazıları da aktif davranışlar içerisinde bulunurlar. Bütün bu mahiyet ve derece farkları siyasi katılım kavramının kapsamı dahilindedir.¹⁶³

E. Özbudun , genellikle dört çeşit sakin insanları siyasete katılıma sevk ettiğini belirtir. Bunlar; kişisel bağlılık, dayanışma, çıkar ve vatandaşlık duygusudur. Kişisel bağlılığa dayanan katılım, seçmen grupların geleneksel liderler tarafından siyasi katılıma yönlendirilmesidir. Bu tür katılım mobilize katılımdır. Dayanışmadan doğan katılım ise ferdin mensup olduğu sosyal gruba olan bağlılığını göstermek için, o grubun çoğunluğuyla birlikte katılım faaliyetlerine girmesidir. İnsanlar çıkar amacıyla katılımda bulunabilirler. Kayırma, iltimas, nakit ödemeler vb. hususlar bu çıkarlardan biri olabilir. Dördüncü ve son olarak da katılım vatandaşlık duygusuna dayanabilir. Bu katılım ahlaki yükümlülük ve görev hissinden kaynaklanan bir katılımdır.¹⁶⁴

Bunların dışında, ferdin kararlarda etkili olma isteği ile cemiyet içerisinde yerleşmiş bulunan norm ve değerlerin de ferdi siyasi katılıma sevk ettiğini söyleyebiliriz.

Siyasi katılımın boyutları bakımından çalışmamızda siyasi katılımı üç basamakta incelemiş bulunuyoruz. Bunlar en düşükten en yoğunla doğru olmak üzere seçmen katılımı, faaliyete geçme katılımı ve faal katılımıdır. Birinci basamak olan seçmen katılımı oy verme yoluyla , ikinci basamak olan faaliyete geçme katılımı miting ve toplantılara katılma yoluyla, üçüncü ve son basamak olan faal katılım ise parti üyeliği yoluyla başlayan siyasi katılım faaliyeti olarak ele alınmıştır. Böylece siyasi katılımın seviyesini belirleme yolunu seçmiş bulunuyoruz.

¹⁶³ TATAR, Taner; **A.g.e.**, s.98.

¹⁶⁴ TATAR, Taner; **A.g.e.**, s.100.

Siyasi katılıma etki eden faktörleri psikolojik, siyasi ve sosyal faktörler olmak üzere üç grupta toplayabiliriz. Ancak bu üç faktörü birbirlerinden ayırmak mümkün değildir. Siyasi katılıma etki eden bu faktörler birbirleriyle sürekli münasebet ve bütünlük halindedir. Siyasi katılıma etki eden psikolojik faktörleri, seçmen davranışında etkili olan korku, bencillik, otoriterlik, saldırganlık gibi psikolojik baskılar ile ferдин ihtiyaçlarını tatmin etme arayışı oluşturur. Siyasi faktörleri ise, parti programları, politikacılar arasındaki iktidar yarışı, vatandaşların kamu felsefeleri ve hükümetin seçme davranışlarını özendirip özendirmediği gibi faktörler meydana getirmektedir.¹⁶⁵

Siyasi katılıma etki eden sosyal faktörler açısından örneklem grubumuzu ele almadan önce, aşiret sosyal organizasyonlarının genel bir niteliği olarak kabul edebileceğimiz yaş ve cinsiyete dayalı rol yapısının, siyasete katılma davranışı üzerinde de belirgin bir rol oynayabileceğini söylemek zorundayız.

1-) Aşiret mensuplarının siyasi katılım boyutlarını gösteren her bir üst seviyenin bir önceki seviyeyi de kapsadığı, aşiret mensuplarının siyasi katılım seviyesi(Tablo 61),

2-) Aşiret mensuplarının siyasi tercihleri sırasında aile veya akrabalarından, arkadaş çevresinden , kitle- iletişim araçlarından etkilenip etkilenmediği (Tablo 62),

3-) Aşiret mensuplarına siyasi haberleri ulaştıran kitle- iletişim araçlarından en çok hangisine güvendikleri (Tablo 63),

4-) Her hangi bir siyasi partiye oy verirken en çok hangi hususa dikkat ettikleri ile ilgili özelliklere (Tablo 64) değinmek gerekir.

TABLO 61. SİYASİ KATILIM SEVİYESİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid oy verme	197	55,5	55,5	55,5
miting ve top. katılım	142	40,0	40,0	95,5
siyasi parti üyeliği	10	2,8	2,8	98,3
katılımı olmayan	6	1,7	1,7	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Örneklem grubumuzun siyasi katılım seviyesine baktığımızda, seçmen katılımı seviyesinde siyasi katılım oranının (% 55.5) en yüksek oran olduğunu görmekteyiz. Yine

¹⁶⁵ TATAR, Taner; **A.g.e.**, s. 110-121.

faaliyete geçme katılımı da yüksek bir oranda (%40) gerçekleşirken, faal katılım oldukça düşük bir seviyede (%2.8) kalmaktadır. Örneklem grubumuz içerisinde siyasi katılım olmayanların oranı ise yüzde 1.7 gibi çok düşük bir seviyede kalmıştır (Tablo 61). Bu tabloyu tahlil ederken dikkat edilmesi gereken husus, seçmen katılımı seviyesindeki oranın sadece oy verme davranışını kapsadığı, faaliyete geçme katılımı seviyesindeki oranın hem oy verme hem de miting ve toplantılara katılma davranışını kapsadığı, faal katılım seviyesindeki oranın ise oy verme, miting ve toplantılara katılma ile siyasi parti yeliği davranışlarını kapsadığıdır.

TABLO 62. SİYASİ TERCİHLERDE KARAR VERME

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid aile ve akrabaların tesiri	104	29,3	29,8	29,8
arkadaş çevresinin tesiri	35	9,9	10,0	39,8
kitle iletişim araçlarının tesiri	18	5,1	5,2	45,0
siyasi tercihlerini kendisi belirleyen	192	54,1	55,0	100,0
Total	349	98,3	100,0	
Missing System	6	1,7		
Total	355	100,0		

Örneklem grubumuzun içerisinde siyasi katılımı olanların yüzde 55’i tercihlerini bağımsız olarak kendisinin belirlediğini belirtirken, yüzde 29.8’ i siyasi tercihlerinde aile ve akrabalarının tesirli olduğunu belirtmiştir. Siyasi tercihlerde arkadaş çevresinin tesirli olduğunu belirtenlerin siyasi katılımı olanlar içerisindeki oranı yüzde 10 olurken , kitle iletişim araçlarının tesirli olduğunu belirtenlerin oranı 5.2 gibi düşük bir seviyede kalmıştır. Aşiret mensuplarının büyük bir çoğunluğu siyasi tercihlerinde bağımsız olduklarını ifade ediyor olmalarına rağmen örneklem grubumuzun siyasi tercihlerinde aile ve akrabalarında tesirli olduğu görülmektedir(Tablo 62). Aşiret mensuplarına “aşirete toplu oy verme davranışı var mı?” şeklinde sorduğumuz soruya, örneklem grubumuzun yüzde 96.1’i “hayır yok” şeklinde cevap vermiştir. Bu da aşiret içerisinde bu hususta, bir yönlendirme mekanizmasının olmadığını, eğer bir yönlendirme mekanizması varsa bununda aile ve akrabalık olduğunu gösterir. Çünkü aşiretin bir sistem veya organizasyon olarak bu hususta hemen hemen hiçbir yönlendirici etkisi bulunmamaktadır.

TABLO 63. SİYASİ HABERLERDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ GÜVENİRLİLİĞİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid gazete ve dergilere	29	8,2	8,2	8,2
televizyona	176	49,6	49,6	57,7
radıyoya	1	,3	,3	58,0
hiçbirine	146	41,1	41,1	99,2
fikri yok	3	,8	,8	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Tablo 63 incelendiğinde örneklem grubumuzun çoğunluğu (%49.6), siyasi haberleri kendilerine ulaştıran en güvenilir kitle-iletişim aracı olarak televizyonu görmektedir. Bu hususta kitle-iletişim araçlarının hiç birine güvenmediğini belirtenlerin örneklem grubu içerisindeki oranı ise yüzde 41.1 ile yüksek bir seviyededir. Siyasi haberlerde televizyonun güvenirliliğinin yüksek oluşu, diğerlerine göre daha fazla bilgiyi daha fazla kaynaktan alma imkanının televizyonda bulunmasıyla açıklanabilir. Ayrıca aşiret mensuplarının bir çoğunun evinde televizyon olduğunu da gözlemlemiş bulunuyoruz.(Tablo 63)

TABLO 64. PARTİ SEÇİMİNDE ETKİLİ OLAN HUSUS

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid dini ve milli değerlere bağlılık	97	27,3	27,8	27,8
ülke kalkınmasında etkili olup olmama	178	50,1	51,0	78,8
lider	68	19,2	19,5	98,3
ideolojik fikirlere uygunluk	5	1,4	1,4	99,7
aşiretin çıkar ve menfaatlerine hizmet	1	,3	,3	100,0
Total	349	98,3	100,0	
Missing System	6	1,7		
Total	355	100,0		

Tablo 64'te parti seçiminde etkili olan hususlar ile ilgili bulgulara baktığımızda, siyasi katılımı olanların yüzde 51'inin ülke kalkınmasında etkili olacağına inandığı partiyi tercih ettiğini, yüzde 27.8'inin dini ve milli değerlere bağlı olan partiyi , yüzde 19.5'inin liderine göre her hangi bir partiyi tercih ettiğini, yüzde 1.4'ünün ise ideolojik olarak fikirlerine uygun olan partiyi tercih ettiğini görmekteyiz. Şahsi çıkar ve menfaatlerine göre parti tercihinde bulunan aşiret mensubuna rastlanmazken, aşiretin çıkar ve menfaatlerine

hizmet edeceğine inandığı siyasi partiyi tercih eden sadece bir aşiret mensubuna rastlanmıştır.(Tablo 64)

7.2.1.Yaş

Bireyin sosyalleşmesinde uyguladığı bilinçli sosyalleştirme süreci ile çocuğa geçerli norm ve değerleri olduğu kadar, aile içi ilişkiler yoluyla belirli karar verme ve katılma kalıplarının aktarıldığı aile, sosyo-politik açıdan büyük önem taşır. Çünkü insanların siyasetle ilgilenmeleri çocukluk yaşlarından itibaren aile içerisinde başlamaktadır.¹⁶⁶ Daha sonra yaştaki değişmeye paralel olarak sosyalleşme üzerinde dolayısıyla siyasi sosyalleşme üzerinde, arkadaşlık grupları okul, dernek ve örgütler, kitle iletişim araçları vb.. etkili olmaya başlar. Böylece yaştaki değişimle birlikte siyasi katılımın mahiyetinde de doğal olarak değişimler meydana gelmektedir. ¹⁶⁷ Bu doğrultuda, yaş grupları veya kuşaklar arasında tutum farklılıkları bulunduğunu, bu tutum farklarının da toplumsal şartların değişmesiyle ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Farklı yaşların değişik hayat tecrübelerine tekabül etmesi de siyasal davranışlar üzerinde etkilidir. Farklı yaş gruplarında görülen gelir, eğitim ve meslek farklılıkları ile sosyal sorumluluklar siyasi katılımı etkilemektedir. Örneğin belirli yaş gruplarında iktisadi yapıdan daha fazla etkilenmeye başlamayla, insanlar siyasete daha fazla ilgi duymak zorunda kalabilmektedir. Ya da eğitim seviyesindeki yükselme, siyasi bilgi edinme yollarını açmak ve bilgi edinmeyi kolaylaştırmak suretiyle siyasi katılımı artıracaktır. Bunların dışında mesleki değişimlerde siyasal davranış üzerinde etkili olabilmektedir.¹⁶⁸

¹⁶⁶ UYSAL, Birkan.; **Siyasal Katılma Ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi**, T.O.D.A.İ.E. Yay., No.: 209, Ankara-1984, s. 83.

¹⁶⁷ KALAYCIOĞLU, E.; **Çağdaş Siyasal Bilim**, Beta Yay., İstanbul-1984, s.150-180.

¹⁶⁸ TATAR, Taner; **A.g.e.**, s.123.

TABLO 65. YAŞ İLE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ İLİŞKİ

			SİYASİ KATILIM SEVİYESİ				Total
			oy verme	miting ve top. katılım	siyasi parti üyeliği	katılımı olmayan	
YAŞ	18-29	Count	38	39			77
		% within YAŞ	49,4%	50,6%			100,0%
	30-39	Count	88	60	6	5	159
		% within YAŞ	55,3%	37,7%	3,8%	3,1%	100,0%
	40-49	Count	51	32	2	1	86
		% within YAŞ	59,3%	37,2%	2,3%	1,2%	100,0%
	50-59	Count	20	11	2		33
		% within YAŞ	60,6%	33,3%	6,1%		100,0%
	Total	Count	197	142	10	6	355
		% within YAŞ	55,5%	40,0%	2,8%	1,7%	100,0%

Elde ettiğimiz veriler örneklem grubumuz için, yaş faktörünün siyasi katılımın seviyesi üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Nitekim, çok belirgin olmasa da siyasi katılım seviyesinin yaş gruplarına göre farklılıklar arz ettiği Tablo 65’de görülmektedir. Elde edilen bulgular, birbirlerine yakın oranlarda olsa da 18-29 yaş diliminden bir üst yaş dilimine doğru gidildikçe oy verme katılımının (seçmen seviyesinde katılım) düzenli olarak arttığını (%49.4-%55.3-%59.3-%60.6), faaliyete geçme katılımının ise düştüğünü (%50.6-%37.7-%37.2-%33.3) göstermektedir. Örneklem grubumuzda faal katılım 18-29 yaş diliminde hiç bulunmazken diğer yaş dilimlerinde ise düşük seviyelerde gerçekleşmektedir. Ayrıca faal katılım 18-29 yaş aralığında hiç görülmezken, en yüksek seviyeye 50-59 yaş aralığında çıkmaktadır. 18-29 yaş aralığında faal katılımın olmaması, bu yaş grubundaki aşiret mensuplarının parti ya da aday tercihinin tam olarak netleşmemesi ve henüz hayatlarını tam olarak düzene koyamamış olmalarıyla açıklanabilir. Faal katılımın 18-29 yaş dilimi hariç diğer yaş gruplarında belirli oranlarda bulunması ve en yüksek seviyeye 50-59 yaş aralığında çıkması ise, parti tercihinin belirginleşmesi ile yaşın ilerlemesiyle ortadan kalkan bazı yükümlülüklerin boş zamanı artırmasıyla açıklanabilir. (Tablo 65)

7.2.2-Cinsiyet

Kadınların erkeklerden daha zayıf siyasal ilgilere sahip olduğu, daha az seçim yapabildiği, seçimlerinde daha tutucu ve güvensiz olduğu, daha az siyasal eylemlerde bulunduğu bir çok araştırmayla ispatlanmış durumdadır. Bu türden eğilimler az gelişmiş

ülkelerdeki kadın nüfus bakımından çok daha geniş ölçüde geçerli olmakla birlikte¹⁶⁹, çağımızda düşünce ve sosyo-ekonomik seviye açılarından bir hayli gelişmiş ülkelerde dahi kadınların seçim yoluyla parlamentoya girebildikleri ve erkeklerle eşit haklara sahip oldukları ender olarak görülmektedir. Hatta aynı toplum içinde bile, kadının statüsü ait olduğu toplumsal sınıfa veya gruba bağlı olarak büyük farklılıklar gösterebilmektedir.¹⁷⁰ Dolayısıyla bütün toplumlarda cinsiyet farklılıklarından doğan bir rol farklılaşmasının bulunduğunu söyleyebiliriz. Sosyal hayatın tamamında görülen bu rol farklılaşmaları siyasi hayatta da kendini göstermektedir. Bu farklılaşma bazen cemiyetin kanun ve yaptırımlarıyla, bazen de sosyal hayatın şartlarından kaynaklanan imkan veya imkansızlıklar vasıtasıyla ortaya çıkmaktadır. Söz konusu farklılaşmalar genellikle erkeklerde siyasi katılıma sınırlarını genişletirken, kadınlarda azaltmaktadır. Kadının rolünün aile içi faaliyetleri içeren ve eve yönelik bir niteliği olduğu, erkeğin rolünün ise ev dışı dünyaya yönelik olduğu anlayışı ve uygulaması kadınları siyasi faaliyetlerden uzak tutmaktadır.¹⁷¹

TABLO 66. CİNSİYET İLE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ İLİŞKİ

			SİYASİ KATILIM SEVİYESİ				Total
			oy verme	miting ve top. katılım	siyasi parti üyeliği	katılımı olmayan	
CİNSİYET	erkek	Count	147	142	10	1	300
		% within CİNSİYET	49,0%	47,3%	3,3%	,3%	100,0%
	kadın	Count	50			5	55
		% within CİNSİYET	90,9%			9,1%	100,0%
Total		Count	197	142	10	6	355
		% within CİNSİYET	55,5%	40,0%	2,8%	1,7%	100,0%

Bu konuyla ilgili olarak örneklem grubumuzun üzerinde yapmış olduğumuz araştırmanın verilerine baktığımızda, cinsiyet rollerinin siyasi katılım üzerinde önemli ölçüde etkiye sahip olduğunu görmekteyiz. Erkeklerde siyasi katılımı olmayan bir kişi olup erkekler içerisindeki oranı yüzde 0.3'tür. Kadınlarda ise bu oran yüzde 9.1'dir. Ayrıca kadınların siyasi katılım seviyesinin, sadece seçmen davranışı seviyesinde olduğu dikkat çekmektedir. (Tablo 66)

¹⁶⁹ OZANKAYA, Özer; **Köyde toplumsal Yapı ve Siyasal kültür (İki Grup Köyde Yapılan Karşılaştırmalı Bir Araştırma)**, Ankara Üniversitesi S.B.F. Yay., No.: 322, Ankara-1971, s.202.

¹⁷⁰ YAZAN, M. Ümit; **Türkiye Kanatlarının Altında**, İz Yay., İstanbul-1997, s. 227.

¹⁷¹ TATAR, Taner; **A.g.e.**, s.128-129.

7.2.3.Gelir

İlk bakışta gelirin hayat tarzı üzerindeki önemli etkisi sebebi ile, gelir düzeyi ve siyasi katılım arasında doğru orantılı bir ilişkinin varolacağı kanaati belirmektedir. Ancak gelirle çok yakından alakalı olan ve onun etkileyen bazı değişkenler mevcuttur. Gelirin elde ediliş tarzı, meslek, eğitim gibi değişkenler bu hususta büyük önem taşır. Bu sebeple gelirle siyasi katılım arasında düzenli bir ilişkinin varolacağından söz etmek zorlaşmaktadır.¹⁷²

Nitekim elde edilen bulgular, örneklem grubumuzu oluşturan aşiret mensuplarının gelirleri ile siyasete katılma davranışı arasında düzenli bir ilişkinin bulunmadığını ortaya koymaktadır. Tablo 67 oy verme katılımında olduğu gibi diğer siyasi katılım seviyelerinde de düşük gelir gruplarından yüksek gelir gruplarına veya yüksek gelir gruplarında düşük gelir gruplarına doğru gidildikçe oranlarda düzenli bir artış veya azalışın bulunmadığını göstermektedir. Aynı şekilde siyasi katılımı olmayanların oranlarında da düzenli bir artış veya azalış söz konusu değildir.

TABLO 67. GELİR SEVİYESİ İLE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ İLİŞKİ

			SİYASİ KATILIM SEVİYESİ				Total
			oy verme	miting ve top. katılım	siyasi parti üyeliği	katılımı olmayan	
GELİR -150 milyon	Count		64	29		1	94
	% within GELİR		68,1%	30,9%		1,1%	100,0%
151-300 milyon	Count		53	57	5	1	116
	% within GELİR		45,7%	49,1%	4,3%	,9%	100,0%
301-450 milyon	Count		69	53	4	4	130
	% within GELİR		53,1%	40,8%	3,1%	3,1%	100,0%
451-600 milyon	Count		5		1		6
	% within GELİR		83,3%		16,7%		100,0%
601-750 milyon	Count		4	2			6
	% within GELİR		66,7%	33,3%			100,0%
751 milyon+	Count		2	1			3
	% within GELİR		66,7%	33,3%			100,0%
Total	Count		197	142	10	6	355
	% within GELİR		55,5%	40,0%	2,8%	1,7%	100,0%

7.2.4.Meslek

İnsan hayatının büyük bir bölümünü etkisi altına alan meslekler, insanların belirli gruplarla temaslarda bulunmalarına, bazı davranış kalıpları geliştirmelerine, belirli kültürel faaliyetlerde bulunmalarına ve belirli bir eğitim sürecinden geçmelerine sebep olur.

¹⁷²TATAR, Taner; **A.g.e.**, s.133-136.

Dolayısıyla bazı meslekler diğerlerine oranla insanı daha fazla siyasi hayatın içine itebilmektedirler. Böylece belirli meslek sahipleri siyasi kararlardan etkilendiği oranda siyasete katılırlar. Örneğin iş adamları hükümetlerin almış olduğu kararlardan daha fazla etkileniyor olmaları itibariyle siyasete katılma oranları da daha yüksek olabilmektedir. Ancak meseleyi kamu hizmeti veren bordrolular açısından ele aldığımızdan ise, bu meslek grubunda siyasi katılımın bazı alanlarda sınırlandırılmış olduğunu görürüz. Bunların yanı sıra bazı meslekler ise hukuki, iktisadi ve teknik hususları, sosyal ve siyasi mekanizmaların işleyişini çok iyi bilmeyi gerektirmektedir. İdareciler, iş sahipleri ve serbest mesleklerin bir çok dalı için bu durum bir zorunluluk arz etmektedir. Bu manada yoğun ve karmaşık bir münasebette bulunan grupların siyasete daha fazla katılımları beklenebilir. Bu gruplar, bir taraftan siyasetin bizzat içinde bulunmaları itibariyle kabiliyetlerini geliştirirken, siyasi katılımın kanallarının yoğun bir biçimde kullanmakta hatta söz konusu katılım konularının sınırlarını zorlamakta veya yeni kanallar açmaya uğraşmaktadırlar. Bazı meslek grupları da çeşitli menfaat ve meslek gruplarına bağlı bulunuyor olmaları sebebiyle bu meslek gruplarının yoğun olarak siyasete katılmalarına sebep olmaktadır. İşçi, iş veren, sendika veya dernekleri, bazı kooperatif birlikleri bu menfaat ve baskı gruplarına örnek olarak gösterilebilir. Bu türden siyasi faaliyetler bir grup davranışı olarak nitelendirilebilir.¹⁷³ Ancak meslek ile siyasi katılım arasında yukarıda belirttiğimiz hususlar açısından her zaman bir ilişkinin olacağını söyleyemeyiz. Çünkü siyasi katılıma etki eden yaş, cinsiyet ve gelir gibi bir takım faktörlerde bulunmaktadır. Esasen daha öncede belirttiğimiz gibi, siyasi katılıma etki eden faktörleri bir bütün olarak düşünmemiz gerekir.

¹⁷³ TATAR, Taner; **A.g.e.**, s.138-140.

TABLO 68. MESLEK İLE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ İLİŞKİ

		SİYASİ KATILIM SEVİYESİ				Total
		oy verme	miting ve top. katılım	siyasi parti üyeliği	katılımı olmayan	
MESLEK	işçi	Count 5	12	1		18
	% within MESLE	27,8%	66,7%	5,6%		100,0%
	memur	Count 3	7			10
	% within MESLE	30,0%	70,0%			100,0%
	esnaf	Count 8	3	1		12
	% within MESLE	66,7%	25,0%	8,3%		100,0%
	çiftçi	Count 118	103	8	1	230
	% within MESLE	51,3%	44,8%	3,5%	,4%	100,0%
	besicilik	Count 1				1
	% within MESLE	100,0%				100,0%
	ev hanımı	Count 50			5	55
	% within MESLE	90,9%			9,1%	100,0%
	işsiz	Count 8	10			18
	% within MESLE	44,4%	55,6%			100,0%
	öğrenci	Count 4	7			11
	% within MESLE	36,4%	63,6%			100,0%
Total	Count	197	142	10	6	355
	% within MESLE	55,5%	40,0%	2,8%	1,7%	100,0%

Meslek ile siyasi katılım arasında ki münasebetin örneklem grubumuz açısından anlamlı olduğu görülmektedir. Ev hanımlarının oy vermeyi diğer faaliyetlere tercih etmesi, cinsiyet ve siyasi katılım münasebetinden kaynaklanan bir sonuçtur. Memurlarda faal katılımın hiç olmaması, kamu hizmeti veren bordrolular olmaları itibariyle karşılaştıkları hukuki engellerden kaynaklanmaktadır. Öğrencilerde seçmen katılımı oranın düşük, faaliyete geçme katılımı oranın yüksek olması ise, bir takım idealist gayelerin sonucu olarak açıklanabilir. Örneklem grubumuzda ki işçilerin, tarım dışı ve mevsimlik tarım işçiliği yaptığı göz önüne alınırsa, faaliyete geçme katılımı oranın, seçmen katılımı oranından fazla çıkması doğal bir sonuç olarak görünmektedir. Bu meslek grubundakiler boş zamanlarının çokluğuyla sebebiyle, işsizlerde olduğu gibi miting ve toplantılara katılmayı oy verme davranışına tercih etmektedirler. Faal katılımın en fazla, tüccar kesim olarak nitelendirebileceğimiz esnaflarda çıkması, ekonomik programların ve piyasa şartlarının işleri üzerindeki etkisi ile açıklanabilir.

7.2.5.Eğitim

Siyasi sosyalleşme sürecinde oldukça önemli bir etkiye sahip olan eğitim sayesinde fertler hangi kanalları kullanarak siyasete katılacakların öğrenirler. Kişinin öğrenim seviyesi yükseldikçe, siyasi olaylar hakkındaki bilgileri araştırmakta, siyasi konularla ilgili

görüşler kazanmakta, siyasi tartışmalara girmekte ve etkinlik duygusunu geliştirmektedir. Ayrıca eğitim kişide vatandaşlık duygusu oluşturarak , siyasi otoritenin aldığı kararlara katılmanın gerekliliğini vurgulama yoluyla siyasi katılıma doğrudan doğruya etkide bulunmaktadır ¹⁷⁴ Bu doğrultuda eğitim seviyesini yükselmesi ile siyasi katılımın artması şeklinde genel bir eğilim varlığından söz edebiliriz. Eğitim seviyesinin yüksekliğine rağmen siyasete katılmanın düşük çıkması gibi sonuçlarda ihtimal dahilindedir. Bu gibi durumlarda siyasi katılıma etki eden başka faktörlerden söz edebiliriz.

Aşiret mensuplarının eğitim durumları ile siyasi katılımları arasındaki münasebete baktığımızda ise oldukça anlamlı bir ilişkinin varlığı dikkat çekmektedir. Örneklem grubumuzun eğitim seviyesi ile siyasi katılım seviyesi arasındaki münasebeti gösteren Tablo 69 örneklem grubumuzda eğitim seviyesinin artışına paralel olarak, siyasi katılım seviyesinin de arttığını göstermektedir. Nitekim seçmen katılımı seviyesini gösteren oranlar (%62,5-%76.1-%70.2-%43.3-%35.5-%36.4) düşük eğitim seviyelerinden daha üst seviyedeki eğitim seviyelerine doğru gidildikçe düşerken, faaliyete geçme katılımı seviyesinde ki oranlar (%15,2-%26,6-%56.7-%56.9-%63.6) ile faal katılım seviyesini gösteren oranlar (%2.2-%3.2-%6.6) artmaktadır. Siyasi katılımı olmayan aşiret mensuplarına ise okur-yazar olmayanlar ile okur yazar olup okul bitirmemiş olanlarda rastlanmaktadır. (Tablo 69)

TABLO 69. EĞİTİM DURUMU İLE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ İLİŞKİ

		SİYASİ KATILIM SEVİYESİ				Total
		oy verme	miting ve top. katılım	siyasi parti üyeliği	katılımı olmayan	
EĞİTİM okuma-yazma yok	Count	5			3	8
	% within EĞİTİM	62,5%			37,5%	100,0%
okur yazar	Count	35	7	1	3	46
	% within EĞİTİM	76,1%	15,2%	2,2%	6,5%	100,0%
ilkokul	Count	87	33	4		124
	% within EĞİTİM	70,2%	26,6%	3,2%		100,0%
ortaokul	Count	39	51			90
	% within EĞİTİM	43,3%	56,7%			100,0%
lise	Count	27	44	5		76
	% within EĞİTİM	35,5%	57,9%	6,6%		100,0%
yüksekokul-fakült	Count	4	7			11
	% within EĞİTİM	36,4%	63,6%			100,0%
Total	Count	197	142	10	6	355
	% within EĞİTİM	55,5%	40,0%	2,8%	1,7%	100,0%

¹⁷⁴TATAR, Taner; **A.g.e.**, s.144.

7.2.6.Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçlarının siyasi katılıma olan etkisini iki açıdan ele alabiliriz. Bunlardan birincisi kitle iletişim araçlarının siyasi katılım üzerindeki azaltıcı etkisi, ikincisi ise kitle iletişim araçlarının siyasi sosyalleşmesi gerçekleştirmek suretiyle siyasi katılım üzerindeki olumlu etkisidir. Kitle iletişim araçlarının siyasi katılım üzerindeki olumsuz etki, kitle iletişim siyasete ve siyasetçiye olan güveni zedelenmesinden kaynaklanır. Kitle iletişim araçlarının bir propaganda aracı olarak, kamuyu oluşturma rolü de unutulmamalıdır.¹⁷⁵

TABLO 70. GAZETE OKUMA SIKLIĞI İLE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ İLİŞKİ

		SİYASİ KATILIM SEVİYESİ				Total
		oy verme	miting ve top. katılım	siyasi parti üyeliği	katılımı olmayan	
VAR00080 her gün	Count	15	18	2		35
	% within VAR0008	42,9%	51,4%	5,7%		100,0%
	ara sıra	Count	126	112	7	245
	% within VAR0008	51,4%	45,7%	2,9%		100,0%
hiç okumayan	Count	56	12	1	6	75
	% within VAR0008	74,7%	16,0%	1,3%	8,0%	100,0%
Total	Count	197	142	10	6	355
	% within VAR0008	55,5%	40,0%	2,8%	1,7%	100,0%

Örnekleme grubumuz açısından, kitle-iletişim araçlarının siyasi katılımı olumlu yönde etkilediğini söyleyebiliriz. Aşiret mensuplarının gazete okuma sıklığıyla siyasi katılım seviyesi arasında ki ilişkiye baktığımızda, her gün gazete okuyanların ara sıra gazete okuyanlara göre, ara sıra gazete okuyanların ise hiç okumayanlara göre, oy verme oranı düşük, miting ve toplantılara katılma oranı ile siyasi parti üyeliği oranları yüksektir.(Tablo70)

8. Aşiret Kimliği Ve Aşiret Dayanışması

Aşiret kimliği ile ilgili tespitlerimize geçmeden önce,aşiret mensuplarının yabancı tanımı, aşiretin kendileri için neyi ifade ettiği, aşiretin geleceğine dair inançları, aşiret mensupları için aşiret örf ve adetlerinin önemi hususlarına değinmek, örneklem grubumuzun aşirete ait mensubiyet duygusu hakkında bize bir takım ön bilgiler verecektir. Bu hususlara geçmeden önce belirtmemiz gereken bir nokta bulunmaktadır. O da örneklem grubumuzu oluşturan aşiret mensuplarından yüzde 3.7’lik bir bölümde aşirete ait mensubiyet duygusunun kaybolduğudur. “Kendinizi İzollu Aşireti’nin bir mensubu olarak görüyor

¹⁷⁵ TATAR, Taner; A.g.e., s.155.

musunuz?” şeklinde sormuş olduğumuz soruya “hayır görmüyorum” cevabını veren ve 355 kişi içerisinde 13 kişiye tekabül eden bu bölüm “İzollu Aşireti’nden” değil de “İzollulu Olma” fikrini benimsemektedir. Halbuki bu 13 kişinin muayyen yakınlık derecelerindeki akrabalarının aşirete mensubiyetini dile getirmiş olduğunu gözlemlemiş bulunuyoruz.

TABLO 71. AŞİRET MENSUPLARININ YABANCIYI TARİF ETME ŞEKLİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid aşiretinden olmayan	1	,3	,3	,3
inancından olmayan	297	83,7	83,7	83,9
milliyetinden olmayan	57	16,1	16,1	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Elde edilen bulgular örneklem gurubumuzun çoğunluk itibariyle yabancıyı “inancından olmayan” şeklinde tarif ettiğini göstermektedir. Yabancıyı “milliyetinden olmayan” şeklinde tarif edenlerin oranı yüzde 16.1 olurken, yabancıyı “aşiretimden olmayan” olarak tarif eden sadece bir aşiret üyesine rastlanmıştır. Bu durum İzollu aşireti mensuplarının sosyal kimliklerinin tanımlanmasından iki sosyal bağın önem taşıdığını göstermektedir. Bunlardan birincisi inanç bağı (%83.7), ikincisi ise milliyet bağı (%16.1) olmaktadır(Tablo 71). Bu doğrultuda örneklem gurubumuzdaki dayanışma çerçevesinin büyük bir çoğunlukla inanç bağıyla şekillendiğini söyleyebiliriz. Ancak ne inanç ne de milliyet, aşiret mensupları arasında bir farklılık olarak değil bütünleşmesinin bir göstergesi olarak algılanmaktadır. Nitekim aşiret mensuplarına kendinizi dil, din, ırk gibi hususlar bakımından toplumun genelinden farklı olarak hissedip hissetmediklerini teşhis etmek için sorduğumuz anket formundaki 88. soruya verilen cevaplar bunu göstermektedir. Aşiret mensuplarının tamamı bu soruya kendisini başkalarından ayıran bir özelliğin bulunmadığı şeklinde cevap vermiştir.

TABLO 72. AŞİRET MENSUPLARI İÇİN AŞİRETİN NEYİ İFADE ETTİĞİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kan ve soy birlikteliği	318	89,6	89,6	89,6
kendini koruma	10	2,8	2,8	92,4
daha fazla sosyal ve ekonomik güç	16	4,5	4,5	96,9
zorbalık	11	3,1	3,1	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Örneklem gurubumuz için aşiretin manası kan ve soy birlikteliği olarak görünmektedir. Aşiret mensuplarının yüzde 89.6'sı aşiret denilince zihninde oluşan şeyin kan ve soy birlikteliği olduğunu beyan etmiştir. Yüzde 4.5'i sosyal ve ekonomik güç, yüzde 3.1'i zorbalık, yüzde 2.8'i ise kendini koruma olarak aşireti algılamaktadır. Aşireti zorbalık olarak algılayan aşiret mensuplarının zihinlerinde öncelikli olarak zor kullanan bir ağa veya reisin canlandığını gözlemlemiş bulunuyoruz. (Tablo 72)

TABLO 73. AŞİRETİN GELECEĞİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	şu anda aşiret bağları güçlü ama geleceği belirsiz	9	2,5	2,6	2,6
	aşiret bağları zayıfladı geleceği yok	333	93,8	97,4	100,0
	Total	342	96,3	100,0	
Missing	System	13	3,7		
Total		355	100,0		

Kendisini İzollu Aşireti'nin bir mensubu olarak görenlerin yüzde 97.4'ü aşiretin geleceğine dair olan inancını “aşiret bağları zayıfladı geleceği yok” şeklinde ifade ederken, yüzde 2.6'sı ise “şu anda aşiret bağları güçlü ama geleceği belirsiz” şeklinde ifade etmiştir. Örneklem gurubumuzun yüzde 3.7'sini oluşturan, aşirete ait mensubiyet duygusunun tamamen kaybolduğu aşiret üyelerine bu soru yöneltilmemiştir(Tablo 73). Elde edilen bulgular örneklem gurubumuzun büyük bir çoğunluğu için aşiret bağlarının zayıflamış olduğunu göstermektedir. Ancak yinede çok küçük bir bölüm için bu husustaki dayanışmanın devam ettiğini görmekteyiz.

TABLO 74. AŞİRET ÖRF VE ADETLERİNE VERİLEN ÖNEM

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	oldukça fazla	13	3,7	3,7	3,7
	önem veririm ancak şartlar değişti	226	63,7	63,7	67,3
	hiçbir önemi yok	116	32,7	32,7	100,0
	Total	355	100,0	100,0	

Örneklem gurubumuzun aşiret örf ve adetleri hakkındaki tutumlarını gösteren Tablo 74 incelendiğinde ilk dikkati çeken nokta, aşiret mensuplarının önemli bir bölümü için (%32.7)

aşiret örf ve adetlerinin hiçbir öneminin olmadığıdır. Önem verdiği halde şartların değiştiğini söyleyenler ise örnekler gurubumuzun yüzde 63.7'sini oluşturmaktadır. (Tablo 74).

Yabancı tanımında dini bağları ön plana çıkaran, aşireti kan ve soy birlikteliği olarak algılayan, zihinlerinde aşiretin geleceğinin belirsizleştiği, aşiret geleneklerine bağlılığın azaldığı örneklem gurubumuzun, yüzde 96.3'ü kendini İzollu Aşireti'nin bir mensubu olarak görürken, yüzde 3.7'sinde ise aşirete ait mensubiyet duygusu tamamen kaybolmuştur. Nitekim örneklem gurubumuzun yüzde 3.7'si kendini İzollu Aşireti'nin bir mensubu olarak görmemiştir. Yüzde 3.7'lik bu bölüm, İzollu Aşireti'nden olduğu halde bunu bir mensubiyet olarak dile getirmeyenlerden oluşmaktadır. Buraya kadar izah etmiş bulunduğumuz bu hususlar aşirete ait mensubiyet duygusunu tahlil ederken vardığımız sonuçları daha anlamlı kılacaktır.

TABLO 75. AŞİRETE AİT MENSUBİYET DUYGUSUNUN DERECEŚİ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	şeref duyan	70	19,7	20,5	20,5
	memnun	196	55,2	57,3	77,8
	önemsiz	76	21,4	22,2	100,0
	Total	342	96,3	100,0	
Missing	System	13	3,7		
Total		355	100,0		

Aşirete ait mensubiyet duygusu aşiret mensupları arasında varlığını önemli ölçüde (%96.3) korumaktadır. Ancak elde edilen bulgular, kendini İzollu Aşireti'nin mensubu olarak görenlerin yüzde 20.5'inin aşiret mensubu olmaktan “şeref duyma” şeklinde mensubiyetini dile getirdiğini göstermiştir. Bu oran memnuniyetini “önemsiz”olarak dile getirenlerin oranından (%22.2) daha azdır. Kendini İzollu Aşireti'nin bir mensubu olarak görenlerin çoğunluğu, bu husustaki memnuniyetini “memnunum” (%57.3) olarak dile getirmiştir. Cevaplar arasındaki derece farkı büyük önem arz eder. Buna rağmen aşirete ait mensubiyet duygusunun örneklem gurubumuzda mevcudiyetini koruduğunu söyleyebiliriz. (Tablo 75)

TABLO 76. EĞİTİM DURUMU İLE AŞİRETE AİT MENSUBİYET DUYGUSUNUN DERECESEİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

			AŞİRETE AİT MENSUBİYET DUYGUSUNUN DERECESEİ			Total
			şeref duyan	memnun	önemsiz	
EĞİTİM	okuma-yazma yok	Count		2	5	7
		% within EĞİTİM		28,6%	71,4%	100,0%
	okur yazar	Count	3	19	18	40
		% within EĞİTİM	7,5%	47,5%	45,0%	100,0%
	ilkokul	Count	23	75	21	119
		% within EĞİTİM	19,3%	63,0%	17,6%	100,0%
	ortaokul	Count	18	52	19	89
		% within EĞİTİM	20,2%	58,4%	21,3%	100,0%
	lise	Count	17	46	13	76
		% within EĞİTİM	22,4%	60,5%	17,1%	100,0%
	yüksekokul-fakülte	Count	9	2		11
		% within EĞİTİM	81,8%	18,2%		100,0%
Total		Count	70	196	76	342
		% within EĞİTİM	20,5%	57,3%	22,2%	100,0%

Aşirete ait mensubiyet duygusunun derecesi ile aşiret mensuplarının eğitim durumları arasında bir ilişkinin bulunup bulunmadığını tespit etmek için oluşturduğumuz Tablo 76, aşiret mensuplarının eğitim seviyesi arttıkça aşirete ait mensubiyet duygusunun derecesinin de arttığını göstermiştir. Nitekim tablo 76'ya bakıldığında, aşirete ait mensubiyet duygusu derecesi oranının en yüksek seviyeye (%81.8) yüksek okul fakülte eğitim seviyesinde çıktığı görülecektir. Aşirete ait mensubiyet derecesinin en düşük olduğu grup ise okuma-yazması olmayanlardır. Bu doğrultuda aşirete ait mensubiyet duygusunun derecesi ile eğitim seviyesi arasında doğru orantılı bir ilişkinin olduğunu ve bu duygunun eğitim süreci ile silinemediğini göstermektedir.(Tablo 76)

TABLO 77. AŞİRET MENSUPLARI ARASINDAKİ DAYANIŞMANIN SEVİYESİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
valid normal	17	4,8	4,8	4,8
çok düşük	269	75,8	75,8	80,6
hiç yok	69	19,4	19,4	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Örneklem grubumuzu, üyeleri arasındaki dayanışmanın boyutu açısından ele aldığımızda, aşiret mensupları arasındaki dayanışmanın beklenen oranda olmadığını görmekteyiz. Varolan dayanışmanın seviyesi ise çok düşüktür. Örneklem grubumuzun yüzde 75.8'i aşiret mensupları arasındaki dayanışmanın çok düşük bir seviyede olduğunu

belirtmiştir. Hatta yüzde 19.4’ü böyle bir dayanışmanın bulunmadığını ifade etmiştir.(Tablo77)

TABLO 78. İŞBİRLİĞİ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
valid uygun şartlara sahip herkesle	161	45,4	45,4	45,4
arkadaşlarla	13	3,7	3,7	49,0
aileden kimselerle	78	22,0	22,0	71,0
akrabadan kimselerle	102	28,7	28,7	99,7
aşiret üyeleriyle	1	,3	,3	100,0
Total	355	100,0	100,0	

Aşiret mensupları arasındaki dayanışmanın zayıflığı işbirliği hususunda da kendini göstermektedir. Elde edilen bulgular aşiret mensuplarının çoğunluğunun (%50.7) aileden ve akrabadan kimselerle işbirliği yapmak istediğini ortaya koymuştur. Burada dikkat edilmesi gereken husus “Daha çok kiminle işbirliği yapmak istersiniz?” şeklinde sorduğumuz soruya “aşiret üyeleriyle” şeklinde değil de aileden veya akrabalardan kimselerle şeklinde cevap verilmiş olmasıdır. Bu durum örneklem gurubumuzda ki dayanışma ve işbirliğinin aile ve akrabalık ilişkileriyle şekillendiğini göstermektedir. Aşiret mensuplarının yüzde 45.4’ü ise uygun şartlara sahip herkesle işbirliği yapılabileceğini beyan etmiştir. Bu husus işbirliği ve dayanışmanın giderek aile ve akraba guruplarından da soyutlandığını ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Aşiret sosyal organizasyonlarının yapılarında meydana gelen değişmelerin, görünümelerini tespit etmeyi amaçlayan ampirik araştırmamızda elde ettiğimiz sonuç, aşiret sosyal yapılarında bir değişim ve dokularında çözülmenin meydana geldiği ancak, aşirete ait mensubiyet duygusunun bu değişmeden bağımsız bir şekilde mevcudiyetini koruduğudur. Aşiret sosyal yapılarında meydana gelen değişim ile aşirete ait mensubiyet duygusunun varlığını koruduğu ile ilgili görünümeler ise şunlardır.

1. Ampirik araştırma, günümüzde aşiret ailesinin aile tipi itibariyle daha çok, çekirdek aile tipinde olduğunu göstermiştir. Görüşülen aşiret mensuplarının yüzde 69'u ailelerinde ikiden fazla kuşağın bulunmadığını, “anne, baba ve çocuklar dışında aile içerisinde kalan akraba yok” şeklinde beyan ederken, yüzde 31'i ise aile içerisinde kalan akrabalarının bulunduğunu beyan etmiştir (T. 5). Aile içerisinde kalan akrabaların ise ebeveynlere göre anne, baba veya çocukların eşleriyle onların çocukları olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, aile içerisinde kararların alınış şeklinde, baba hakimiyetine dayalı geleneksel yapının da bir değişim gösterdiği ve daha demokratik bir hal aldığı görülmüştür. Nitekim görüşülen aşiret mensuplarının yüzde 66.2'si aile içinde kararların alınışının, bütün fertlerin katılımı ile gerçekleştiğini belirtmiştir. Bütün kararların baba tarafından alındığını beyan eden aşiret mensuplarının örneklem grubumuz içerisinde ki oranı ise yüzde 22.5 seviyesinde kalmıştır (T. 10). Elde etmiş olduğumuz bu veriler “Aşiret ailesi aile tipi itibariyle, geleneksel geniş aile tipinden çekirdek aile tipine doğru bir değişim göstermektedir.” şeklindeki alt varsayımımızın doğrulandığını göstermektedir. **(1.1)**
2. Aşiret ailesinin kuruluşu esnasında, seçilecek olan eşin aşiret içinden olması şartı etkisini yitirmiştir. Nitekim eş seçiminde din, milliyet ve aşiret faktörlerinin etkisini tespit etmeye yönelik olarak aşiret mensuplarına sormuş olduğumuz, “Çocuklarınızın eş seçiminde din, milliyet veya aşiret farkı gözetir misiniz?” şeklindeki soruya almış olduğumuz cevaplar bu durumu ortaya koymaktadır. Örneklem grubumuzun sadece yüzde 0.6'sı eş seçiminde aşiret farkını ön plana çıkarmıştır. Almış olduğumuz cevaplar bu hususta, aynı din ve

milliyetten olma şartının ön plana çıkmış olduğunu göstermektedir (T. 17). Ancak konu, kız veya erkek çocukların eş seçiminde etkili olması gereken taraf olduğunda, örneklem grubumuzun kız ve erkek çocuklar arasında kız çocuklar aleyhine bir ayrım yaptığı fakat bu ayrımında çok kesin olmadığı görülmüştür (T. 15-T. 16). Elde etmiş olduğumuz bu veriler “Aşiret ailesinin kuruluşu esnasında, seçilecek olan eşin aşiret içinden olması gereği önemini yitirmektedir.” alt varsayımımızın doğrulandığını göstermektedir. **(1.2)**

3. Aşiret sosyal organizasyonlarında akraba evliliği, genç kuşaklara doğru gidildikçe azalmaktadır. Her ne kadar aşiret mensuplarının büyük bir kısmının (%62.6) eşiyle akraba olduğu görülse de, akraba evliliği oranları genç kuşaklara doğru gidildikçe azalmakta ve 18-29 yaş dilimindekilerin sadece yüzde 28.6’sının eşiyle akraba olduğu görülmektedir (T. 20). Bekarların ise yüzde 76.2’si, akrabası ile evlenmeyeceğini belirtmiştir (T. 21). Bu durum “Aşiret sosyal organizasyonlarında akraba evliliği, genç kuşaklara doğru gidildikçe azalır.” varsayımımızı doğrulamaktadır. **(1.3)**
4. Aşiret mensupları arasındaki dayanışma çerçevesi, aşiret dayanışması şeklinde olmaktan çok akrabalar arası dayanışma şeklindedir. Örneklem grubumuzun yüzde 75.8’i aşiret mensupları arasındaki dayanışmanın çok düşük bir seviyede olduğunu, yüzde 19.4’ü de hiç olmadığını belirtmiştir (T. 77). Bu durum aşiret mensupları arasındaki dayanışmanın yok olma noktasında olduğunu, dayanışma çerçevesinin başka bir yöne doğru kaydığını göstermektedir. İşte bu noktada “akrabalık” devreye girmektedir. Nitekim işbirliği yapılmak istenen çevrenin daha çok, aile ve akrabalar olduğunu tespit etmiş bulunuyoruz (T. 78). Aşiret mensupları her ne kadar aşiretin kendisi için ifade ettiği şeyin, büyük bir çoğunlukla kan ve soy birlikteliği olduğunu belirtse de (T. 72), işbirliği yapılmak istenen çevreyi “aşiret üyeleriyle” şeklinde belirten aşiret mensubu sayısı oldukça azdır (T. 78). Bu durum kendisini, karşılıksız yardım alma hususunda da göstermektedir. Aşiret mensupları karşılıksız yardım alınan yeri, aşiret mensupları olarak değil de yakın akrabalar olarak dile getirmektedir (T. 24). Elde ettiğimiz bu verilerden yola çıkarak “Aşiret mensupları arasındaki dayanışma çerçevesi, aşiret dayanışması şeklinde olmaktan çok akrabalar arası dayanışma şekline dönüşmüştür” şeklindeki alt varsayımımızın doğrulandığını söyleyebiliriz. **(1.4)**

5. Aşiret mensupları çeşitli tutum ve davranışlarında şehirli bir takım özellikleri yansıtmaktadırlar. Bu hususu, aşiret mensuplarının tasarruflarını değerlendirme şeklinde (T. 32), zenginliğin göstergesine ilişkin görüşlerinde (T. 33), anlaşmaların yapılış şekli (T. 51) ve anlaşmazlıkların çözümünde (T. 52), kısmi de olsa yararlanılan bilgi kaynaklarında (T. 46), eğitime olan talebin giderek artmasında ve kız çocukların eğitimi hakkındaki görüşlerinde (T. 44) gözlemek mümkündür. Ancak, aşiret mensuplarının zihniyet dünyasında (eğitim seviyesinin yükselmesiyle düşse de), şehirlilerden farklı olma hususu kendini halen korumaktadır. Nitekim örneklem grubumuzun yüzde 75.2'si kısmen ya da tamamen şehirlilerden farklı olduğunu belirtmiştir (T. 53). Ayrıca sendika-dernek-kooperatif üyeliğinin örneklem grubumuzda çok düşük bir seviyede olduğu görülmüştür (T. 45). Elde etmiş olduğumuz bulgular “aşiret mensupları çeşitli tutum ve davranışlarında şehirli bir takım özellikleri yansıtır.” şeklindeki alt varsayımımızın doğrulandığını göstermektedir. Ancak şehirli tutum ve davranışların tamamı söz konusu olduğunda, aşiret mensuplarının şehirli tutum ve davranışların tamamını yansıttığını söyleyemeyiz. Ayrıca aşiret üyelerinin zihniyet dünyasında şehirlilerden farklı olma düşüncesinin halen hakim olduğu görülmektedir. **(1.5)**
6. Araştırmamız aşiret mensuplarının kendi içine kapalı bir hayat sürdürmediklerini ortaya koymaktadır. Ülke meseleleriyle ilgilenme, ülkenin sorunlarından haberdar olma, dünyadaki gelişmeleri takip etme bunun en önemli göstergeleridir. Nitekim örneklem grubumuzun %89'u ülke meseleleriyle ilgilenmekte (T. 56), %96.1'i ülke meselelerinin çözümüne dair fikir yürütmekte (T. 58), %87.1'i ise dünyadaki gelişmeleri takip etmektedir. Elde edilen bulgulardan yola çıkarak “Günümüzde aşiret mensupları kendi içine kapalı bir hayat sürdürmezler.” şeklindeki alt varsayımımızın doğrulandığını söyleyebiliriz. **(1.6)**
7. Aşiret mensuplarının siyasete katılma davranışı üzerinde cinsiyet faktörünün etkisi halen devam etmektedir. Yapmış olduğumuz araştırma kadın aşiret mensuplarındaki siyasete katılmama oranının (%9.1), erkek aşiret mensuplarındaki siyasete katılmama oranından (%0.3) yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca kadın aşiret mensuplarının siyasete katılımı tamamıyla seçmen katılımı seviyesindedir (T. 66). Bununla birlikte, eğitim ve kitle-

iletişim araçlarının da, aşiret mensuplarının siyasete katılma davranışı üzerinde önemli ölçüde etkiye sahip olduğu görülmüştür. Örneklem grubumuzdaki aşiret mensuplarından ilkökul-ortaokul-lise ve yüksekokul-fakülte seviyesinde eğitim almış olanlardan hiçbiri siyasete katılmama davranışı göstermezken, okuma-yazması olmayan ve okur yazar aşiret mensuplarında siyasete katılmama davranışı sırasıyla, %37.5 ve %6.5 oranlarında görülmektedir (T. 69). Ayrıca örneklem grubumuzun kitle-iletişim araçlarından olan gazete okuma sıklığı ile siyasi katılım seviyesi arasındaki ilişkiye baktığımızda, her gün ve ara sıra gazete okuyanların siyasete katılmama davranışı göstermediklerini buna karşın, hiç gazete okumayanların %8 seviyesinde siyasete katılımı olmadığı tespit edilmiştir (T. 70). Eğitim imkanlarının artması ve kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşması siyasete katılma davranışı üzerinde etkili olan faktörlerin sayısında artışa sebep olmuştur. Elde etmiş olduğumuz bu veriler “Aşiret mensuplarının siyasete katılma davranışı üzerinde, değişimin göstergeleri olarak cinsiyet faktörünün etkisi azalmakta, eğitim ve kitle-iletişim araçlarının etkisi belirginleşmektedir.” şeklindeki alt varsayımımızın cinsiyet faktörü noktasında doğrulanmadığını, eğitim ve kitle-iletişim araçları noktasında doğrulandığını göstermektedir. **(1.7)**

8. Aşiret mensuplarının aşiretin geleceğine dair kanıları karamsardır. Hatta aşiret bağlarının şu anda zayıflamış olduğunu kabul etmektedirler. Dolayısıyla aşiretin bir geleceğinin olamayacağına kanaat getirmektedirler. Nitekim örneklem grubumuzda aşiretin geleceğine dair fikir beyan edenlerin %97.4’ü aşiret bağlarının zayıfladığını bu sebeple geleceğinin de olmadığını belirtmiştir (T.73). Buradan yola çıkarak “Aşiret mensuplarının aşiretin geleceğine dair kanıları karamsar bir tablo çizer.” şeklindeki alt varsayımımızın doğrulandığını söyleyebiliriz. **(1.8)**
9. Aşiret bağlarının zayıflamış olduğunu düşünen dolayısıyla, bir geleceğinin de olamayacağına inan aşiret mensupları, genelde aşiret örf ve adetlerine önem vermekte ancak bunlara uymakta zorluk çekmektedirler. Şartların değişmesine bağlı olarak aşiret örf ve adetlerine uyum zorluğu çeken aşiret mensuplarının yanı sıra, aşiret örf ve adetlerinin kendisi için hiçbir önemi olmadığını düşünen aşiret mensuplarının sayısı da oldukça fazladır. Nitekim örneklem grubumuzun %67.3’ü aşiret örf ve adetlerine önem

vermekte, %32.7'si ise aşiret örf ve adetlerinin kendisi için hiçbir önemi olmadığını beyan etmiştir (T. 74). Ancak elde edilen bu veriler “aşiret örf ve adetlerine verilen önem azalmaktadır.” şeklindeki alt varsayımımızın doğrulanmadığını göstermektedir. **(1.9)**

10. Aşiret sosyal organizasyonun dokularındaki çözülme, aşirete ait mensubiyet duygusunda görülmemektedir. Aşiret mensuplarının büyük bir çoğunluğu, derecesi her ne kadar çok yüksek olmasa da, aşirete mensubiyetlerini dile getirmektedirler (T. 75). Bu mensubiyet duygusu eğitim süreci ile silinememekte hatta, eğitim seviyesi arttıkça aşirete mensubiyetin ifade ediliş derecesi artmaktadır (T. 76). Bu durum “Aşiret sosyal organizasyonlarında ki çözülmeye rağmen, aşirete ait mensubiyet duygusu aşiret mensupları arasında varlığını korumakta ve bu duygu eğitim süreci ile de silinememektedir.” şeklindeki alt varsayımımızın doğrulandığını göstermektedir. **(1.10)**

BİBLİYOGRAFYA

KİTAPLAR

AKSOY, Mustafa; **Kültür Sosyolojisi Açısından Doğu Anadolu**, T.İ.S.A.V. Yay., İstanbul-1996.

ARSLANTÜRK, Zeki-AMMAN, Tayfun; **Sosyoloji (Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler)**, Kaknüs Yay., İstanbul-2000.

AVCI, Nazmi; **Türkiye’de Modernleşme Açısından Din-Kültür-Siyaset, (1839-1960)**, Pınar Yay., İstanbul-2000.

AYDIN, Mustafa; **Kurumlar Sosyolojisi**, Vadi Yay., 2. Baskı, Ankara-2000.

BAL, Hüseyin; **Kent Sosyolojisi**, Turhan Kitapevi Yay., Ankara-1999.

BAL, Hüseyin; **Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri**, Süleyman Demirel Üniversitesi Yay., No: 20, Isparta-2001.

BEŞİKÇİ, İsmail; **Doğuda Değişim Ve Yapısal Sorunlar(Göçebe Alikan Aşireti)**, Doğan Yay., Ankara-1969.

BEŞİKÇİ, İsmail; **Kürt Toplumu Üzerine**, Yurt Yay., İstanbul-1993.

BİLGİSEVEN, K. Amiran; **Sosyal İlimler Metodolojisi**, Filiz Kitapevi Yay., 4. Baskı, İstanbul-1994.

BİLGİSEVEN, K. Amiran; **Köy sosyolojisi**, Filiz Kitapevi Yay., 2. Baskı, İstanbul-1988.

BİLGİSEVEN, K. Amiran; **Genel Sosyoloji**, Filiz Kitapevi Yay., 4. Baskı, İstanbul-1986.

BOTTOMORE, B. Tom; **Toplum Bilim**, Çev.: Ünsal Oksay, Beta Yay., 2. Baskı, İstanbul-1984.

BOTTOMORE, T.-NISBET, R.; **Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi**, Haz.: Mete Tunçay-Aydın Uğur, Ayraç Yay., 2. Baskı, Ankara-1997.

CELKAN, H. Yıldırım; **Eğitim Sosyolojisi**, Atatürk Üniversitesi Yay., No.: 664, 3. Baskı, Erzurum-1993.

ÇAY, Abdulhaluk; **Her Yönüyle Kürt Dosyası**, Turan Yay., 2. Baskı, İstanbul-1994.

- Devlet İstatistik Enstitüsü; **1997 Genel Nüfus Tespiti İdari Bölünüş**, D.İ.E. Yay., Ankara-1999.
- Devlet İstatistik Enstitüsü; **Mahalli İdareler Seçim Sonuçları (18.04.1999)**, D.İ.E. Yay., Ankara-Nisan 2000.
- Devlet Planlama Teşkilatı; **Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, D.P.T. Yay., No: 2165, Ankara-1989.
- DÖNMEZER, Sulhi; **Sosyoloji**, Savaş Yayınevi Yay., 9. Baskı, Ankara-1984.
- ERKAL, Mustafa; **Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü**, Der Yay., İst.-1997.
- ERKAL, Mustafa; **Bölge Açısından Az Gelişmişlik**, Der Yay., 2. Baskı, İstanbul-1990.
- ERKAL, Mustafa; **Sosyoloji (Toplumbilimi)**, Filiz Kitapevi Yay., 3. Baskı, İstanbul-1987.
- ERÖZ, Mehmet; **İktisat Sosyolojisine Başlangıç**, Filiz Kitapevi Yay., 3. Baskı, İstanbul-1982.
- ERÖZ, Mehmet; **Yörükler**, T.D.A.V. Yay., İstanbul-1991.
- ESERPEK, Altan; **Sosyoloji**, Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Yay., No: 303, Ankara-1981.
- FICHTER, Joseph; **Sosyoloji Nedir?**, Çev.: Nilgün Çelebi, Selçuk Üniversitesi Yay., No: 75, Konya-1990.
- FIRAT, M.Şerif; **Doğu İlleri ve Varto Tarihi**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 5. Baskı, Ankara-1983.
- FREYER, Hans; **İndüstri Çağı**, Çev.: B. Akarsu-H. Batuhan, İstanbul-1954.
- GIDDENS, Anthony; **Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım**, Çev.: M. Ruhi Esengün-İsmail Öğretir, Birey Yay., 4. Baskı, İstanbul-1997.
- GÖKALP, Ziya; **Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler**, Haz: Şevket Beysanoğlu, Sosyal Yay., İstanbul-1992.
- GÖKALP, Ziya; **Türk Medeniyeti Tarihi**, Haz: Yalçın Toker, Toker Yay., İstanbul-1989.
- GÖKÇE, Birsen; **Gecekondu Gençliği**, Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara-1976.
- GÖKÇE, Birsen; **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı Ve Toplumsal Kurumlar**, Savaş Yayınevi Yay., Ankara-1996.

GÖKÇE, Birsen-v.d.; **Gecekondularda Aileler Arası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü**, Başbakanlık Kadın Ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yay., Ankara-1993.

GÖKÇE, Birsen; **Toplumsal Bilimlerde Araştırma**, Savaş Yay., 2. Baskı, Ankara-1992, s. 139.

GÜNGÖR, Nevin; **Kültür-Eğitim-Dil Üzerine Görüşleri İle Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu**, Kültür Bakanlığı Yay., No: 1290, Ankara-1991.

HALAÇOĞLU, Yusuf; **18.y.y’ da Osmanlı İmparatorluğunun İskan Siyaseti Ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, T.T.K. Yay., 2. Baskı, Ankara-1991.

İSPİR, Eyüp; **Şehirleşme ve Meseleleri**, Gazi Büro Yay., 2. Baskı, Ankara-1991.

KAFESOĞLU,İbrahim; **Türk Milli Kültürü**, Boğaziçi Yay., 11. Baskı, İstanbul-1994.

KALAYCIOĞLU, E.; **Çağdaş Siyasal Bilim**, Beta Yay., İstanbul-1984.

KARTAL, S. Kemal; **Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentlileşme**, Adım Yay., 2. Baskı, Ankara-1992.

KELEŞ, Ruşen; **100 Soruda Türkiye’de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu**, Gerçek Yay., 3.Baskı, İstanbul-1972.

KIZILÇELİK, Sezgin; **Sosyoloji Teorileri-1**, Mimoza Yay., Konya-1992.

KIZILÇELİK, Sezgin-ERJEM, Yaşar; **Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü**, Saray Kitapevi Yay., 4. Baskı, İzmir-1996.

KIZILÇELİK,Sezgin; **Sosyoloji Teorileri-2**, Mimoza Yay., Konya-1992.

KONGAR, Emre; **İmparatorluktan Günümüze Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, Remzi Kitapevi Yay., 9. Baskı, İstanbul-1995.

KONGAR, Emre; **Toplumsal Değişme Kuramları Ve Türkiye Gerçeği**, Remzi Kitapevi Yay., 4. Baskı, İstanbul-1985.

KÖSEMİHAL, N. Şazi; **Sosyoloji Tarihi**, Remzi Kitapevi Yay., 4. Baskı, İstanbul-1989.

KRECH, David-vd.; **Cemiyet İçinde Fert**, Çev.: Mümtaz Turhan, M.E.B. Yay., No: 95, 2. Baskı, İstanbul-1983.

KUTLU, Muhtar; **Şavaklı Türkmenlerde Göçer Hayvancılık**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayını, No:84, Ankara-1987.

MALINOWSKI, Bronislaw; **İnsan Ve Kültür**, Çev.: Fatih Gümüş, Verso Yay., Ankara-1990.

MARSHALL, Gordon; **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev.: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim Ve Sanat Yay., Ankara-1999.

MERTER, Feridun; **1950-1958 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler (Malatya Örneği)**, A.A.K.B. Yay., No: 2, 2. Baskı, Ankara-1990.

MERTON, Robert, K.; **Social Theory And Social Structure**, Free Press, New York-1968.

NİRUN, Nihat; **Sistemik Sosyoloji Açısından Ziya Gökalp**, Kültür Bakanlığı Yay., No: 459, İstanbul-1981.

ORHONLU, Cengiz; **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı**, Eren Yay., İstanbul-1987.

OZANKAYA, Özer; **Köyde toplumsal Yapı ve Siyasal kültür (İki Grup Köyde Yapılan Karşılaştırmalı Bir Araştırma)**, Ankara Üniversitesi S.B.F. Yay., No.: 322, Ankara-1971

ÖĞEL, Bahaeddin ; **Türk Kültür Tarihine Giriş-1**, Kültür Bakanlığı Yay., No: 638, 3. Baskı, Ankara-1991.

ÖZER, Ahmet; **Modernleşme Ve Güneydoğu**, İmge Yay., Ankara-1998.

POLOMA, M. Margaret; **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, Çev.:Hayriye Erbaş, Gündoğan Yay., Ankara-1993.

RİŞVANOĞLU, Mahmut; **Doğu Aşiretleri ve Emperyalizm**, Boğaziçi Yay., 4. Baskı,İstanbul-1992.

SAYIN, Önal; **Sosyolojiye Giriş (Sosyolojinin Temelleri)**, Erdem Kitapevi Yay., İzmir-1985.

SENCER, Muzaffer; **Toplumbilimlerinde Yöntem**, Beta Yay., 3. Baskı, İstanbul-1989.

SERİM Timur; **Türkiye’de Aile Yapısı**, Hacettepe Üniversitesi Yay., No.: D-15, Ankara-1972.

SEZAL, İhsan; **Şehirleşme**, Ağaç Yay., İstanbul-1992.

SWINGEWOOD, Alan; **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi**, Çev.: Osman Akınhay, Bilim Ve Sanat Yay., Ankara-1998.

TAŞDELEN, Musa; **Göçerlerin Şehirleşmesi (Beritanlı Aşireti Örneği)**, Turan Yay., İstanbul-1997.

TATAR, C. Hüsnîye; **Nuh'un Gemisindekiler (Şehirleşme Ve Dini Cemaatleşme)**, Turan Yay., İstanbul-1999.

TATAR, Taner; **Siyaset Sosyolojisi**, Turan Yay., İstanbul-1997.

TOLAN, Barlas; **Toplum Bililerine Giriş**, Gazi Üniversitesi Yay., No:49, 2. Baskı, Ankara-1985.

TURHAN, Mümtaz; **Kültür Değişimleri(Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik)**, Marmara Üniversitesi İ.F.V. Yay., No: 16, 2. Baskı, İstanbul-1994.

TÜRKAY, Cevdet; **Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret Ve Cemaatler**, İstanbul-1979.

TÜRKDOĞAN, Orhan ; **Türk Tarihinin Sosyolojisi**, Turan Yay., İstanbul-1996.

TÜRKDOĞAN, Orhan; **Değişme-Kültür Ve Sosyal Çözülme**, T.D.A.V. Yay., No.: 44, İstanbul-1988.

TÜRKDOĞAN, Orhan; **Etnik Sosyoloji**, Timaş Yay., 2. Baskı, İstanbul-1998.

TÜRKDOĞAN, Orhan; **Güney Doğu Kimliği Aşiret-Kültür-İnsan**, Alfa Yay., 2. Baskı, İstanbul-1998.

TÜRKDOĞAN, Orhan; **Niçin Milletleşme? (Milli Kimliğin Yükselişi)**, T.D.A.V. Yay., No: 137, İstanbul-1995.

UYŞAL, Birkan.; **Siyasal Katılma Ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi**, T.O.D.A.İ.E. Yay., No.: 209, Ankara-1984.

YALMAN, Ali, Rıza; **Cenupta Türkmen Oymakları-1**, Haz: Sebahat Emir, Kültür Bakanlığı Yay., No: 256, 3. Baskı, Ankara-2000.

YİNANÇ. R-ELİBÜYÜK. M; **Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)**, Gazi Üniversitesi Yay., No: 31, Ankara-1983.

YAZAN, M. Ümit; **Türkiye Kanatlarınızın Altında**, İz Yay., İstanbul-1997.

WEBER, Max; **Sosyoloji Yazıları**, Çev.: Taha Parla, İletişim Yay., 2. Baskı, İstanbul-1998.

MAKALELER VE BİLDİRİLER

BEŞİKÇİ, İsmail; “Doğu Anadolu’da Sosyal Ve Siyasal Değişmeye Etki Eden Dinamikler”,

Yavuz Abadan’a Armağan, Ankara Üniversitesi S.B.F. Yay., No: 280, Ankara-1969.

CELKAN, Hikmet Yıldırım; “Türk Ailesinin Yeni Dönemlerde Ele Alınışı Gökalp ve

Baltacıoğlu Örneği”, **Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, C. 1, A.A.K.B.

Yay., No: 71, Ankara-1992.

DOĞANAY, Filiz; “Güneydoğu Anadolu Projesinin Uygulanmasından Önce Harran

Ovasında Sosyal Ve Kültürel Değişme”, **Dünya’da Ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik**

Gelişmeler, Sosyoloji Derneği Yay., Ankara-1994.

DURUGÖNÜL, Meral; “Sosyal Değişme Göç Ve Sosyal Hareketler”, **II. Ulusal Sosyoloji**

Kongresi (Toplum Ve Göç), D.İ.E. Yay., No: 2046.

EROĞLU, Feyzullah; “Küreselleşme Süreci Ve Kimlik Krizi”, **Türk Yurdu** (21.Yüzyıla

Doğru Türk Milliyetçiliği Özel Sayısı), C. 19, S. 139-141, Mart-Mayıs 1999.

EROL, M.-v.d.; “Kentsel Bütünleşme Üzerinde Köy-Kent Farklılaşması ve Aile Kurumunun

Etkileri (Sivas Örneği)”, **II. Ulusal Sosyoloji Kongresi (Toplum ve Göç)**, D.İ.E. Yay., No.: 2046, Ankara-1997

GENÇ, Ernur; “Kentlileşme, Geleneksel-Modern Geriliminde Kimlikler” **II. Ulusal**

Sosyoloji Kongresi (Toplum ve Göç), D.İ.E. Yay., No: 2046, Ankara-1997.

GÜLER, Ali; “Doğu Aşiretlerinde Göç Olgusu ve Bunun Doğurguları” , **II. Ulusal**

Sosyoloji Kongresi (Toplum Ve Göç), D.İ.E. Yay., No: 2046, Ankara-1997.

GÜLER, Ali; “Aşiretten Millete Geçişte Milliyet Kavramının Sosyolojik Boyutu”, **Dünya’da**

Ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik Gelişmeler, Sosyoloji Derneği Yay., Ankara-1994.

KIRAY, Mübeccel; “Büyük Kent ve Değişen Aile” **Türkiye’de Ailenin Değişimi ve**

Toplumbilimsel İncelemeler, C. 1, T.S.B.D. Yay., Ankara-1984.

TÜRKDOĞAN, Orhan; “Doğu Ve Güneydoğu’da Aşiret Ve Sosyo-Antropolojik

Yaklaşımlar”, **Sosyal Bilimler Kavşağında Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Sempozyumu**

Bildirileri, Van-1997.

TÜRKDOĞAN, Orhan; “Türk Toplumunun Kültürel Dinamikleri”, **Dünya’da Ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik Gelişmeler**, Sosyoloji Derneği Yay., Ankara-1994.

YAZICI, Erdinç; “Türk Sosyo-Kültürel Yapısında Gözlenen Değişmeler: Karmaşık Bir Dönüşümün Hikayesi”, **Yeni Türkiye (Cumhuriyet Özel Sayısı)**, Eylül-Aralık 1988.

TEZLER

BİRKÖK, Cüneyt; **Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul-1994.

KAYA, Yaşar; **Sosyal Değişmenin Yeni Bazı Boyutları**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul-1985.

KORKMAZ, Abdullah; **Şehirleşme ve Suç(Malatya Araştırması 1981-1985)**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul-1988.

ŞENTÜRK, Ünal; **Göç ve Kentlileşme (Malatya Örneği)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya-1999

YEŞİLORMAN, Mehtap; **Demokratik Kültürün Edinilmesinde Şehirleşmenin Rolü (Elazığ Örneği)**, Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ-1997.

EKLER

1- ANKET FORMU

İZOLLU AŞİRETİ SOSYO – EKONOMİK YAPISI ANKET FORMU

1-Yaşınız?.....

1-18-29	4-50-59
2-30-39	5-60+
3-40-49	

2-Cinsiyetiniz?

1- Erkek	2-Kadın

3- Medeni haliniz?

1-Evli	3-Dul
2-Bekar	4-Boşanmış

4- Mesleğiniz?

1-İşçi	5-Zanaatkar
2-Memur	6-Göçer
3-Esnaf	7-Besicilik
4-Çiftçi	8-Diğer.....

5-Ailenizi sosyal ve ekonomik bakımdan hangi tabaka da görüyorsunuz?

1-Alt	2-Orta	3-Üst

6- Ailenizin aylık net geliri aşağıdaki gruplardan hangisine girmektedir?

- 1- -150 milyon
- 2-151-300 milyon arası
- 3-301-450 milyon arası
- 4-451-600 milyon arası
- 5-601-750 milyon arası
- 6-751 milyon +

7- Ailenizin toplam gelirinde en yüksek gelir oranı aşağıdaki gruplardan hangisi oluşturur?

- 1-Tarımsal faaliyetlerden elde edilen gelir
- 2-Hayvancılık faaliyetlerinden elde edilen gelir
- 3-İmalat ve üretime yönelik küçük sistemlerden elde edilen gelir
- 4-Bakkal, fırın, tamirhane vb. 'den elde edilen gelir
- 5-Mevsimlik tarım işçiliğinden elde edilen gelir
- 6-Tarım dışı işçilik
- 8- Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışma dolayısıyla elde edilen gelir
- 9-Diğer.....

8- Belirli bir miktarda toprağa sahip misiniz?

- 1-Evet Sahibim 2-Hayır sahip değilim

9-Toprak sahibiyseniz sahip olduğunuz toprak kaç dönümdür?

- 1- 1-50 dönüm arası
- 2- 51-100 dönüm arası
- 3- 3-101+dönüm

10-Toprak sahibiyseniz bunu nasıl edindiniz?

- 1-Tamamını miras yoluyla
- 2-Bir kısmını miras bir kısmını satın alma yoluyla
- 3-Tamamını satın alma yoluyla

11-Belirli bir sayıda hayvana sahip misiniz? Sahip olduklarınızın sayısını belirtiniz.

- 1-Büyük baş
- 2-Küçük baş
- 3-Kümes hayvanı
- 4-Binek hayvanı
- 5-Hiç hayvanım yok

12-Ailenizin elde ettiği gelirden en büyük pay aşağıdaki gruplardan hangisine ayrılmaktadır?

- 1-Yiyecek ve giyecek giderine
- 2-Eğitim giderlerine
- 3-Sağlık giderlerine
- 4-Yatırım ve tasarrufa
- 5-Diğer

13-Tasarruf yapmanın gerekliliğine inanıyor musunuz?

- 1-Evet inanıyorum
- 2-Hayır inanmıyorum

14-Tasarruf yapabiliyor musunuz?

- 1-Evet yapabiliyorum
- 2-Hayır yapamıyorum

15-Tasarruflarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz ya da değerlendirmek isterdiniz?

- 1-Gayri menkul olarak
- 2-Hayvan olarak
- 3-Evimi yeniden döşeyerek
- 4-Hisse senedi olarak
- 5-Dövize yatırarak
- 6-Altın olarak
- 7-Otomobil olarak
- 8-Kendime iş kurarak
- 9-Diğer.....

16-Size göre zenginliğin göstergesi aşağıdakilerden hangisidir?

- 1-Büyük bir hayvan sürüsü
- 2-Geniş topraklara sahip olmak
- 3-Bir fabrika sahibi olma
- 4-Gayri menkullerin çokluğu
- 5-Diğer.....

17-Kendi tüketiminiz için evde yaptığınız üretim faaliyetleri nelerdir?

- 1-Yiyecek
- 2-Giyecek
- 3-Hiçbir şey yapılmaz
- 4-Yiyecek ve giyecek

18-Yıllık temel ihtiyaç maddelerinin tamamını üretebiliyor musunuz?

- 1-Tamamını üretebiliyoruz
- 2-Büyük bir bölümünü üretebiliyoruz
- 3-Çok küçük bir bölümünü üretebiliyoruz
- 4-Temel ihtiyaç maddelerinin tamamını dışardan temin ediyoruz

19-Ailenizin üretmediği ya da üretmeyeceği ihtiyaç maddelerini aşağıdakilerin hangisinden sağlamaktasınız?

- 1-Köydeki veya ilçedeki bakkal, manav ,market vb.' den
- 2-Şehirdeki bakkal, manav, market, vb.' den
- 3-Şehirdeki büyük alış- veriş merkezlerinden

20-Aileniz gelir getirmeye yönelik olarak evde bir üretim yapmakta mıdır?

- 1-Evet yapmakta
- 2-Hayır yapmamakta

21-Ekonomik açıdan şehirle olan ilişkilerinizi aşağıdakilerden hangisini göstermektedir?

- 1-Ekonomik açıdan şehirle hiçbir bağım yok
- 2-Sadece burada elde ettiğim mal ve ya ürünleri şehirde paraya dönüştürmekteyim
- 3-Ekonomik olarak hem şehirle hem de burayla ilişkilerim var
- 4- Burada oturmaktayım ancak geçimimi, şehirde sağlamaktayım

22-Aileniz kaç kişiden oluşmaktadır?

- 1-İki 4-Beş 7- Sekiz +.....
- 2-Üç 5-Altı
- 3-Dört 6-Yedi

23-Ailenizdeki çocuklarınızın veya kardeşlerinizin sayısı kaçtır?

- 1-Bir 3-Üç 5-Beş
- 2-İki 4-Dört 6-Altı +.....

24-Ailenizde anne, baba ve çocukların dışında kalan akraba veya yakınlarınız var mı?

- 1-Evet var 2- Hayır yok

25-Fazla çocuk sahibi olma konusunda ki düşünceniz nelerdir?

- 1-Daha fazla çocuk daha fazla sosyal ve ekonomik güç demektir
- 2-Günümüz şartlarında çocuk çocuklar açısından sorunlar (eğitim imkanları vb.) yaratır.
- 3-Çocuğu veren Allah , rızkını da beraberinde verir.
- 4-Daha fazla çocuk daha fazla problem demektir.

26-Ailenizde aile içi kararlar nasıl alınır?

- 1-Bütün kararları baba alır
- 2-Karalar anne ve baba tarafından birlikte alınır
- 3-Aile hep birlikte karar verir

27-Mirasınızı çocuklarınız arasında nasıl paylaştirmek istersiniz?

- 1- Kız ve erkek çocuklar eşit miktarda
- 2- Kız çocuklara daha çok pay veririm
- 3- Erkek çocuklara daha çok pay veririm
- 4- Kanunun düzenlediği şekilde
- 5- Sadece erkek çocuklar alır
- 6- Sadece kız çocuklar alır

28-Ailenizde çocuklarınızla / anne veya babanızla aranızda anlaşmazlık konuları var mı? varsa aşağıdakilerden hangisidir?

- 1-Anlaşmazlık yok
- 2-Kılık- kıyafet
- 3-Mesleki tercih
- 4-Kötü alışkanlıklar
- 5-Diğer

29-Evli iseniz eşinizle evlenirken evlilik kararını kim verdi ?

- 1-Yalnız kendim
- 2-Annem ve babam
- 3-Annem, babam ve kendim

30-Erkek çocuk evlenirken evleneceği eşini kim seçmelidir?

- 1-Yalnız kendisi
- 2-Anne, baba
- 3-Anne, baba ve kendisi

31-Kız çocuk evlenirken evleneceği eşini kim seçmelidir?

- 1- Yalnız kendisi
- 2- Anne, baba
- 3-Anne, baba ve kendisi

32-Evli iseniz eşinizle akrabalık ilişkiniz var mı?

- 1-Evet var
- 2-Hayır yok

33-Bekar iseniz bir akrabanızla evlenme hususundaki tutumunuz ne olur?

- 1-Akrabam ile evlenmem
- 2-Akraba evliliğine karşı değilim
- 3-Mutlaka akraba ile evlenilmelidir

34-Hangi usulde evlendiniz veya evlenmeyi tercih ederdiniz?

- 1-Görücü usulüyle
- 2-Tanışıp görüşerek
- 3-Kaçma veya kaçırma yoluyla

35-Size göre hangi nikah türü önceliklidir?

- 1-Dini nikah
- 2-Resmi nikah
- 3-Her ikisi de şart

36-Kadın erkek birbirine eşit midir?

- 1-Kadın da erkeğinde
- 2-Birbirine eşittir
- 3-Erkek üstün

37-Boşanma hakkındaki düşünceniz aşağıdakilerden hangisidir?

- 1-Uyumsuzluk halinde derhal boşanmalı mıdır
- 2- Uyumsuzluk halinde derhal boşanmalı mıdır. Ancak sosyal baskılar boşanmayı engellemektedir
- 3- Uyumsuzluk halinde derhal boşanmalı mıdır ancak sosyal ve ekonomik zorunluluklar bunu zorlaştırmaktadır.
- 4-Çocuklar açısından sorunlar yaratacağı için katlanılmalıdır
- 5-Sorunlar hat sahaya çıkmadığı sürece boşanmalı mıdır.

38-Yakın akrabanızla ilişkilerinizin sıklık derecesi nedir?

- 1-Sık sık görüşürüz
- 2-Sık olmasa da görüşürüz
- 3-Oldukça seyrek görüşürüz
- 4-Hiç görüşmeyiz

39-Nişan, düğün, ölüm vb. iyi ve kötü günlerde karşılıksız yardım alır mısınız ?

- 1-Sadece aile efradından
- 2-Yakın akrabalarımızdan
- 3-Komşular ve yakın arkadaşlardan
- 4-Bütün aşiret mensuplarından
- 5-Hiç kimseden

40-Çocuklarınızın eş seçiminde din milliyet veya aşiret farkı gözetir misiniz?

- 1-Aynı dinden olması yeterli
- 2-Aynı din ve milliyetten olması şart
- 3-Aşiretimden olması şart
- 4-Hiç biri önemli değil

41-Bayanların çalışması hususundaki düşünceniz aşağıdakilerden hangisidir?

- 1-Bayanlar ekonomik bağımsızlığını mutlaka kazanmalıdır
- 2-Aile ekonomisine katkı sağlayacak kendilerine uygun işlerde çalışabilirler
- 3-Yüksek okul mezunu bayanların kendi branşlarında çalışması doğaldır
- 4-Bayanlar çalışmamalıdır

5-Diğer.....

42- Öğrenim durumu

- ☐ 1-okur-yazar değil
- ☐ 2-okur-yazar okul bitirmemiş
- ☐ 3-ilkokul
- ☐ 4-orta ve dengi okul
- ☐ 5-lise ve dengi okul
- ☐ 6-yüksek okul / fakülte

43-Eğitimden beklentiniz aşağıdakilerden hangisidir?

- 1-Daha fazla iş imkanı
- 2-Bilgi, beceri ve kabiliyetleri geliştirme
- 3-Toplum içerisinde saygın bir yer edinme
- 4-Ülke sorunlarına çözüm üretebilme
- 5-Hiçbir beklentim yok
- 6-Diğer.....

44-Ülkemizdeki eğitim sistemini kalite açısından nasıl buluyorsunuz?

- 1-Çok iyi
- 2-Yeterli
- 3-Yetersiz
- 4-Çok yetersiz

45-Mevcut eğitim durumunuzdan daha üst seviyede bir eğitim almak ister misiniz?

- 1-Evet isterim 2- Hayır istemem

46-Örf – adet, gelenek ve göreneklere dair bilgilerin gerekliliğine inanıyor musunuz?

- 1- Evet inanıyorum 2- Önemsiz

47-Kız çocukların eğitiminin hususun da aşağıdaki düşüncelerin hangisine katılırsınız?

- 1- Dini eğitim almaları yeterlidir.
- 2- İlköğretimi tamamlamaları yeterlidir
- 3- Liseyi bitirmeleri yeterlidir

4- Üniversite dahil öğrenimlerini sürdürmelidirler.

48-Erkek çocukların eğitimleri süreleri sınırında bir sıralamada getirir misiniz?

1-Evet getiririm 2- Hayır getirmem

49-Ülke meseleleri ile ne derecede ilgilenirsiniz?

1-Oldukça fazla ilgilenirim
2-Fazla kafa yormam ancak ilgilenirim
3-İlgilenmem

50-Dünyadaki gelişmeleri takip eder misiniz?

1-Dünyadaki her türlü gelişmeyi olabildiğince takip ederim.
2-Ülkemi ilgilendiren konularda gelişmeleri takip ederim.
3-Takip etmem

51-Sizce Türkiye'nin en mühim meselesi nedir?

1-Ahlaki çöküntü
2-Dini bakış ve dini eğitimden kaynaklanan sorunlar
3-Demokrasi ve insan hakları
4-Milli bütünlüğe zarar ve iç ve dış tehditler
5-Ekonomik sorunlar
6-Diğer

52-Türkiye'nin sorunlarının çözümü için aşağıdakilerden hangisine katılınsınız=?

1-Ordu bir süre için siyaset ve yönetime çeki düzen vermeli
2-Devlet yönetimi her alanda uzman kişilere bırakılmalı
3-Dürüst ve çalışkan siyasetçiler bütün sorunları çözer.
4-Sistemi bütünüyle değişmeli
5-Diğer

53-Mevcut siyasetçileri dürüst ve çalışkan olarak görüyor musunuz?

1-Yeterli görüyorum
2-Kısmen yeterli görüyorum
3-Kısmen yetersiz görüyorum

54-Siyasetle ne derece ilgilenirsiniz?

- 1-Oldukça fazla
- 2-Aşırı derecede olmasa da ilgilenirim
- 3-İlgilenmem

55-Siyasetle niçin ilgilenirsiniz?

- 1-Zevkli bir şey olduğu için
- 2-Siyasi mevki ve itibar edinmek için
- 3-Ülke meselelerine çözüm üretebilmek
- 4-Aşiretimin bugünü ve geleceği için
- 5-Diğer

56-Ailenizde siyasi parti tercihi farklı olan var mı?

- 1- Evet var
- 2- Hayır yok.

57-Siyasi katılım seviyesi :

- 1-Oy verme
- 2-Mitinglere ve toplantılara katılma
- 3-Siyasi parti üyeliği
- 4-Siyasi parti yöneticiliği

58-Siyasi haberleri, sizlere ulaştıran aşağıdaki kaynaklardan en çok hangisine güveniyorsunuz?

- 1-Gazete ve dergiler
- 2-Televizyon,
- 3- Radyo
- 4-Hiçbiri

59-Siyasi tercihlerinizden aşağıdakilerden hangisi etkili olmaktadır?

- 1-Aile ve akrabaların tesiri
- 2-Arkadaş çevrenin tesiri
- 3-Kitle iletişim araçlarının tesiri
- 4-siyasi tercihlerimi kendim belirlerim.

60-Herhangi bir siyasi partiye oy verirken o partinin en çok hangi yönüne dikkat edersiniz?

- 1-Dini ve milli değerlere bağlı olmasına
- 2-Ülke kalkınmasında etkin bir rol oynayıp oynamayacağına
- 3-Liderler
- 4-İdeolojik olarak fikirlerime uygun olmasına
- 5-Şahsı çıkar ve menfaatlerimize hizmet etmesine
- 6-Aşiretimin çıkar ve menfaatine hizmet etmesine
- 7-Diğer

Aşağıdaki kurumlar sizce ne derece güvenlidir?

Kurumlar	Güvenilmez	Az güvenilir	Güvenilir	Çok güvenilir
61. Emniyet				
62. Ordu				
63. T.B.M.M				
64. Üniversite				
65. Belediye				
66. Kaymakamlık				

67-Şehre hangi sıklıkta gidersiniz?

- 1-Her gün
- 2-Birkaç günde bir
- 3-Hafta da bir gün
- 4-Birkaç hafta da bir
- 5-Ayda bir
- 6-Çok nadir ve yılda bir

68-Sürekli şehirde oturmak ister miydiniz?

- 1-Evet isterim
- 2-Hayır istemem

69-Şehir hayatının hangi imkanları sizce daha önemlidir?

- 1-Tüketim kolaylıkları
- 2-Sağlık hizmetleri
- 3-Eğitim hizmetleri
- 4-İş imkanları
- 5-Daha geniş bir çevre renkli bir hayat
- 6-Diğer.....

70-Şehir hayatının en önemli problemi sizce hangisidir?

- 1-Trafik problemleri
- 2-Çevre kirliliği
- 3-Mekan darlığı
- 4-Tabii ortam yokluğu
- 5-Ahlaki yozlaşma
- 6-Akrabalık ilişkilerin yozlaşması
- 7-Diğer.....

71-Şehirde oturan akrabalarınız var mı?

- 1-Evet var
- 2-Hayır yok

72-İlçeden şehre doğru bir göç yaşıyor mu?

- 1-Evet yaşıyor
- 2- Hayır yaşanmıyor

73-Yaşıyorsa ilçeden şehre doğru olan göçlerde aşağıdakilerden en çok hangisi etkili olmaktadır?

- 1- İlçedeki eğitim imkanlarının yetersizliği
- 2- İlçedeki sağlık hizmetlerinin yetersizliği
- 3- Şehir hayatının çekiciliği
- 4- Ekonomik sebepler
- 5- Diğer

74-Göçerlilik ilişkiniz var mı?

1- Evet var

2-Hayır yok

75-Kendinizle ilgili bir konuda karar verirken başkalarına danışır mısınız?

1- Kimseye danışmam

2- Anne, baba ve kardeşlere danışırım

3- Aile efradı dışındaki akrabalara danışırım

4- Arkadaşlara veya komşulara danışırım

5- Aşiret büyüklerine danışırım

6- Diğer

76-Şehirden ,yaşayanlardan veya şehirlilerden kendinizi farklı olarak görüyor musunuz?

1-Şehirlilerden tamamen farklıyım

2-Şehirlilerden tamamen farklılıklarım var

3-Şehirlilerle aramda bir fark görmüyorum.

77-Aşağıdakilerden hangisi ya da hangilerine üyesiniz?

1-Sendika 3-Kooperatif

2-Dernek 4-hiçbiri

78-Şehre gitme sebeplerinizden en önemlisi aşağıdakilerden hangisidir?

1-Sağlık

2-Akraba ziyareti

3-Şehirde çalışma

4-Eğitim

5-Alış-veriş

6-Ürünleri pazarlama

7-Resmi makamlarla olan işler

8-Diğer.....

79-En çok yararlandığınız bilgi kaynağı aşağıdakilerden hangisidir?

1-İş arkadaşları	7-radyo
2-komşular	8-Aile efradı
3-kitaplar	9-aşiret büyükleri
4-dergiler	10-Öğretmen
5-gazeteler	11-İmam
6-televizyon	12-diğer

80-Hangi sıklıkla gazete okursunuz?

- 1-Her gün
- 2-Elime geçerse okurum
- 3-Hiç okumam

81-Gazete tercihinizde aşağıdaki faktörlerden en çok hangisi etkili olmalıdır?

- 1-Tarafsız olması
- 2-Siyasi görüşüme uygun olması
- 3-Dini makale ve yazılara ağırlık vermesi
- 4-Spor sinema, moda magazin haberlerinin resimlerinin çok olması

82-Hangi sıklıkta televizyon izlersiniz?

- 1-Boş zamanlarımı büyük ölçüde televizyon önünde geçiririm
- 2-Bazı program, film ve haberleri izlerim
- 3-Hiç izlemem

83-Televizyonda en çok hangi programları seyredersiniz?

- 1-Haber programlarını
- 2-Eğlence müzik ve magazin programlarını
- 3- Sinema ve dizileri
- 4-Belgeselleri
- 5-Dini ve ahlaki programları
- 6-Spor programlarını
- 7-Açık oturum ve tartışma programları

84-Geleceğe yönelik en büyük isteğiniz nedir?

- 1- İyi bir iş
- 2- Daha çok gelir
- 3- Zengin olmak
- 4- Şehirde yaşamak
- 5- Çocukların geleceğini sağlamak
- 6-Sağlık
- 7-Daha samimi komşuluk ve arkadaşlık
- 8-Diğer.....

85-Çevrenizdeki kişilerle en çok hangi konularda anlaşmazlığa düşersiniz?

- 1-Siyasi konularda
- 2-Dini konularda
- 3-Ahlaki konularda
- 4-Diğer

86-Size göre yabancı kimdir?

- 1-Aşiretimden olmayan
- 2-İnancımdan olmayan
- 3-Milliyetimden olmayan

87-Aşağıdakileri önem derecesine göre nasıl sıralarsınız? (lütfen 1,2,3,... şeklinde sıralandırınız)

- 1-Vatan millet ()
- 2-Din ()
- 3-Aşiretim ()
- 4-Adalet ve özgürlük ()
- 5-Hak ve çıkarlarım ()
- 6-Diğer.....

88-Kendinizi başkalarından ayıran bir özelliğiniz var mı?

- 1-Irk (hangi olduğunu belirtiniz).....
- 2-D il
- 3- Din
- 4-Yok
- 5-Diğer

89-Türkçe'nin dışında aşağıdakilerden hangisini konuşabiliyorsunuz?

- 1-İngilizce
- 2-Almanca
- 3-Fransızca
- 4-Arapça
- 5-Azerice
- 6-Kürtçe
- 7-Zazaca
- 8-Yok
- 9-Diğer

90-Aşiret denilince zihninizde oluşan şey nedir?

- 1-Kan ve soy birlikteliği
- 2-Kendini koruma
- 3-Daha fazla sosyal ve ekonomik güç
- 4-Zorbalık
- 5-Diğer.....

91-Kendinizi İzollu Aşiretinin bir mensubu olarak görüyor musunuz?

- 1-Evet görüyorum
- 2-Hayır görmüyorum.

92-Kendinizi İzollu aşiretinin bir mensubu olarak görüyorsanız, bu durumdan memnun musunuz?

- 1-Şeref duyuyorum
- 2-Memnunum
- 3-Önemsiz
- 4-Memnum değilim (niçin belirtiniz).....

93-Aşiret olma kimliğinizi çevrenizle olan ilişkileriniz sırasında ön plana çıkarıyor musunuz?

- 1-Evet çıkarıyorum
- 2-Hayır çıkarmıyorum

94-Bir aşiret üyesi olarak aşiretin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

- 1-Aşiret varlığını daha uzun bir süre koruyacaktır.
- 2-Şu anda aşiret bağları güçlü ama geleceği belirsiz
- 3-Aşiret bağları zayıfladığı geleceği yok.

95-Aşiret örf ve adetlerine ne kadar önem verirsiniz?

- 1-Oldukça fazla önem veririm
- 2-Önem veririm ancak şartların değişmesi nedeniyle uyamıyorum
- 3-Benim için hiçbir önemi yok.

96-Aşiret üyeleri arasında ki dayanışma nasıldır?

- 1-Çok sıkı
- 2-Normal bir düzeyde
- 3-Çok düşük bir seviyede
- 4-Hiç yok

97-Daha çok kiminle işbirliği yapmak istersiniz?

- 1-Uygun şartlara sahip herkesle
- 2-Arkadaşlarla
- 3-Aileden kişilerle
- 4-Akrabadan kimselerle
- 5-Aşiret üyeleriyle

98-Her türlü anlaşmalarınızı yazılı mı sözlümü halledersiniz?

- 1-Sözlü
- 2-Yazılı
- 3-Bazen sözlü bazen yazılı
- 4-Tanıdıklarla sözlü, yabancılarla sözlü

99-Adli veya hukuki nitelikteki anlaşmazlıklarınızı nasıl çözersiniz?

- 1-Ailemden yardım alarak
- 2-Arkadaş ve dostlarımdan yardım alarak
- 3-Aşiret üyelerinden ya da büyüklerimden yardım alarak
- 4-İlgili resmi makamlara başvurarak

100-Genel veya yerel seçimlerle aşiretçe herhangi bir partiye toplu oy verme davranışı var mı?

- 1-Evet var
- 2-Hayır yok

101-Aşağıdakiler arasında bir sıralama söz konusu olduğunda önem derecesine göre nasıl sıralarsınız?

- 1-Aşiret reisi ()
- 2-Öğretmen ()
- 3-Şeyh ()
- 4-Kaymakam ()
- 5-İmam ()
- 6-Belediye başkanı ()

102-Aşiret içerisinde belirli bir örgütlenme var mı? Varsa kısaca açıklayınız.

103-Aşiretin tarihi kökeni hakkında bilginiz var mı? Varsa kısaca belirtiniz.

ANKETE KATILDIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİM.....

ARŞ.GRV. Ahmet ÇETİNTAŞ

2- HARİTA